

IZVJEŠTAJ ISTRAŽIVANJA

O UTICAJU COVID-19 NA CIVILNO DRUŠTVO
U BIH TOKOM 2020. GODINE

Decembar, 2021. godina

IZVJEŠTAJ ISTRAŽIVANJA

O UTICAJU COVID-19 NA CIVILNO DRUŠTVO

U BIH TOKOM 2020. GODINE

Zlatan Musić

Decembar, 2021. godina

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Izdavač:
Centar za promociju civilnog društva

Istraživač i autor:
Zlatan Musić

Urednica:
Melika Šahinović

Dizajn i DTP:
Anes Šehić

Decembar, 2021. godina
Centar za promociju civilnog društva

Adresa: Marka Marulića 2/III, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Telefon: + 387 33 644 810
E-mail: info@cpcd.ba
Website: www.civilnodrustvo.ba

© Center for Civil Society Promotion.
All rights reserved Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, 2021

Ovaj izvještaj je dio aktivnosti projekta "Uticaj COVID-19 na civilno društvo u BiH", finansijski podržan od strane The Balkan Trust for Democracy i USAID. Sadržaj ovog dokumenta te iznesene informacije i stavovi ne predstavljaju službeno stajalište i mišljenja The Balkan Trust for Democracy i USAID-a. Odgovornost za informacije i stavove iznesene u ovom dokumentu u cijelosti leži na autoru dokumenta.

Sadržaj

1. Uvodne napomene.....	8
2. Rezime ključnih nalaza i preporuka.....	10
3. Metodologija istraživanja.....	18
3.1. Metodološki pristup.....	19
3.2. Proces analize ključnih nalaza Istraživanja.....	20
3.3. Etička razmatranja i ograničenja Istraživanja.....	22
4. Javno finansiranje organizacija civilnog društva u okruženju i Evropskoj uniji.....	24
4.1. Važnost i učinci javnog finansiranja.....	25
4.2. Modeli javnog finansiranja u okruženju i Evropi.....	26
4.3. Načela dobre prakse u javnom finansiranju.....	28
4.4. Različite raspoložive forme javnog finansiranja.....	30
5. Polazno stanje u BiH.....	34
5.1. Pandemija COVID -19 u BiH.....	35
5.2. Rezime stanja civilnog društva u BiH.....	36
6. Nalazi istraživanja.....	38
6.1. Procesi planiranja sredstava za udruženja i fondacija u BiH.....	39
6.2. Planirani i izvršeni budžeti institucija za OCD u 2020. godini.....	46
6.3. Planirana i realizovana sredstva za namicanje od strane OCD.....	49
6.4. Razlozi i pristupi realokacije sredstava namijenjenih OCD.....	52
6.5. Prakse (ne)odgovornosti i (ne)transparentnosti javnih institucija u BiH u oblasti pružanja podrške za OCD tokom 2020. godine.....	53
6.6. Nalazi fokus grupa.....	63
7. Posljedice COVID-19 pandemije na udruženja i fondacije u BiH.....	66
8. Zaključci i preporuke.....	78
8.1. Zaključna razmatranja.....	79
8.2. Preporuke.....	85
8.2.1. Preporuke za organe vlasti u BiH.....	85
8.2.2. Preporuke za organizacije civilnog društva.....	90
Aneks 1. Upitnik za organe vlasti u BiH.....	92
Aneks 2. Upitnik za organizacije civilnog društva.....	96
Aneks 3. Lista intervjuisanih / anketiranih organa vlasti.....	99
Aneks 4. Organi vlasti koji ne planiraju sredstva za OCD.....	102
Aneks 5. Lista intervjuisanih OCD.....	105
Aneks 6. Zaključci sa održanih fokus grupa.....	106
Rezime nalaza fokus grupa po ključnim pitanjima Istraživanja.....	107

Lista skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
BPK	Bosansko-podrinjski kanton
CPCD	Centar za promociju civilnog društva
COVID-19	Korona virus respiratorni sindrom
EU	Evropska unija
FBIH	Federacija Bosne i Hercegovine
HNK	Hercegovačko-neretvanski kanton
JLS	Jedinica lokalne samouprave
OCD	Organizacija civilnog društva
PŽ	Posavski kanton
RS	Republika Srpska
SBK	Srednjobosanski kanton
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj
ZDK	Zeničko-dobojski kanton

01

UVODNE NAPOMENE

Metodologija za provođenje istraživanja o uticaju COVID-19 na javno finansiranje organizacija civilnog društva u BiH tokom 2020. godine (nadalje „Istraživanje“) je osmišljena i dizajnirana u skladu sa informacijama pruženim u Javnom pozivu kroz otvoreni postupak nabavke br. BT 004 01/2021 od strane Centra za promociju civilnog društva (nadalje „CPCD“) u okviru projekata „Uticaj COVID-19 na javno finansiranje organizacija civilnog društva u BiH“ (nadalje „Projekat“).¹

Prema Metodologiji, osnovni cilj Istraživanja je prikazati posljedice koje su organizacije civilnog društva (OCD) u BiH imale zbog smanjenja javnog finansiranja od strane svih nivoa vlasti te na osnovu zaključaka, informisati javnost i definisati preporuke u slučaju sličnih okolnosti u budućnosti, poput pandemije COVID-19. Sama svrha Istraživanja je adekvatno mapiranje stanja i odnosa vladinog sektora prema organizacijama civilnog društva, posebno u finansijskom smislu tokom 2020. godine, kako bi se utvrdili razlozi smanjenja iznosa namijenjenih OCD ili preusmjerenje sredstava na druge oblasti i/ili sektore.

U poređenju sa zemljama okruženja, Bosna i Hercegovina, pa tako i Federacija BiH, Republika Srpska, Brčko distrikt, kantoni i jedinice lokalne samouprave su rijetki organi vlasti koji nemaju usvojeni regulatorni i strateški okvir koji reguliše pitanja javnog finansiranja organizacija civilnog društva. Kada govorimo o javnom finansiranju, mislimo na sve faze javnog finansiranja koje podrazumijevaju planiranje, participaciju, procese implementacije (planiranje, dodjela sredstava, realizacija), izvještavanja, monitoringa i evaluacije korištenja javnih sredstava. U tom smislu, javno finansiranje u BiH ne podržava posebnu strategiju za razvoj civilnog društva i/ili Zakon o finansiranju organizacija civilnog društva. Drugim riječima, u BiH nisu razvijeni jasni i efikasni modeli javnog finansiranja, koji unaprijed utvrde i pažljivo definišu ciljeve i politike o tome što se finansiranjem želi postići. S druge strane, bh. organi vlasti nemaju u potpunosti jasno definiran proces raspodjele, praćenja, izvještavanja i procjene sredstava koji bi bio prilagođen ciljevima finansiranja. Prema definisanim kriterijima i načelima dobrih praksi u Evropskoj uniji sa aspekta javnog finansiranja, možemo uočiti da sistem finansiranja u Bosni i Hercegovini nije nezavisan, djelomično je transparentan uz često nejednako postupanje prema OCD, ne postoji slobodna i fer konkurencija među OCD, nije osigurano načelo nepristrasnosti i proporcionalnosti, niti je osigurano izuzimanje preklapanja dodjele sredstava istoj organizaciji. U tom smislu, vrlo je važno usvojiti regulatorni okvir koji je razvijen u skladu sa strateškim pristupom i postojećim strategijama nekih specifičnih područja poput zdravstva, socijalne zaštite, kulture ili okoliša, koje javna tijela nastoje podržati i dati im prioritet, kako u redovnim, tako i vanrednim okolnostima, kao što je pandemija COVID-19.

02

REZIME KLJUČNIH NALAZA I PREPORUKA

Imajući u vidu uvodne napomene te prezentovane dijelove izvještaja o Istraživanju o uticaju COVID-19 na javno finansiranje organizacija civilnog društva u BiH tokom 2020. godine, moguće je izvesti nekoliko ključnih zaključaka kako slijedi:

- U odnosu na registrovani broj OCD na e-registru Ministarstva pravde BiH, oko 55% registrovanih OCD je aktivno, a najveći broj OCD uopće ne učestvuje niti proaktivno razmatra mogućnosti uticaja na proces planiranja sredstava, odnosno kreiranja javnih politika prema vlastima,
- Minimalno 25% organa vlasti ne objavljuje javne pozive (iako su pozivi u formi "javni") za dodjelu sredstava udruženjima i fondacijama iz budžeta te skoro 30% organa vlasti ne posjeduje definisane procedure na osnovu kojih bi se sprovodili javni pozivi²,
- COVID-19 pandemija u značajnom broju slučajeva je tokom 2020. godine (zlo) upotrebljena u svrhu neodgovornih i netransparentnih procesa dodjele sredstava od strane organa vlasti,
- Izmjenama Programa ministarstava na entitetskim i kantonalnim nivoima u 2020. godini su sredstva većinom preraspoređena na druge stavke zbog restrikcija i otkazivanja brojnih događaja uslijed pandemije COVID-19,
- Postoje različite procedure (posebno u upravnim organizacijama, fondovima i slično) za dodjelu sredstava OCD, odnosno, procedure dodjele sredstava se i dalje razlikuju u segmentu koji se odnosi na uređenost postupka dodjele kreiranjem obrazaca za prijavu, prava aplikanata u toku i nakon postupka dodjele, način evaluacije prijave itd. Drugim riječima, propisani postupci dodjele sredstava se i dalje razlikuju po vrsti sa aspekta transparentnosti, od dodjele putem javnog poziva do dodjele po osnovu podnešenog zahtjeva.
- Neblagovremeno objavljivanje poziva za dodjelu sredstava, kašnjenje sa dodjelom sredstava ili dodjela sredstava nakon isteka godine ili roka definisanog ugovorom o dodjeli sredstava je veoma prisutna u organima uprave,
- Ne rade se suštinske analize i monitoring dostavljenih izvještaja o realizaciji određenih dodijeljenih sredstava u cilju prikupljanja neophodnih podataka za sagledavanje stanja u konkretnoj oblasti kako bi se pronašla što bolja rješenja ili strategije za buduće aktivnosti. U najvećem broju slučajeva, dodjela bespovratnih sredstava iz tekuće rezerve je i dalje bez prethodno javno objavljenog poziva,

- OCD planiraju minimalna sredstva za namicanje od strane organa vlasti³ te postoji relativno nizak nivo pripremljenosti bh. udruženja i fondacija da povuku sredstva koja su im odobrena od strane organa vlasti a zbog nedovoljno kvalitetnih projekata, smanjenog broja aplikacija, neispunjavanja uslova iz javnog poziva i nedostavljanja izvješća o namjenskom utrošku sredstava,
- Preko 61% (61,5%) OCD smatraju da organi uprave ne dodjeljuju transparentno javna sredstva udruženjima i fondacija, dok 30,8% smatra da je transparentnost djelomična a 3,5% skoro nikako transparentna. Samo 3,5% OCD smatra da je dodjela sredstava transparentna - što je veoma nizak stepen povjerenja OCD u organe vlasti,
- Oko 94% organa vlasti nemaju ciljeve koji se žele ostvariti dodjeljivanjem sredstava, aktivnosti dodjeljivanja sredstava, pokazatelje rezultata i izvore verifikacije. Za većinu institucija na državnom nivou, osnov za planiranje i dodjelu bespovratnih sredstava su zakonima utvrđene nadležnosti i donesene strategije za određenu oblast,
- Većina anketiranih organa vlasti i OCD se slažu u razmatranju da određena udruženja i fondacije trebaju imati kontinuirano finansiranje iz javnih sredstava, i da je potrebno napraviti jasnu participativnu distinkciju između projektno-zasnovanih OCD od onih tipskog karaktera,

- 60% anketiranih OCD posmatra raspoloživost informacija za finansiranje samo kao pristup javnim pozivima, ali ne i pristup planiranju i kreiranju politika podrške OCD od strane organa vlasti,
- Najveći teret pandemije COVID-19, odnosno realokacije sredstava inicijalno namijenjenih OCD je uočen na lokalnim nivoima,
- U BiH, većina OCD se nije mogla prijaviti za lokalne mjere ekonomskog oporavka, kao što je slučaj recimo sa privatnim sektorom, iako i OCD zapošljavaju,
- Potpuni je izostatak uloge OCD u procesima planiranja mjera za sanaciju posljedica pandemije COVID-19 pandemije na udruženja i fondacije u BiH, odnosno izostanak podrške organa vlasti, se može ocijeniti kao ugrožavanje postojanosti značajnog broja OCD u BiH,
- I organi vlasti i OCD se slažu da zajedničkim aktivnostima i projektima mogu da značajno, relevantno i efektivno pozitivno utiču na poboljšanje uslova života, saniranju posljedica pandemije COVID-19 te uvećaju mogućnosti za finansiranje OCD (zajednički rad na dobrobit svih).

Detaljnije gledajući, iako su tokom 2020. godine, veliki broj OCD, pa i mediji, ukazivali na netransparentnost podataka o mjerama i sredstvima usmjerenim na smanjenje posljedica pandemije COVID-19 u BiH, zabrinjava potpuni izostatak uloge OCD u procesima planiranja mjera za sanaciju posljedica pandemije. Uticaj COVID-19 pandemije na udruženja i fondacije u BiH, odnosno izostanak podrške organa vlasti, se može ocijeniti kao djelomično ugrožavanje postojanosti značajnog broja OCD u BiH. Naime, iako su vlasti BiH uspostavile određene mjere podrške za trenutni oporavak ekonomskih i socijalnih posljedica krize COVID-19, te mjere su bile uglavnom usmjerene na zdravstvene ustanove i ekonomske aktere, isključujući ili pak nedovoljno uzimajući u obzir potrebe organizacija civilnog društva. Drugim riječima, mjere koje provode organi vlasti na višim nivoima, državne i entitetske, su dominantno fiskalne i trgovinske mjere te monetarne i finansijske mjere, sa veoma ograničenim sredstvima i neizvjesnim izvorima finansiranja za OCD. Socijalni i ekonomski efekti zabrane kretanja na iste OCD imaju još snažniji i dublji uticaj od zdravstvenih posljedica: prosječno 2 od 3 OCD (65,4% od ispitanih) izjavile su da su civilna društva u njihovim zajednicama „prilično” ili „vrlo” pogođena socijalnim i ekonomskim posljedicama. Ostala glavna pitanja vezana su za ekonomsku dimenziju upravljanja OCD - kao što su poteškoće u plaćanju zaposlenih (37,6% OCD od ispitanih), gubitak sredstava (31,6% od ispitanih) i gubitak prihoda (25,2%). Štaviše, organizacije civilnog društva nisu mogle da rade čak ni na aktivnostima podizanja svijesti, kao što su informativne poruke udaljenijim zajednicama i za najugroženije kategorije. Participacija OCD u procesima planiranja sredstava je svedena na formalno-deklarativne navode (pozivi za učešće u javnim raspravama, telefonski kontakti, prethodna saradnja) ili pak potpuni izostanak učešća OCD u procesu planiranja. Vezano za ove procese, odnosno za javnost rada organa vlasti, Istraživanje je pokazalo da skoro 20% anketiranih organa vlasti ne objavljuje javne pozive (iako su javni pozivi) za dodjelu sredstava udruženjima i fondacijama iz budžeta, 23,91% organa vlasti ne objavljuje Odluke javno, te skoro 30% organa vlasti ne posjeduju definisane procedure na osnovu kojih bi se sprovodili javni pozivi. Iako je Centralna harmonizacijska jedinica Ministarstva finansija i trezora BiH donijela Operativni godišnji akcioni plan za 2020. godinu za provođenje Strategije gdje je jedna od aktivnosti „Izrada kriterija za dodjelu bespovratnih sredstava utemeljenih na jasnim ciljevima i planiranim

učincima“, niti jedna preporuka iz revizorskih izvještaja iz 2019/2020. godine vezano za dodjeljivanje sredstava od strane institucija BiH nije u potpunosti realizovana.

Kada govorimo o razlozima i pristupima realokaciji sredstava namijenjenih OCD tokom 2020. godine, kao razlog odstupanja između planiranih i isplaćenih sredstava, organi uprave prvenstveno navode smanjenje stepena priliva u budžete a koji je nastao kao posljedica širenja COVID-19 virusa od marta 2020. godine. Sa druge strane, od ukupnog iznosa planiranog za transfere, sredstva i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u 2020. godini, **više od 30% sredstava je planirano za dodjelu bez javnog poziva dok su isplaćena sredstva po organu uprave u BiH u 2020. godini manja za 13,8% u odnosu na planirana sredstva.** Prema prikupljenim podacima, najveći teret pandemije COVID-19, odnosno realokacije sredstava inicijalno namijenjenih OCD je uočen na lokalnim nivoima. Naime, iako je pandemija COVID-19 ostavila posljedice na cjelokupnu društveno-ekonomsku situaciju u BiH, ovo je posebno izraženo na lokalnom nivou. Imajući ovo u vidu, osnovni razlozi koji su evidentni primarno na lokalnom nivou, pa tek onda na ostalim nivoima u BiH su:

- Smanjenje stepena priliva u budžete,
- Otkazivanje događaja zbog restrikcija nametnutih vanrednim stanjem,
- Realokacija sredstava na direktnu podršku novonastaloj situacija prouzrokovanoj nepovoljnom epidemiološkom situacijom,
- Neraspisivanje javnog poziva zbog COVID-19 pandemije,
- Poništavanje javnog poziva zbog COVID-19 pandemije.

Međutim, gore navedeni uzroci u mnogim pronađenim slučajevima **nisu spriječili organe vlasti da ipak isplate većinu sredstava, iz čega se da zaključiti da je COVID-19 pandemija u značajnom broju slučajeva (zlo)upotrebljena u svrhu neodgovornih i netransparentnih procesa dodjele sredstava.** Ovo je potvrđeno prije svega kroz istraživanje gdje čak 61% (tačnije 61,5%) OCD smatraju da organi uprave ne dodjeljuju transparentno javna sredstva udruženjima i fondacijama, dok 30,8% smatra da je transparentnost djelomična a 3,5% skoro nikako transparentna. No, ova negativna pojava nije uzrokovana samo od strane organa vlasti, nego postoji potvrđena sumnja da veliki broj OCD uopće ne učestvuje niti proaktivno razmatra mogućnosti uticaja na proces planiranja sredstava, odnosno kreiranja javnih politika. Sa druge strane, u zavisnosti od nivoa vlasti, i unutar jednog nivoa vlasti, postoje različite procedure (posebno u upravnim organizacijama, fondovima i slično) za dodjelu sredstava OCD. Jedan od rijetkih, ali ne toliko i naglašenih pozitivnih primjera dodjele sredstava jeste tzv. LOD Metodologija za dodjelu sredstava organizacijama civilnog društva, gdje 53 JLS (32 F BiH i 21 RS) su u svoju redovnu praksu, uz podršku Razvojnog programa Ujedinjenih nacija BiH, uvele transparentniju raspodjelu dijela raspoloživih sredstava. Iako je metodologija primarno namijenjena OCD na lokalnom nivou, uz određene modifikacije namijenjenije efikasnijem i efektivnijem pristupu, ova metodologija bi mogla biti primjenjena i za ostale nivoe vlasti u BiH.

U BiH nisu razvijeni jasni i efikasni modeli javnog finansiranja, koji unaprijed utvrde i pažljivo definišu ciljeve i politike o tome što se finansiranjem želi postići. Tako naprimjer, u

određenim entitetskim ministarstvima je pronađeno da posebni kriteriji (*na osnovu kojih je vršeno bodovanje i izbor projekata*) i visina bodova koje nose utvrđeni su znatno nakon isteka roka za prijavu, što je u konačnici moglo uticati na to da se pojedinim aplikantima, poslije pregledane dokumentacije, putem posebnih kriterija koriguje dodijeljeni broj bodova. Nadasve, ne treba da nas čudi podatak da čak 41,67% organa vlasti od ukupnog broja istraživanih ne omogućava prigovor ili žalbu, čime bi se osigurala dvostепенost postupka ili pak, isti sastav tijela zaduženog za sprovođenje javnog poziva (Komisija, predstavnici, itd.) je zadužen i za eventualno rješavanje po pitanju prigovora ili žalbe, čime nije osigurana pravna sigurnost OCD. Inače, OCD u BiH rijetko učestvuju u procesima planiranja javnih sredstava, te generalno imaju nizak stepen razumijevanja participativnih mehanizama učešća OCD u kreiranju javnih politika u cjelini ili pak nesigurnosti i smanjenog stepena povjerenja u institucije.

No, određeni organi vlasti su unaprijedili sistem praćenja i kontrole namjenskog utroška sredstava u prethodnih par godina. Međutim, potrebno je dodatno unaprijediti procedure analize i monitoringa dostavljenih izvještaja o realizaciji određenih sredstava. Drugim riječima, iako je uočen napredak u odnosu na 2016. godinu u planiranju ciljeva i aktivnosti za dodjelu sredstava, i dalje su utvrđeni veliki nedostaci kod pokazatelja rezultata. Naime, stanje je ostalo nepromijenjeno u postupcima dodjele bespovratnih sredstava jer se isti i dalje razlikuju po vrsti sa aspekta transparentnosti, od dodjele putem javnog poziva do dodjele samo na osnovu podnešenog zahtjeva. Nadalje, još uvijek je prisutna retroaktivna dodjela sredstava a dodjela sredstava iz tekuće rezerve je i dalje bez prethodno javno objavljenog poziva. Nadasve, iako se sa podnosiocima odobrenih projekata zaključuje ugovor kojim se definišu obaveze ugovorenih strana kao i eventualne sankcije u slučaju njegovog nepoštivanja, ne postoje primjeri da je bilo koja strana sankcionisana u slučaju nepoštovanja ugovora. I izvještaji o opravdanosti korištenja odobrenih sredstava su predviđeni u većini situacija, ali je nepoznato da li revizija istih ima uticaj na buduće finansiranje ili bilo kakve druge posljedice.

S druge strane, **organizacije civilnog društva u BiH su zasigurno odigrale važnu ulogu u ublažavanju i smanjenju negativnih posljedica krize COVID-19 u svojim zajednicama.** Među svim organizacijama civilnog društva, koje su pokušale intervenisati tokom pandemije, **OCD su vrlo često popunjavale praznine vlasti, mnoge od njih dale su sve od sebe da zaštite svoje operativne sposobnosti uz održavanje ljudskih resursa.** Štaviše, civilno društvo se pokazalo izuzetno dragocjenim u procesu praćenja i izvještavanja o akcijama na lokalnom nivou. Ova dragocjenost se treba uporediti sa ekonomskim mogućnostima koje su OCD imale tokom pandemije ali i sa „novim“ i „drugačijim“ vrstama zahtjeva (novih) korisnika usluga OCD u cjelini. Prisutan je **općeprihvaćen stav da OCD nisu mogle u najvećoj mjeri da udovolje zahtjevima novih korisnika uz podršku organa vlasti (javnih sredstava), izuzev onih koji su imali podršku drugih izvora van javnih sredstava.**

Rezimirajući, sistemi javnog finansiranja OCD su ključni za pružanje usluga građanima, posebno onim najosjetljivijim, u lokalnim zajednicama, ali i za zalaganje promjena prema uticajnim donosiocima odluka. Ovakva konstatacija je zasnovana na činjenicama da je javno finansiranje važan izvor finansiranja OCD u svim zemljama okruženja i Evropskoj uniji, ali možda i bitnije, svi istraživani modeli javnog finansiranja (prije i tokom COVID-19 pandemije) u okruženju nisu pokazali značajna odstupanja. Razlozi za različitosti između

BiH i zemalja u okruženju su primarno vezani za opća načela javnog finansiranja, raznolikost kanala i oblika javnog finansiranja (izvora), regulatorni okvir i propisi na snazi, uključivanje aktera, transparentnosti, jasnih kriterija i kapaciteta organa vlasti - stoga je posebna pažnja posvećena preporukama organima vlasti u dijelu [Izveštaja 8.2.1.](#) dole. Dakle, kako OCD primarno rade sa lokalnim stanovništvom, **neophodno je da organi vlasti u BiH odmah i bez odlaganja posvete pažnju hitnim intervencijama OCD u kratkoročnom smislu, odnosno da OCD ne budu zanemarene u razumljivoj žurbi da se hitno rješavaju neposrednija zdravstvena i ekonomska pitanja kada je riječ o pandemiji COVID-19.** Naime, iz cijelog seta preporuka je vidljivo da se **OCD suočavaju sa egzistencijalnim prijetnjama te, ako se OCD ne prilagode i ne dobiju potrebnu podršku da bi se održali kao organizacije, uskoro bi veliki broj njih mogao doživjeti veoma negativne posljedice.** Drugim riječima, ako organi vlasti pozivaju na veći civilni angažman, nije korektno nametnuti OCD većinu preventivnih mjera za COVID-19 bez njihovog učešća u procesima donošenja odluka. Naime, ključni segment u izgradnji otpornosti zajednica, sa krizom COVID-19 ili bez nje, jeste dugoročna saradnja sa OCD, a da bi se ista postigla, svaki nivo vlasti u BiH treba da pruži organizacijama podršku, koja uključuje i podršku javnog finansiranja, na temelju već iznesenih prijedloga za poboljšanje sistema javnog finansiranja, o čemu je detaljnije navedeno u dijelu [Preporuke za organe vlasti i OCD](#) u sekciji [Izveštaja 8.2.1.](#)

03

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Prema definisanoj Metodologiji, ključni aspekti Istraživanja su:

- Koja relevantna istraživanja o javnom budžetiranju udruženja i fondacija u BiH su na raspolaganju i mogu pomoći procesima transparentnijeg i odgovornijeg pristupa prema finansiranju organizacija civilnog društva?
- Koji je uticaj COVID-19 pandemije zabilježen na finansiranje udruženja i fondacija, poticajnih programa za razvoj, zakona i njihovog provođenja u BiH?
- Koje prakse (ne)odgovornosti i (ne)transparentnosti javnih institucija u BiH (JLS, kantonalni, entitetski i državni nivo BiH) u oblasti pružanja podrške za razvoj OCD su uočene tokom 2020. godine (pandemije COVID-19)?
- Koji su iznosi planirani za organizacije civilnog društva u budžetima svih nivoa vlasti u BiH u budžetima za 2020 godinu (JLS, kantonalni, entitetski i državni nivo BiH)?
- Koji su iznosi dodijeljeni organizacijama civilnog društva u budžetima svih nivoa vlasti u BiH u tokom 2020. godine (JLS, kantonalni, entitetski i državni nivo BiH)?
- Koji su osnovni razlozi i pristupi (prvenstveno normativni pristupi) realokacije sredstava namijenjenih organizacijama civilnog društva od strane svih nivoa vlasti?
- Koji su stepeni planiranih i (ne)uplaćenih sredstava OCD prikazano po nivoma vlasti u BiH (JLS, kantonalni, entitetski i državni nivo BiH)?
- Koje preporuke se mogu definisati na osnovu prethodno utvrđenih činjenica?

3.1. Metodološki pristup

Provođenjem participatornog Istraživanja u proces, prije svega, uključeni su različiti zainteresirani akteri - od prikupljanja i analize podataka, do formulisanja zaključaka i preporuka. Metode opisane u ovom poglavlju ilustruju kako se participatorni pristup Istraživanju proveo u praksi.

U prvom koraku Istraživanja prikupili su se podaci korištenjem:

- Informacija prikupljenih tokom pregleda relevantnih izvještaja,
- Analizom informacija prikupljenih iz ključnih dokumenata i akata sa svih nivoa vlasti koja su na raspolaganju,
- Analiza kvantitativnih podataka sakupljenih kroz pomoćni alat koji se razvio u pripreмноj fazi analize (Tabela planiranih i realizovanih sredstava - tzv "PRS Alat"),
- Analiza informacija prikupljenih tokom participativnih intervjua/anketa sa relevantnim akterima sa svih nivoa vlasti,
- Analiza informacija prikupljenih tokom participativnih intervjua/anketa sa OCD, i
- Analiza informacija prikupljenih tokom fokus grupa održanih za potrebe Istraživanja.

Dodatno, pored gore navedenog, pregledanjem dodatnih informacija prikupljenih iz drugih ključnih dokumenata i akata svih nivoa vlasti u BiH se moglo dodatno i objektivnije razumjeti više o razlozima (pre)usmjerenja sredstava.

3.2. Proces analize ključnih nalaza Istraživanja

Podaci prikupljeni pregledom dokumentacije i putem intervjua/anketa analizirali su se u odnosu na sva ključna pitanja Istraživanja koja su navedena gore. U analizi su se koristili pristupi kako slijedi:

Analiza promjene (*eng. change analysis*) se koristila za poređenje finansijskih pokazatelja u datom vremenskom periodu i poređenje prikupljenih podataka u odnosu na zacrtane ciljne finansijske vrijednosti - željeno stanje u 2020. godini;

Atributivna analiza (*eng. attribution analysis*) se koristila u slučajevima kada je uočene promjene moguće pripisati postojanju pandemije COVID-19, npr. u poređenju sa stanjem koje je postojalo i koje bi nastavilo da postoji da se nije pojavila pandemija;

Kontributivna analiza (*ili analiza doprinosa; eng. contribution analysis*) se koristila u slučajevima kada je moguće potvrditi ili odbaciti pretpostavke o očekivanim promjenama i postignućima u finansiranju organizacija civilnog društva (npr. pretpostavke o postignućima koji su očekivani tokom 2020. godine, a u skladu sa detaljnom analizom uzroka i posljedica.

Gornja analiza se sprovela na osnovu pripremljenog formata Upitnika (model poluotvorenog intervjua) datog u [Aneksu 1.](#) ovog Izvještaja, koji je namijenjen svim organima uprave na svim nivoima u BiH - a koji je dostavljen na preko 350 adresa organa uprave. Tokom procesa anketiranja, 89 organa vlasti je odgovorilo na intervju/anketu sa svih nivoa vlasti u BiH, a lista anketiranih je prezentovana kao [Aneks 3. Lista organa vlasti - anketirani](#). Od ukupnog broja anketiranih, 40 organa vlasti nemaju sredstva planirana u budžetu

institucije za podršku organizacijama civilnog društva a lista je prezentovana kao [Aneks 4. Organi vlasti koji ne planiraju sredstva za OCD](#).

Sa druge strane, preko 400 organizacija civilnog društva je pozvano da učestvuje u Istraživanju kroz popunjavanje ankete/intervjua koja je data kao [Aneks 2](#) ovog Izvještaja (Format ankete/intervjua) a detaljne povratne informacije su prikupljene od 40 organizacija civilnog društva (10% od kontaktiranih OCD) čija lista je prezentovana kao [Aneks 5. Lista intervjuisanih OCD](#).

Konačno, tokom oktobra i novembra, organizovano je 13 fokus grupa sa predstavnicima organizacija civilnog društva, predstavnicima svih nivoa vlasti, akademskom zajednicom te aktivnim pojedincima u segmentu rada civilnog društva. Tokom održanih 13 fokus grupa na 8 lokacija u BiH, te 3 fokus grupe online, registrovano je prisustvo ukupno 166 osoba, predstavnika/a OCD, akademske zajednice, manjina, mladih i građana, a rezime zaključaka po ključnim pitanjima Istraživanja je prezentovan kao [Aneks 6. Zaključci sa održanih Fokus grupa](#).

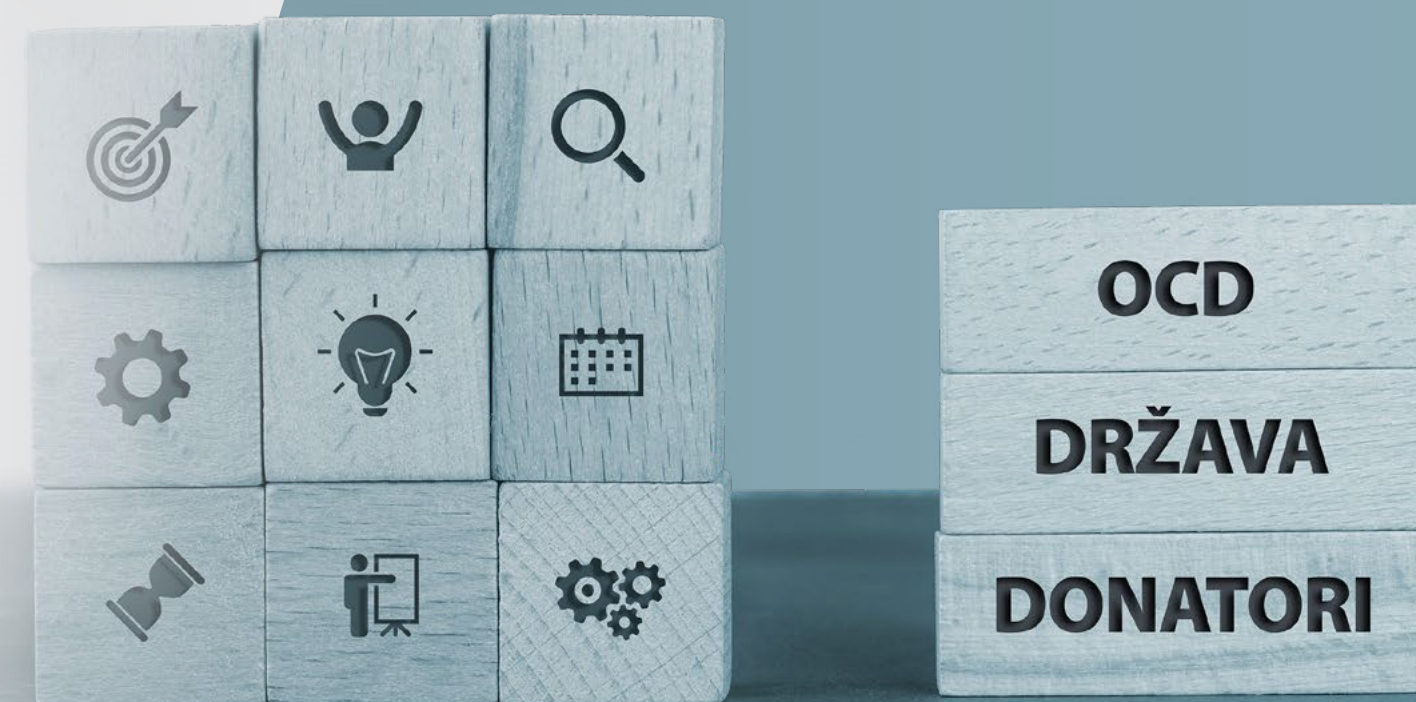
3.3. Etička razmatranja i ograničenja istraživanja

Istraživanje je sprovedeno sa neovisnošću i odgovornošću angažovanog istraživača na Projekatu a posebna težnja je stavljena da se osigura konzistentnost i oslonjenost na podatke, te da nalazi i zaključci budu balansirani i zasnovani na činjenicama. Istraživač je kroz proces prikupljanja i pripreme ovog Izvještaja osigurao da je povjerljivost intervju osigurana; osiguravajući da se svi intervjui sprovedu na jeziku po izboru intervjuisanog te je demonstrirano poštovanje za kulturalne i lokalne specifičnosti, kada je to potrebno. Svi sakupljeni podaci opisani u opisu svrhe analize i informacije koje su pružene imaju Saglasnost da će se podaci koristiti u povjerenju. U svojoj komunikaciji, istraživač je naglasio da je svrha istraživanja da se prikupne informacije u svrhu adekvatnog mapiranja stanja i odnosa vladinog sektora prema nevladinom, a posebno u periodu pandemije COVID-19 koja je znatno uticala na finansijsku podršku, ali i razvoj i održivost mnogih organizacija, čija egzistencija ponekad ovisi o finansiranju iz javnog budžeta, ali i pravilnog informiranja i definiranja adekvatnih aktivnosti ka unapređenju položaja civilnog sektora u BiH.

Osnovno ograničenje Istraživanja jeste kompleksna struktura i uređenje organa vlasti u BiH, različita zakonska rješenja i pristupi u radu na temu javnog finansiranja OCD, ali i definisani rok za prikupljanje podataka, koje također treba posmatrati kao ograničenje. Ovaj rok je ograničio optimalnu implementaciju nekih od aktivnosti unutar procesa istraživanja, iako u cjelini nije negativno uticala na pripreme (početne) aktivnosti, koje nisu sprovedene pod vremenskim pritiskom. Međutim, imajući u vidu ova dva osnovna ograničenja, svjedočili smo nedostatku odgovornosti određenih dionika/aktera javnih institucija da svoje odgovore na naše zahtjeve dostave u roku definisanom u Zakonu o slobodi pristupa informacijama, gdje više od 50% organa uprave nije odgovorilo na postavljene upite/anketu, što je u konačnici rezultiralo da se u proces prikupljanje informacija uključe dodatni izvori informacija (sekundarni) bez mogućnosti odgađanja. Ograničeno okruženje za ključne dionike je također djelomično ograničilo i broj intervjuisanih dionika, kao i sintentsku

analizu nekih pitanja koja su se pojavila tokom, a koji su po svojoj prirodi kompleksniji (kao što su kapaciteti OCD). Sa druge strane, nedostatak odziva OCD u realizovanim anketama (10% od kontaktiranih OCD) također treba biti posmatrano kao ograničenje i pokazatelj nedovoljne afirmiranosti za sudjelovanje u istraživanjima. No, gdje god je to bilo moguće, učinjen je maksimalni napor da se obavi intervju ili pojasne određeni aspekti prezentovanih podataka sa ključnim akterima, kao što je prosjek relativno malog broja organizacija koje su učestvovala u anketama dodatno povećan kroz učešće OCD u fokus grupama, što je u konačnici 200 OCD uzelo učešće u ovom Istraživanju.

Dodatno, treba biti naglašeno da su zaključci i preporuke kreirane i na osnovu formalnih sekundarnih podataka, istraživanja, izvještaja i analiza, ali i istaknutih kvalitativnih inputa relevantnih aktera, čime se osigurala dvostruka potvrda određenih navoda. Iako istraživač i CPCD ne mogu jamčiti pouzdanost i tačnost prezentovanih podataka od strane organa vlasti i OCD, možemo uzeti u obzir da podaci koje su dostavili sadrže adekvatne kvalitativne i kvantitativne podatke koji su pomogli u definisanju zaključaka i preporuka.

04

JAVNO FINANSIRANJE ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U OKRUŽENJU I EVROPSKOJ UNIJI

Postojeća sekcija Istraživanja je vezana za pregled javnog finansiranja (i učinak istog) na razvoj javnih politika i civilno društvo, postojeće modele javnog finansiranja i uspostavljena načela dobre prakse, ispitivanjem procesa planiranja i programiranja, kao i različitih oblika javnog finansiranja u okruženju. Zemlje koje su odabrane za potrebe ovog Istraživanja uključuju Hrvatsku, Njemačku, Češku, Irsku i Estoniju. Ove su zemlje unaprijed odabrane na osnovu sljedećih faktora koji imaju poveznicu sa BiH:

- Zemlje s dugom tradicijom javnog finansiranja i suradnje s OCD;
- Zemlje koje uvode inovativne programe u javno finansiranje;
- Zemlje koje mogu podijeliti pouke o provedbi i imaju potencijal poslužiti kao uzor BiH;
- Zemlje koje predstavljaju različite dijelove Evrope, različite razvojne faze civilnog društva te strukture političko-administrativnog uređenja;
- Zemlje predstavljaju različite razine razvoja ekonomije i sektora OCD, kao i različite faze u razvoju samog sistema finansiranja OCD.

4.1. Važnost i učinci javnog finansiranja

Kako bi ojačale kapacitete OCD, mnoge vlade i države su uspostavile različite mehanizme javnog finansiranja. Svi oni imaju zajednički cilj ulaganja u civilno društvo. Brojne evropske zemlje su sistemski ulagale u razvoj svojih OCD, kroz različite instrumente i u različitim oblicima. Neki od razloga zašto takva podrška postoji su:

- a. **Civilno društvo ključno je za demokratiju i sudjelovanje** - mnoge zemlje vjeruju da su OCD važan element demokratije. One omogućavaju pristup za građane i različite grupe na javne rasprave, predstavljaju različita mišljenja o različitim temama i predstavljaju jedan od ključnih načina da se građani uključe u proces donošenja odluka. Za vlade, ulaganje u građansko društvo je zdrava strategija jer je civilno društvo jedan je od načina da se osigura sudjelovanje građana u donošenju vladinih odluka i stvaranju partnera koji su sposobni isporučiti učinkovite i isplative socijalne usluge stanovništvu.

- b. **Civilno društvo rješava važne probleme** - OCD često identificiraju važne probleme u društvu i pokušavaju ih riješiti provođenjem različitih aktivnosti podizanja svijesti, prevencije i intervencije, zagovaranja i razvijanja modela. Oni ujedinjuju ljude koji stoje iza važnih uzroka ili reagiraju na prirodne katastrofe (prikupljanje donacija, mobiliziranje volontera, itd). Oni okupljaju ljude koji dijele iste probleme ili interese ili štite interese i prava ranjivih grupa.
- c. **Civilno društvo pruža važne socijalne usluge** - Vlada traži od OCD da u ime države pružaju stanovništvu posebne i senzitivne usluge. U ovom slučaju, OCD su odabrane za pružanje ovih usluga kako bi doprinijeli rješavanju ozbiljnih društvenih problema kao što su beskućništvo, nezaposlenost, briga o djeci itd. OCD su uspostavile usluge tamo gdje država za to nema kapacitete. OCD često poduzimaju društvene inovacije na području obrazovanja, brige o djeci, brige za osobe s posebnim potrebama, brige za starije osobe itd., time preuzimajući rizik od reformskih inicijativa za vlast. Vlada tada često pomaže u širenju uspješnih inovacija. Stoga, možemo reći da vlast ima veliki interes da su organizacije civilnog društva koje pružaju usluge finansijski održive.

Imajući u vidu prethodno navedeno, važno je osigurati dugoročno neovisno finansiranje dostupno OCD iz javnih izvora. Ova vrsta finansiranja ostaje fleksibilna i odgovara potrebama zajednice; i što je važno, finansira socijalne inovacije i finansijski rizična društvena ulaganja. Javno finansiranje može pomoći u rješavanju nedostatka institucionalnog ili administrativnog finansiranja koje OCD mogu koristiti za plaćanje svojih tekućih troškova, poput plata i stanarine, te troškova organizacijskog i uslužnog razvoja, npr. IT, obuka osoblja, prikupljanje sredstava za određene inovacije, itd. Dodatna vrijednost je podrška u razvoju inovativnih rješenja za složene društvene probleme u cilju pružanja podrške najugroženijim grupama stanovništva.

4.2. Modeli javnog finansiranja u okruženju i Evropi

Ovaj dio Izvještaja je posvećen postojećim modelima odnosa vlasti sa OCD u Evropi a prema strukturi modela koje je razvio ECNL.⁴ Na osnovu ove publikacije, identificirana su četiri glavna modela:

- **Korporatistički (ili kontinentalni) model** - Odnos u ovom modelu između vlade i OCD mogao bi se najbolje opisati kao "hijerarhijska međuovisnost" što znači da obje strane trebaju jedna drugu - vladi su potrebne OCD kako bi ispunila svoje obveze u pogledu pružanja usluga socijalne brige, a OCD je potrebna vlada da finansira njihov rad. S druge strane, zbog prirode odnosa, OCD prilagođavaju svoje poslovanje vladinim pravilima i očekivanjima - svoje finansijske potrebe prilagođavaju godišnjem budžetskom ciklusu; zalažu se za prava OCD, pa čak i uključivanje privilegija u zakone i propise itd. Ukratko, vlada i OCD ovise jedna o drugoj kako bi bile efikasne. OCD također doprinose oblikovanju vladine politike u određenim područjima. Ovaj je model najtipičniji u Njemačkoj, ali bi se Austrija, države Beneluksa i Francuska također mogle svrstati u ovu kategoriju. Na osnovu načela supsidijarnosti, OCD su glavni pružatelji socijalnih usluga, a posebno na lokalnom nivou, te su OCD dobro organizovane i uključene u različita tijela za

donošenje odluka i provedbu u državnoj upravi putem „vijeća“ i „odbora“. Vlada preuzima odgovornost za finansiranje usluga; stoga pruža visok nivo finansiranja neprofitnim organizacijama (**više od 50% prihoda neprofitnog sektora dolazi iz državnih izvora**). Ako pogledamo ovaj opis, možemo uočiti da BiH ne pripada ovom modelu, ili su veoma rijetki primjeri istog.

- **Liberalni (ili anglosaksonski) model** - Središnje načelo u odnosu vlade i civilnog društva je postojanje ugovornog sporazuma. Za razliku od korporatističkog pristupa, nema pretpostavke da je država dužna brinuti se o svim potrebama koje se mogu pojaviti, pa stoga OCD nemaju pravo na javno finansiranje kao takvo. Umjesto toga, usluge koje vlada želi pružiti otvorene su za nadmetanje, a najbolji prijedlog pobjeđuje; odnosno onaj koji može pružiti uslugu najviše kvalitete i po najnižoj cijeni (engl. *Best Value Concept*). U Evropi je ovaj model zastupljen u Velikoj Britaniji i Irskoj, ali i SAD ako pogledamo šire od Evrope. Razina vladinog finansiranja neprofitnog sektora u liberalnom modelu je između socijaldemokratskog i korporatističkog, tj. **oko 40% prihoda sektora potječe iz državnih izvora**. Osim ugovora, bespovratna sredstva tipičan su način finansiranja OCD u ovom modelu, jačajući kulturu otvorenog natjecanja među organizacijama. U ovom modelu organizacije imaju visok nivo profesionalizma, ne samo u smislu usluga, već i prikupljanja sredstava i zagovaranja. Iznos privatnih donacija organizacijama prema ovom modelu najveći je u Evropi. Samoregulacija je također najjača, dijelom i zbog standarda visoke kvalitete koji se zahtijevaju na državnim konkursima, a također i radi očuvanja povjerenja javnosti. Budući da OCD uživaju široku društvenu podršku i imaju značajan vlastiti prihod, država ih smatra snažnim partnerima te su sposobni pridonijeti razvoju i provedbi svojih politika te ih osporiti. Ako pogledamo ovaj opis, možemo uočiti da BiH ne pripada ovom modelu, ili postoje veoma rijetki primjeri ovog modela podrške.
- **Socijaldemokratski (ili skandinavski) model** - U ovom modelu država sama pruža većinu usluga te OCD u cjelini imaju manje istaknutu ulogu u odnosu na druge modele. Međutim, sektor je široko obuhvatan; zemlje u ovom modelu imaju najveće stope članstva u organizacijama i volontiranju. Svrha sektora OCD-a može se okarakterizirati kao "izražajna funkcija", tj. služi kulturnoj i mentalnoj dobrobiti građana, a ne njihovim neposrednim društvenim i zdravstvenim potrebama. Stoga su organizacije manje institucionalizirane, rade s malom administracijom i infrastrukturom. Općenito, odnos država-OCD može se okarakterizirati kao "*laissez-faire*" model. Sektor OCD smatra se neovisnim. Postoje sektorska partnerstva ili povremena partnerstva vođena potrebom zajedničkog rješavanja konkretnog problema. Ovaj je sektor najmanje "antagonistički" - u isto vrijeme sukob je ovdje manje potreban jer su građani direktno uključeni u donošenje odluka, na većem nivou nego u drugim modelima (npr. Putem referenduma ili rasprava o budžetu). Osim toga, država i na lokalnom nivou je dovoljno otvorena da integrira aspekte koje su organizacije iznijele u svoju politiku. Ako pogledamo ovaj opis, možemo uočiti da BiH ne pripada ovom modelu, ili postoje veoma rijetki primjeri ovog modela podrške.
- **Novi (mediteranski i istočnoevropski) model** - U ovom modelu sistem pružanja usluga je u razvojnoj fazi, a usluge države se prvenstveno zasnivaju na obvezama prema EU i rade kroz mehanizme EU. Nivo "filantropije" u zapadnom značenju,

poput organiziranih donacija i volontiranja, znatno je niža u ovim zemljama. Cijeli sektor civilnog društva manje je formiran, a organizacije su obično snažno isprepletene s državom, vjerskim zajednicama ili političkim strankama. Odnos između OCD i vlade je dvosmislen; vlada nastoji kontrolisati proces rada OCD (posebno ako se radi o finansiranju OCD) ili jednostavno zanemaruje važnost OCD. U većini zemalja postignut je značajan napredak u smislu zakonodavstva, međutim kultura saradnje između vlade i civilnog društva još nije poprimila konstruktivan i učinkovit oblik. Zemlje u kojima se ovaj novi model mogao vidjeti su, na primjer, Španjolska, Italija, Portugal ili Grčka. Osim toga, iako do sada nije provedeno takvo ciljano istraživanje, situacija u zemljama srednje i istočne Evrope (CEE) također je slična. Na osnovu prethodno navedenog, možemo zaključiti (iako to nije osnovni predmet ovog Istraživanja) da prakse saradnje i podrške javnih institucija i OCD u BiH podsjećaju na ovaj model.

4.3. Načela dobre prakse u javnom finansiranju

U sljedećem odjeljku dajemo pregled trenutnih načela dobre prakse koji su razvijeni u svrhu javnog finansiranja. Sve je veća važnost regulisanja javnog finansiranja OCD, a jedan od korisnih i praktičnih mehanizama koje koriste zemlje je postavljanje jasnog popisa načela koja reguliraju raspodjelu i praćenje korištenja javnih sredstava. Različite su vlade usvojile načela dobre prakse u svoje politike finansiranja⁵ kao glavne zahtjeve koje treba poštovati kako bi se osigurala efikasna i transparentna sprovedba javnih sredstava za OCD kako slijedi:

- a) **Nezavisnost:** Ključno načelo javnog finansiranja OCD je da ga treba smatrati mogućnošću, a ne pravom. To znači da OCD mogu pristupiti javnom finansiranju, ali ta mogućnost uključuje pravo na neovisnost od vlasti. Nezavisnost OCD jedna je od ključnih karakteristika OCD, a izdvajanje u unutarnje poslove OCD jedan je od elemenata slobode udruživanja, prema Europskoj konvenciji o ljudskim pravima⁶.
- b) **Transparentnost:** Postupak javnog finansiranja trebao bi se zasnivati na jasnim pravilima primjene i procjene koji će osigurati maksimalnu jasnoću i otvorenost procesa. Ova pravila uključuju zahtjeve za objavljivanje javnih konkursa, uspostavljanje i objavljivanje jasnih i objektivnih kriterija, omogućavanje adekvatnog vremena za podnošenje prijedloga, objavljivanje kriterija za odabir i nazive odabranih OCD, davanje povratnih informacija i odgovaranje na upite potencijalnih podnositelja zahtjeva.
- c) **Jednako postupanje:** Sve prijave treba tretirati jednako kroz skup unaprijed utvrđenih objektivnih kriterija koji osiguravaju nediskriminaciju i odabir najuspješnijih OCD na osnovu unaprijed definisanih kriterija.
- d) **Slobodna i fer konkurencija:** Ovo načelo zahtijeva da se sve relevantne informacije o mogućnostima finansiranja objave što je moguće šire kako bi se potaknulo natjecanje među potencijalnim aplikantima. Ovaj proces trebao bi osigurati jednak tretman za sve i odabir onih koji odgovaraju postavljenim kriterijima.

- e) **Odgovornost:** OCD bi trebale izvještavati o načinu na koji provode projekte i dati detaljan finansijski izvještaj o korištenju javnih sredstava. Ovo načelo također uključuje očekivanje da će i vlasti morati biti odgovorne i voditi računa o načinu na koji je potrošen novac poreznih obveznika.
- f) **Nepriistranost:** Tokom dodjele javnih sredstava moglo bi doći do potencijalnog sukoba interesa. Kako bi spriječili pristranu prosudbu ili neželjene kontakte, organi vlasti bi trebali uključiti posebne zahtjeve za OCD i organe vlasti, poput zahtjeva za potpisivanjem izjave ili izjave o nepriistranosti, koja potvrđuje da su poduzete preventivne mjere opreza kako bi izbjegli sukob interesa i obavijestiti javnost o svim sukobima koji mogu nastati tokom natječaja ili izvršenja projekata/ugovora. Drugi je primjer da članovi/predstavnici OCD koji su se prijavili za finansiranje ne bi trebali biti uključeni u komisiju i odlučivati o dodjeli sredstava.
- g) **Proporcionalnost:** Vlasti ne bi trebale opterećivati OCD koje primaju javna sredstva razmjerno iznosu finansiranja. Dogovori o praćenju i vrednovanju trebali bi biti razmjerni nivou iznosa sredstava koje OCD i dobijaju.
- h) **Izuzimanje preklapanja:** Vlasti bi trebale osigurati da ista aktivnost ili projekat ne budu finansirani više puta ili sa različitih nivoa vlasti.

Kako bi se osiguralo poštivanje ovih načela javnog finansiranja, vlasti širom Evrope su usvojile dokumente koji postavljaju okvir za postupke javnog finansiranja. Takvi dokumenti imaju za cilj objediniti postupak finansiranja i garantovati da se načela primjenjuju na sve organe vlasti koje dodjeljuju javna sredstva. Osim toga, dokumenti također nastoje osigurati da OCD koje se prijavljuju za finansiranje budu informisani i razumiju okvir koji vodi proces finansiranja. Dokumenti se mogu usvojiti u različitim oblicima i proizlaze iz različitih procesa - poput kodeksa, ili dijelova zakonodavstva OCD ili posebnih odjeljaka u strateškim dokumentima na nacionalnom nivou o čemu je više riječ u nastavku ovog Izvještaja.

4.4. Različite raspoložive forme javnog finansiranja

Ovaj odjeljak će predstaviti različite oblike javnog finansiranja koji se najčešće koriste u evropskim zemljama. Mnoge zemlje koriste nekoliko različitih oblika istovremeno, nadopunjujući ciljeve koje žele postići podržavajući OCD.

4.4.1. Bespovratna sredstva

Bespovratna sredstva su glavni mehanizam za pružanje podrške OCD i općenito su dizajnirani za plaćanje provedbe datog projekta koji spada u ciljeve organa vlasti. Sredstva se dodjeljuju putem otvorenog postupka prijave i ne bi ih trebalo dodjeljivati pojedinačnom administrativnom odlukom određenog organa vlasti. Obično su detaljno regulisani podzakonskim aktima ili drugim politikama organa vlasti za dodjelu sredstava. Međutim, glavni principi dodjele sredstava i neke osnovne procedure su često propisani zakonima kako bi se osigurala transparentnost i odgovornost vladinih sredstava. U slučaju dodjele sredstava, organ vlasti određuje određeni iznos na raspolaganju za projekte OCD pod određenim uslovima. Sredstava mogu biti izdvojena iz različitih budžeta ili iz posebnih fondova formiranih iz alternativnih izvora prihoda, poput prihoda od lutrije (Hrvatska) ili poreza (Mađarska, Poljska). Ova vrsta finansijske podrške pruža se u širokom spektru oblasti kao što su obrazovanje, ljudska prava, socijalna zaštita, mladi, regionalni razvoj, ekonomski razvoj, sport, umjetnost, kultura, zdravstvo, ljudska prava i okoliš. Većina sredstava OCD služi za postizanje održivih pozitivnih promjena u društvu. Iako su bespovratna sredstva zasnovana na projektima glavni oblik prihoda za većinu OCD, postoje značajna ograničenja ove vrste prihoda. Bespovratna sredstva zasnovana na projektima često vremenski ograničavaju OCD u realizaciji aktivnosti i trajanju projekata, koji su većinom kratkoročni, a to direktno utiče na dugoročnu održivost, kao i razvoj strategije ili ulaganje u organizacijski razvoj.

4.4.2. Nabavka usluga

Drugi oblik javnog finansiranja je nabavka usluga ili ugovaranje s OCD radi pružanja usluga. U ovom slučaju, umjesto odnosa donator-donator, postoji ugovorni odnos između vlade i OCD. Glavna svrha je pružiti konkretnu javnu uslugu uz pomoć OCD. U ovom slučaju, vlada zna što treba učiniti i propisuje detalje postupka (npr. Minimalne standarde usluge). Obično vlada traži one koji će pružiti uslugu najviše kvalitete i po najnižoj cijeni. OCD trebaju dostavljati ponude (ne aplikacije), natječu se s drugim pružateljima usluga i obično postoji jedan pobjednik. Struktura troškova ponude uglavnom se zasniva na naknadama za neku vrstu jedinice (npr. naknada se naplaćuje po korisniku ili po danu), a naknada

uključuje i direktne i indirektne troškove. Ugovaranje je uobičajen mehanizam za izvršavanje nabavki i kao takav je često regulisan posebnim zakonima o nabavkama. Također, zahtjev EU je da mehanizmi nabavke budu usklađeni u svim državama članicama EU i zemljama pristupnicama. Međutim, glavni problem pri sklapanju ugovora je da neka od općih pravila o nabavkama koje vlade koriste možda nisu prikladna za OCD kao neprofitne organizacije. Na primjer, pružanje garancija za obavljanje poslova, bankarske garancije i slični finansijski zahtjevi mogli bi biti problematični za OCD. Osim toga, u slučaju nabavke OCD često moraju licitirati na istom tržištu kao i drugi pružatelji usluga (kao što su lokalna samouprava ili preduzeća), a ponekad imaju manje kapacitete da ispune zahtjeve tehničkih standarda ili standarda kvaliteta. Konačno, usluge koje pružaju OCD često su usluge koje ne spadaju u opseg općeg zakona o nabavkama, na primjer, obrazovne ili zdravstvene usluge. To je posebno istinito u novim državama članicama EU. U tim zemljama ugovori s OCD regulisani su posebnim zakonima; na primjer, u zakonima o javnim dobrovoljnim djelatnostima. Neke prednosti pružanja usluga OCD uključuju:

- Učinkovito rješavanje problema - OCD obično rade blisko sa grupama kojima je potrebna podrška i najbolje znaju njihove potrebe. Zato im se i više vjeruje u njihovom društvenom radu.
- Inovativno - Kao što je gore spomenuto, OCD su prve koje su uvele inovativna rješenja problema.
- Fleksibilniji - OCD bi mogle fleksibilnije koristiti radnu snagu (na primjer, ne moraju otvarati radno mjesto s punim radnim vremenom ako se posao može raditi s nepunim radnim vremenom). Također, manje su birokratski i mogu odmah reagovati u hitnim slučajevima, na primjer, u slučaju hitne akcije spašavanja žrtve nasilja, mogu platiti troškove prijevoza i medicinske njega).
- Dodatni resursi - Mogu povećati i osnažiti resurse, kao što su volonteri i donacije.

4.4.3. Plaćanja trećih strana / mehanizam vaučera

Plaćanja trećih strana poseban su oblik ugovornog aranžmana, sličnog shemi plaćanja sistema socijalne sigurnosti, gdje vlada plaća OCD u ime korisnika klijenta (treće strane). Ovi iznosi se također plaćaju za obavljanje državne službe; međutim, uslovi ugovora su vrlo konkretno određeni zakonom. U ovom slučaju vlada određuje određenu vrstu usluge (npr. dnevnu njegu beskućnika), kao i standarde i troškove (naknade) ove usluge. Svaki pružalac usluga koji ispunjava uslove ili kriterijume utvrđene zakonom dobit će određeni iznos naknade za svakog korisnika klijenta kojem pruža uslugu. U ovom aranžmanu indirektni troškovi obično nisu uključeni u naknadu za uslugu i postoji opći izračun postotka općih troškova koji se može u potpunosti ili djelomično platiti organizaciji. S obzirom na prirodu ovog mehanizma finansiranja, ova vrsta plaćanja obično je regulisana zakonima za određenu oblast (tj. zdravstvo, obrazovanje, socijalne usluge). Mehanizam vaučera jedan je od načina plaćanja trećih strana. Fokus je na izboru korisnika ili klijenata. U ovom sistemu potencijalni korisnici dobijaju vaučere koji im daju pravo da besplatno koriste određene usluge. Korisnici su oni koji biraju kod kojeg pružatelja usluga će se obratiti. Obično postoji prethodno odobrenje svih stručnjaka koji su licencirani/odobreni za pružanje ovih usluga. Na osnovu vaučera koje je prikupio svaki pružatelj usluga, država prenosi fiksnu naknadu za svakog uslužnog klijenta. Sheme plaćanja trećih strana češće su u Zapadnoj Evropi. Kako se ova plaćanja mogu vršiti u zamjenu za pružanje određenih javnih usluga, implementirana

su kao korisni mehanizmi javne podrške uglavnom OCD za pružanje socijalnih usluga. Na primjer, mehanizam vaučera, koji je uveden u Češkoj Republici, omogućava općinama da daju vaučere za usluge koje spadaju u njihovu obavezu i ostavljaju građanima da odluče o svom pružatelju usluga.

4.4.4. Budžetske subvencije

Subvencije služe kao opća (institucionalna) podrška aktivnostima OCD, jer nisu povezane s određenim projektom i mogu se koristiti za pokrivanje općih operativnih troškova. Subvencije se generalno distribuiraju OCD čiji je doprinos implementaciji javnih politika značajan i država to želi prepoznati dodjelom subvencija. Oni su propisani zakonom i distribuiraju ih nadležni za tematsku oblast. Finansiranje putem subvencija obično se daje velikim međunarodnim agencijama (npr. Crveni križ), grupama za zastupanje nacionalnih interesa (npr. Udruženja penzionera), velikim organizacijama koje pružaju usluge, a ponekad čak i organizacijama zagovaranja (npr. Evropska komisija daje institucionalnu podršku nekim evropskim stručnjacima koji savjetuju i zagovaraju politike EU). Dodjela budžetskih subvencija ima nekoliko izazova. Jedan od njih je da se takva praksa može smatrati diskriminatornom prema drugim OCD koji rade u istoj oblasti. To je slučaj posebno u zemljama Centralne i Istočne Evrope, gdje se subvencije često daju organizacijama koje potiču iz „starog sistema“, npr. Savez slijepih ili Sindikat, zbog historijskih ili političkih razloga. U Njemačkoj, na primjer, svih šest velikih nacionalnih saveza socijalne zaštite primaju subvencije i tako se, barem u području socijalne pomoći, organizacije tretiraju ravnopravno - jedino pitanje o kojem se raspravlja je koji savez koliko novca zaprima. U nekoliko zemalja Centralne i Istočne Evrope, samo jedna federacija (tradicionalna) prima subvencije, dok novonastale nacionalne federacije zahtijevaju jednak tretman. Vlade nemaju sredstava za podršku svim novim podnosiocima zahtjeva, pa je trend da se subvencije smanjuju i oduzimaju i tradicionalno favoriziranim organizacijama. Treba napomenuti da je model subvencioniranja manje favoriziran sa stanovišta transparentnosti i odgovornosti javnog finansiranja, jer nedostaje otvorena i poštena konkurencija, kao i sve mjere učinka koje prate finansiranje koje bi osigurale „vrijednost za novac“.

4.4.5. Druge subvencije

Nekoliko evropskih zemalja usvojilo je posebne zakone kojima se utvrđuju smjernice za druge vrste subvencija. Subvencije se obično određuju putem centraliziranog procesa, ali ih mogu dodjeljivati i distribuirati i zasebna ministarstva kao što je slučaj u Hrvatskoj ili Mađarskoj. Postoje i slučajevi kada Parlament odlučuje koji će podnosioci OCD dobiti subvenciju (Mađarska). Upotreba javne imovine kao oblik posredne podrške široko se koristi u zemljama u okruženju. Vlade dopuštaju OCD da koriste državnu ili, češće, općinsku imovinu, za svoje statutarne aktivnosti, uključujući poslovni prostor, sale za sastanke ili sportske objekte. Obično se to radi na osnovu zakona i pod određenim uslovima. Na primjer, u Hrvatskoj Zakon o socijalnoj zaštiti predviđa besplatno korištenje državne ili općinske imovine samo ako će je organizacija koristiti za pružanje usluga socijalne zaštite. Zakup javne imovine zaključuje ili javna ustanova koja ostvaruje vlasnička prava (npr. Općina), ili posebno tijelo. Model dotacija manje se favorizira u smislu transparentnosti i odgovornosti javnog finansiranja. Međutim, ovo i dalje može biti dobro rješenje za organizacije koje još nisu postigle finansijsku održivost, posebno u slučaju ograničene dostupnosti stranih sredstava, kao što je slučaj sa mnogim OCD u BiH u smislu korištenja javnih prostora ili slično.

4.4.6. Porezi i prihodi od igara na sreću (lutrija) kao izvor finansiranja OCD

Porezi od lutrija i igara na sreću nude alternativni izvor javnog finansiranja i značajan izvor novca jednog društvenog sistema. Kada ih organizuje država, oni predstavljaju i način prikupljanja sredstava, ali i mehanizam za raspodjelu javnih sredstava. Državne lutrije podijeljene su na osnovu načina raspodjele sredstava, na lutrije u kojima su nivo i područja podrške određeni zakonom i/ili svake godine odlučuju vlada ili vladino tijelo (Hrvatska, Irska); entiteti različiti od vlade ili operatera lutrije, gdje se o područjima i nivou podrške može odlučiti zakonom ili od strane vlade, ali odluke o pojedinačnim sredstavama donosi nezavisno tijelo (npr. Ujedinjeno Kraljevstvo); detaljna raspodjela i cijela procedura (uključujući nivo, područja podrške kao i postotak raspodjele) propisana isključivo zakonom.

4.4.7. Tabelarni prikaz strukture javnog finansiranja u okruženju i Evropskoj uniji

Tabelarni prikaz strukture i modela javnog finansiranja u okruženju i Evropskoj uniji

Država	Hrvatska	Njemačka	Češka	Irska	Estonija
Osnovni dokument koji reguliše oblast javnog finansiranja	Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva	Strategija saradnje vlade-OCD u post-2015 razvojnim politikama	Vladini principi za obezbjeđenje javnog finansiranja iz javnih sredstva prema neprofitnim organizacijama	Strategija dobrotvornih organizacija	Koncept razvoja civilnog društva-EKAK
Ključne institucije	Vladin ured za saradnju sa OCD	Federalno i državno ministarstvo za socijalne i zdravstvene usluge	Vladina ministarstva, Vladino vijeće za OCD te regionalne vlade	Vladina ministarstva, Regulator dobrotvornih organizacija	Parlament, Ministarstvo unutrašnjih poslova
Osnovni model javnog finansiranja	Decentralizovano javno finansiranje sa jakom koordinacijom i specijalizovanim organom (Nacionalna fondacija)	Decentralizovano ugovaranje pružanja usluga od strane OCD	Decentralizovano javno finansiranje koristeći strukture van Vlade	Decentralizovano javno finansiranje putem ministarstava	Decentralizovano javno finansiranje sa jakom koordinacijom i specijalizovanim organom (Nacionalna fondacija)
Osnovni izvori javnog finansiranja	Budžet ministarstava, lutrija-igre na sreću	Federalni i državni budžeti	Budžet ministarstava, regionalni budžeti	Lutrija-igre na sreću, državni budžet	Državni i lokalni budžeti
Osnovne vrste finansiranja za OCD	Projektna i institucionalna podrška, kombinacija kratkoročnih i dugoročnih programa	Projektna podrška, ugovaranje pružanja usluga	Projektna i institucionalna podrška i dotacije	Projektna i institucionalna podrška i dotacije	Projektna i institucionalna podrška i dotacije, kombinacija kratkoročnih i dugoročnih programa

05

POLAZNO STANJE U BOSNI I HERCEGOVINI

5.1. Pandemija COVID-19 u BiH

Svjetska zdravstvena organizacija je 11. marta 2020. godine proglasila COVID-19 globalnom pandemijom. Vlade zemalja Zapadnog Balkana su započele sa uvođenjem mjera za odgovor na novonastalu situaciju. U BiH prvi potvrđeni slučaj infekcije je prijavljen 5.3.2020. godine a do 5. aprila 2020. godine broj potvrđenih slučajeva je narastao na 632, a broj umrlih na 21 osobu tokom marta 2020. godine, suočeni sa sve većim brojem zaraženih i umrlih od posljedica COVID-19, organi vlasti u BiH su uveli mjere za kontrolu pandemije koje su se ogledale u različitim ograničenjima za poslovne subjekte i građane, uključujući i zatvaranje obrazovnih ustanova i neesencijalnih poslovnih objekata, ograničenja u javnim uslugama, ograničenja okupljanja i kretanja, uključujući i policijski sat i obavezni karantin za zaražene osobe i putnike koji dolaze iz inostranstva. Ovakvi postupci su imali veliki broj negativnih posljedica, od kojih je naprimjer jedna da su ubrzo uočene socijalne i ekonomske posljedice krize i nametnutih mjera a pandemija je povećala postojeće razlike na osnovu spola koje su ukorijenjene u patrijarhalnim strukturama i društvenim normama.⁷ Sa ekonomskog aspekta, prema informacijama iz Redovnog ekonomskog izvještaja za Zapadni Balkan,⁸ BiH je u 2020. godini zahvatio težak oblik recesije u posljednjih 25 godina, uz smanjenje ekonomskog rasta za 4,3%, u najvećoj mjeri zbog povećanja broja novih slučajeva zaraze COVID-19, pada potrošnje, investicija i potražnje iz inostranstva. Iako se očekivalo da će u BiH ekonomski rast u 2021. dostići 2%, dinamika i tok oporavka su krajnje neizvjesni, štaviše već se može potvrditi da se ova hipoteza neće moći ostvariti. Nakon recesije uzrokovane pandemijom COVID-19, koja je rezultirala procijenjenim smanjenjem rasta u regiji od 3,4% u prošloj godini, očekuje se da će cjelokupna regija Zapadnog Balkana u 2021. godini ostvariti rast od 4,4%. U daljem periodu se očekuje usporavanje rasta na 3,7 u 2022. i 2023.godine, pri čemu će produžene posljedice pandemije i dalje uticati na manje investicije i zaposlenost u BiH.

Kriza COVID-19 pogoršala je uticaj siromaštva kod velikog broja građana u BiH tokom 2020. godine, posebno ranjivih skupina stanovništva, djece i porodica, od kojih mnoga već osjećaju negativne posljedice. Postojanje ozbiljnih ograničenja ili potpuna socijalna uskraćenost u pristupu osnovnim uslugama poput njege i pomoći, obrazovanja, psihološke podrške, terapije, savjetovanja i rehabilitacije, je na snazi za značajan broj ranjivih kategorija. Dodatno, pandemija COVID-19 značajno je povećala izloženost žena i djece nasilju u porodici, zbog produženog zatvaranja i/ili neprimjerenih životnih uslova, a također i nasilja na internetu zbog povećanog pristupa internetu i nedovoljnog nadzora. Također, sve je veći jaz u pristupu obrazovanju za djecu sa smetnjama u razvoju, za djecu iz ugroženih porodica,

djecu bez roditeljskog staranja ili djecu u ruralnim i marginaliziranim urbanim područjima - zbog ograničenog pristupa internetu i dostupnosti odgovarajućih uređaja.

5.2. Rezime stanja civilnog društva u BiH

Kada govorimo o civilnom društvu u BiH, prema Zakonu o udruženjima i fondacijama BiH,⁹ "Udruženje je svaki oblik dobrovoljnog povezivanja tri ili više fizičkih ili pravnih lica, u svim kombinacijama, radi unapređenja i ostvarivanja nekog zajedničkog ili općeg interesa ili cilja, u skladu s Ustavom i zakonom, a čija svrha nije sticanje dobiti". Prema Zakonu o udruženjima i fondacijama Republike Srpske,¹⁰ udruga građana je definirana člankom 2. stav 1. na sljedeći način: "Udruženje je u smislu ovog zakona, svaki oblik dobrovoljnog povezivanja više fizičkih ili pravnih lica radi unapređenja ili ostvarivanja nekog zajedničkog ili općeg interesa ili cilja, u skladu sa Ustavom i zakonom, a čija osnovna svrha nije sticanje dobiti." Prema Zakonu o udrugama i fondacijama Federacije BiH¹¹ u članku 2, stav 1. udruga je definirana na sljedeći način: "Udruga je, u smislu ovoga zakona, svaki oblik dragovoljnog povezivanja više fizičkih ili pravnih osoba radi unapređenja i ostvarivanja nekog zajedničkog ili općeg interesa ili cilja, u skladu sa Ustavom i zakonom, a čija temeljna svrha nije stjecanje dobiti." Prema ovim zakonima registriraju se sportski klubovi, savjetovišta, razni centri, udruge privrednika, umirovljenika, mladih, intelektualaca, zanatlija, udruženja proisteklih iz rata, povratnika i slično. Sumirajući prethodno navedeno, a prema Priručniku za nevladine organizacije u BiH UNDP-a iz 2014 godine, "NVO - nevladina organizacija predstavlja svaku formalno organiziranu i registriranu skupinu ljudi, dobrovoljnu organizaciju, humanitarnu agenciju, fondaciju, stručnu udrugu, organizaciju za ljudska prava, zadrugu i sličan oblik organiziranja, ali samo ako je njeno djelovanje i funkcioniranje neovisno o vladi i vladinim tijelima, to jeste o državnim organizacijama i institucijama".

Tokom 2020. godine, i dalje je ostalo otvoreno pitanje o pravnom okviru kojim se uređuje rad udruženja i fondacija na državnom nivou. Kao i prethodnih godina, one organizacije koje pokušavaju da rade ozbiljne građanske akcije, i dalje naprimjer izazov imaju sa obavezama koje proističu iz Zakona o radu (odnosno, OCD se izjednačavaju sa javnim ili privatnim sektorom u ovom smislu). Osim toga, lokalne vlasti obično ne zahtijevaju izvještaje o potrošnji niti prate i procjenjuju aktivnosti nevladinih organizacija koje finansiraju, stvarajući prostor ne samo za politički uticaj, već i za neodgovorno ponašanje.

Glavni problem u procjeni učinkovitosti civilnog društva u BiH je opći nedostatak informacija o grupama i njihovim aktivnostima. Postojeći državni registar Ministarstva pravde netransparentan je i sadrži samo nazive nevladinih organizacija, registracijske brojeve, adrese i ovlaštene predstavnike, ali bez podataka za kontakt, što čini djelovanje nevladinih organizacija nedostupnim ne samo tijelima za praćenje, već i medijima i široj javnosti. To je posebno problematično jer neke nevladine organizacije, uključujući nevladine organizacije kao što su udruženja proistekla iz rata, nastoje djelovati oko područja koja su pod uticajem političkih aktera. Teško je, stoga, iz ovakvih (polu)javnih podataka utvrditi koji procenat ili broj ovih registriranih organizacija predstavlja građanski aktivizam ili sprovodi aktivnosti povezane s interesima određenih pojedinaca ili grupa. Prema podacima Zbirnog e-registra udruženja i fondacija u BiH¹², broj registrovanih OCD se promijenio, odnosno povećao sa

27.023 u 2020. godini na 27.432 u oktobru 2021. godine registrovanih, od čega je prema podacima registra, 25.646 aktivnih. Međutim, broj OCD koje su stvarno aktivne je značajno manji¹³, pa je prema pribavljenim podacima 15,298 aktivnih OCD, što iznosi oko 55% registrovanih OCD. Sam broj registriranih organizacija po glavi stanovnika u BiH nastavlja postavljati pitanja o svrhama mnogih od ovih formalnih „grupacija“.

Prema informacijama koje su proistekle iz istraživanja o Analizi stanja nevladinih organizacija i korištenja postojećih mehanizama suradnje s institucijama BiH i međunarodnim organizacijama, sprovedenog od strane Instituta za razvoj mladih KULT I Ministarstva pravde BiH¹⁴, organizacije su prikazale više problema s kojima se najčešće susreću u svom radu i djelovanju. Finansijska podrška, odnosno njen nedostatak od institucija najčešće je ponavljani problem u odgovorima organizacija. Organizacije kojima je temeljni cilj pružiti usluge građanima navode da upravo izostanak finansijske potpore institucija limitira kapacitete u pružanju usluga. Organizacije također navode problem nerazumijevanja od institucija u procesu javnih natječaja. Naime, organizacije smatraju da se sredstva ne dodjeljuju na temelju kvalitete rada ili na temelju važnosti za društvo koje određene organizacije imaju. Dodatno, nedostatak adekvatnih zakonskih rješenja i nedostatak sluha od državnih institucija za unapređenje zakonskih rješenja koje predlažu nevladine organizacije, po njihovom mišljenju, za rezultat ima tromost birokracije. OCD se suočavaju sa nekoliko izazova koji utiču na operativnu komponentu njihovih usluga - na upravljačku i na plansko-finansijsku komponentu. Loše upravljanje ovim komponentama od strane organizacija civilnog društva može stvoriti interne sukobe, opšte probleme upravljanja i pitanja liderstva (na organizacionom, operativnom i finansijskom nivou).

06

NALAZI ISTRAŽIVANJA

6.1. Procesi planiranja sredstava za udruženja i fondacija u BiH

Procesi planiranja sredstava za udruženja i fondacije u BiH su veoma različita i postoje diverzifikovani primjeri ovih procesa. Tako naprimjer, u Republici Srpskoj, sve procedure, postupci, kriteriji za dodjelu sredstava udruženjima od javnog interesa, humanitarnim organizacijama, fondacijama i ostalim pravnim subjektima je propisano Pravilnikom o kriterijumima i postupku za dodjelu sredstava sredstavaa udruženjima od javnog interesa, ostalim udruženjima i fondacijama („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 105/17, 54/19, 77/21). Pravilnikom je propisano da se cjelokupna procedura sprovodi u skladu sa Metodologijom upravljanje sredstavama za programe i projekte koji se finansiraju sredstvima budžeta RS iz 2014. godine¹⁵. Dodatno, kada govorimo o pravilima za dodjelu sredstava u Republici Srpskoj, Zakonom o donacijama preduzeća u javnom vlasništvu ili pod javnom kontrolom u Republici Srpskoj, „Službeni glasnik Republike Srpske broj: 25/03“, uređena su ograničenja i postupanja za donacije koje dodjeljuju preduzeća u javnom vlasništvu ili pod javnom kontrolom. Između ostalog, zakonom je predviđeno da *“javno preduzeće može dodjeljivati donacije samo iz dobiti i takve donacije mogu biti dodijeljene samo za potrebe u oblasti sporta, kulture, socijalne pomoći i humanitarne svrhe; odnosno da u svakoj fiskalnoj godini, upravni odbor javnog preduzeća, na osnovu dobiti ... odlučuje o iznosu (ako postoji) koji će se izdvojiti u budžetu za donacije u toj fiskalnoj godini; te da “... dodjela donacija mora biti izričito dozvoljena statutom javnog preduzeća”*.

Sa druge strane, u FBiH, u zavisnosti od nivoa vlasti, i unutar jednog nivoa vlasti, postoje različite procedure (posebno u upravnim organizacijama, fondovima i slično). Osnovni akt koji reguliše ovo pitanje su Smjernice o minimalnim standardima dodjele budžetskih sredstava putem transfera i subvencija u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 15/18). Tako naprimjer, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH dodjeljuje sredstva poticaja u skladu sa Programom poticaja i pravilnicima kojima se pobliže definiraju načini i kriteriji dodjele sredstva po različitim modelima poticaja (fmpvs.gov.ba/poticaji-propisi/.) U okviru Programa poticaja, pod Modelom ostalih vrsta podrški, sredstva se izdvajaju za organiziranje poljoprivrednika, odnosno za podršku aktivnostima zadruga, udruženja i saveza koja ispunjavaju uvjete propisane važećim programom i pravilnikom. Nakon objave Pravilnika o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podrški po modelu ostalih vrsta podrški u Službenim novinama Federacije, Federalno ministarstvo na web stranici (www.fmpvs.gov.ba) objavljuje obavijest u kojoj navodi rokove i uslove te obrasce prijave za pojedinačne mjere propisane Pravilnikom. Federalno ministarstvo kulture i sporta sredstva

dodjeljuje na osnovu Javnog poziva, općih i posebnih kriterija, a u skladu sa Odlukom o Programu utroška sredstava sa kriterijima raspodjele tekućih transfera utvrđenih Budžetom Federacije Bosne i Hercegovine, te u skladu sa Pravilnikom o kriterijima i procedurama za izbor korisnika sredstava po javnom pozivu. Treća praksa je praksa Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, gdje na prijedlog Ministarstva, odluku donosi Vlada Federacije Bosne i Hercegovine a na osnovu Uredbe o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda ostvarenih po osnovu naknada za priređivanje igara na sreću („Službene novine Federacije BiH“, br. 89/15 i 11/17). Sredstva tekućih transfera se raspodjeljuju na osnovu Odluke o usvajanju programa utroška sredstava s kriterijima raspodjele sredstava tekućih transfera utvrđenih Budžetom Federacije Bosne i Hercegovine za 2021. godinu Federalnom ministarstvu obrazovanja i nauke („Službene novine Federacije BiH“, broj 27/21). FBiH Ministarstvo rada i socijalne politike sredstva dodjeljuje po javnom pozivu a na osnovu općih i posebnih kriterija za dodjelu sredstava putem Programa utroška sredstava tekućih i kapitalnih transfera utvrđenih budžetom Federacije. Ocjenjivanje se vrši na osnovu bodovne šeme koja se učini dostupnom svim podnositeljima prijave. Na nivou budžetskih korisnika, kao što je Fond za zaštitu okoliša FBiH, dodjela sredstava putem Javnih poziva vrši se na osnovu Pravilnika o postupku objavljivanja konkursa i o odlučivanju o odabiru korisnika sredstava Fonda za zaštitu okoliša FBiH (Službene novine FBiH broj 73/2019) i Pravilnika o mjerilima za ocjenjivanje zahtjeva za dodjelu sredstava Fonda, odnosno programa, projekata i sličnih aktivnosti (Službene novine FBiH broj: 74/2017) i Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o mjerilima za ocjenjivanje zahtjeva za dodjelu sredstava Fonda, odnosno programa, projekata i sličnih aktivnosti (Službene novine FBiH broj 73/2019).

Na nižim nivoima, kao što su kantonalni nivoi, predmetna sredstva se troše u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju budžeta kantona odnosno na osnovu Programa utroška na koji saglasnost daje Vlada Kantona i u kome su formalno definisani uslovi i kriteriji za dodjelu sredstava. Tako naprimjer, praksa u Bosansko-podrinjskom kantonu jeste da po pribavljanju saglasnosti Vlade se raspisuje javni poziv za podnošenje projekata koji će se eventualno finansijski podržati, formira se komisija za ocjenu i rangiranje predloženih projekata koja izvještaj o radu sa rang listom predloženih projekata dostavlja Ministru. Na osnovu tog izvještaja i na prijedlog Ministarstva, Vlada Kantona donosi odluku o listi prihvaćenih projekata sa odobrenim iznosima sredstava po svakom projektu pojedinačno. Po pravosnažnosti pomenute odluke (objavljene na web stranici Kantona, oglasnoj tabli i službenim novinama BPK-a) sa podnosiocima odobrenih projekata zaključuje se ugovor kojim se formalno definišu obaveze ugovorenih strana kao eventualne sankcije u slučaju njegovog nepoštivanja, iako istraživanje nije pronašlo primjere istog. Po isteku roka za realizaciju projekta podnosioci istih bi trebali da dostavljaju detaljan izvještaj (narativni i finansijski) koga stručna komisija analizira i na osnovu njega i izvještaja komisije za monitoring realizacije projekta sačinjava izvještaj o opravdanosti korištenja odobrenih sredstava. U slučaju nenamjenskog trošenja dodjeljenih sredstava aktiviraju se određene odredbe ugovora odnosno donosi se rješenje o povratu dodjeljenih, a ne opravdanih sredstava. Drugi primjer je Tuzlanski kanton u kojem Ministarstva koja podržavaju prijedloge projekata udruženja građana i fondacija, to rade u skladu sa Programima i propisanim uslovima i kriterijima Ministarstava. Objava Programa se vrši u Službenim novinama TK i na web stranici Vlade TK, gdje se mogu naći i Pozivi za podršku u 2021. godini, kao i iz prethodnih godina. Sa druge strane, postoje ne tako transparentni primjeri na kantonalnim nivoima u kojima se proces odabira vrši u skladu sa Odlukom Vlade o usvajanju programa sa kriterijima raspodjele sa pozicije Tekući transferi

neprofitnim organizacijama a na osnovu Odluke o usvajanju programa utroška sredstava utvrđenih budžetom kantona.

Kada govorimo o nivoima jedinica lokalnih samouprava u oba entiteta, postoje dva suprotna primjera. Sa jedne strane, prema dostupnim informacijama, 53 JLS (32 FBiH i 21 RS) su u svoju redovnu praksu uvele (uz podršku Razvojnog programa Ujedinjenih nacija BiH) tzv. LOD Metodologiju za dodjelu sredstava organizacijama civilnog društva. Ovaj metodološki pristup za transparentnu raspodjelu fondova namijenjenih organizacijama civilnog društva razvijen je na osnovu potrebe za alatima koje mogu koristiti prvenstveno lokalne zajednice za raspodjelu vlastitih budžetskih sredstava, ali i zahtjeva OCD za pojednostavljenim i jasnim instrukcijama o načinu pristupa ne samo finansijskim sredstvima iz budžeta jedinica lokalne samouprave već i sredstvima koja dolaze iz drugih izvora. Ovaj model ima za cilj kombinaciju preporuka Evropske unije (EU) u upravljanju projektnim ciklusom (engl. Project Cycle Management – PCM), kao i smjernice EU o pristupu evaluaciji projektnih prijedloga, te osiguravanje instrumenata za efikasno trošenje javnih fondova. Jedan od osnovnih ciljeva ovog pristupa, nazvanog jednostavno LOD metodologija, jeste da se osigura kvalitet u procesima planiranja i provedbe projekata, te uniformnost u korištenju alata i dokumentacije za uspješnu provedbu i praćenje projekata i javne potrošnje fondova dodijeljenih OCD za pružanje usluga na lokalnom nivou i druge relevantne aktivnosti koje OCD provode u lokalnoj zajednici¹⁶. Međutim, pribavljene direktne informacije od strane učesnika fokus grupa navode da postoje praktični razlozi zašto metodologija nije adekvatno uvedena i trebala bi biti predmet revizije u narednom periodu u smislu vremenskog pristupa procesu, kompleksnosti procedure za manje OCD, nepoštovanja definisanih kriterija od strane JLS, te djelomična primjera za raspoloživa sredstva.

„... ono što je najveći problem je taj što lokalne zajednice nisu informisane o pozivima za narednu godinu. Ono što se desilo s općinom, kasnio je poziv, mi koji smo aplicirali smo planirali da implementacija bude od augusta do novembra, međutim kako je objavljivanje rezultata kasnilo, period za žalbe do potpisivanja ugovora također, mi smo sve aktivnosti morali da skratimo na tri mjeseca. Definitivno smatram da sve lokalne zajednice trebaju da ovo znaju, jer to su naša sredstva, naših sugrađana, koja moraju da se na kvalitetan način podijele, a ne na osnovu prijateljstva i poznanstva i da bi lokalne zajednice trebale imati planirani period za implementaciju projekata, kao i pripremu aktivnosti, a ne da dođemo u situaciju da u nekom kratkom periodu imamo više projekata, a u prethodnom smo sjedili i čekali šta ćemo raditi.“

Učesnik fokus grupe

„...preobimna je dokumentacija i ja smatram da se iznosi koji ne mogu dati određene rezultate ne trebaju niti dodjeljivati. U tom pogledu bi bili daleko iskorišteniji resursi, jer obično te nevladine organizacije ne raspolažu dovoljnim resursima da se mogu iznijeti s nekim aktivnostima koje su i sami planirali. Općina treba raditi monitoring, što se apsolutno daje mogućnost kroz projekte i izvještaji nevladinih organizacija se ne trebaju svoditi na puka narativna izvještavanja, nego da se prate povratne informacije i rezultati u zajednici...“

Učesnik fokus grupe

Sa druge strane, drugi primjeri (NEGATIVNI) pribavljeni tokom intervjua sa relevantnim akterima uključuju informacije da se:

„Sredstva za organizacije civilnog društva planirana su i realizuju se u okviru nekoliko općinskih službi pa je proces odabira projekata ili pružanja finansijske podrške organizacijama civilnog društva različit.“

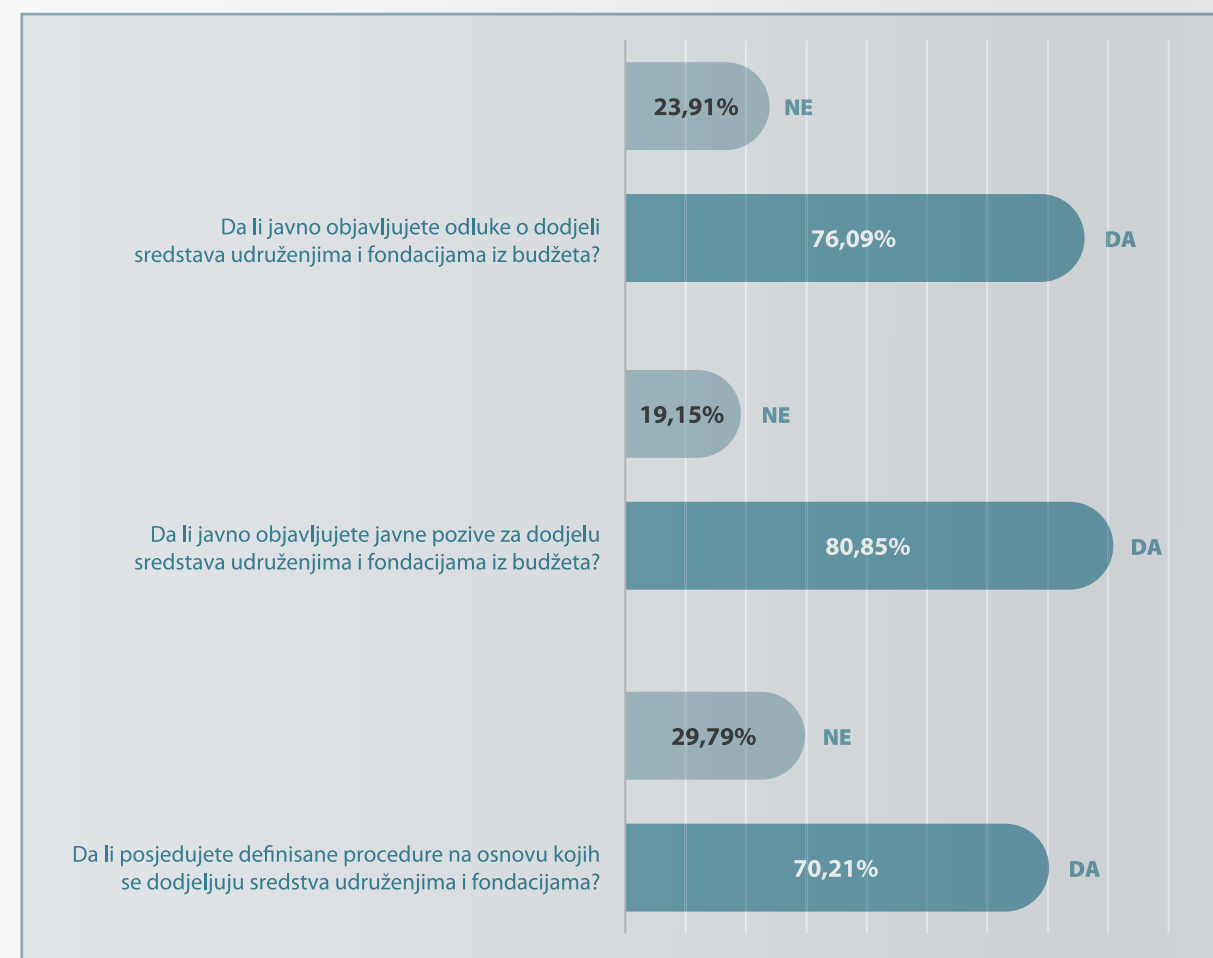

„Zakonom o budžetskom sistemu FBiH definisana je obaveza i procedura planiranja budžeta, tako da svi budžetski korisnici, pa tako i organizacije i udruženja mogu dostaviti budžetski zahtjev koji sadrži sve propisane elemente do 15.9. tekuće za narednu godinu, te se na osnovu dostavljenih zahtjeva planiraju sredstva u budžetu. Dakle, OCD konkurišu dostavljanjem budžetskih zahtjeva.“

„Sredstva udruženjima dodjeljuju se na osnovu prethodnih iskustava, projekata i rada udruženja.“

Gore navedeni primjeri su konzistentni sa pribavljenim podacima kroz intervjue i ankete predstavnika vlasti, kako je to prezentovano na Grafikonu 1.

Grafikon 1: Javnost rada organa vlasti u dodjeli sredstava

Naime, iz prikupljenih podataka je vidljivo da:

- 76.09% organa uprave obavljuje javno Odluke o dodjeli sredstava udruženjima i fondacija iz budžeta, dok 23,91% ne objavljuje Odluke javno,
- Skoro 20% organa vlasti ne objavljuje javne pozive (iako su javni pozivi) za dodjelu sredstava udruženjima i fondacijama iz budžeta te
- Skoro 30% organa vlasti ne posjeduje definisane procedure na osnovu kojih bi se sproveli javni pozivi.*

*Napomena: S obzirom da veliki broj OCD u praksi dobivaju sredstva i transfere za razne vrste djelovanja, kao što su investicije u prostore, redovan rad i slično tome, postoji validna pretpostavka da je procenat od 30% anketiranih organa vlasti znatno viši nego je to prikazano pokazateljima rezultata istraživanja.

Ako gornje podatke uporedimo sa nominalnim i procentualnim iznosima planiranim i izdvojenim tokom 2020. godine (ali i planirano tokom 2021. godine), možemo zaključiti da su podaci konzistentni (oko 30% sredstava se dodjeljuje bez javnog poziva ili javnog oglašavanja) i mogu biti verifikovani iz nekoliko izvora podataka.

U formalnom smislu, također, kao i kod planiranja sredstava, postoje različite prakse na različitim nivoima vlasti. Tako naprimjer, neka Federalna ministarstva objavljuju nacrtje Pravilnika na web stranici te pozivaju zainteresiranu javnost da dostavi komentare, sugestije i primjedbe. Također se organiziraju i konsultativni sastanci ukoliko to zatraže zainteresirana lica - međutim, ovaj model konsultacija je u zadnje dvije godine bio ograničen zbog epidemioloških mjera.

Dodatni modeli konsultacija uključuju primjere:

- kontakata putem telefona i održavanjem sastanaka sa udruženjima koja aktivno učestvuju u kreiranju javnih politika,
- učešće putem javnih rasprava kod procesa izrade budžeta.

Ova dva osnovna modela koja se najčešće koriste kod planiranja podrške za udruženja i fondacije predstavljaju određeni stepen uključenosti OCD u proces donošenja odluka, međutim, to nije ni izbliza dovoljno kako bi zadovoljili kriterije koji su propisani odgovornim planiranjem sredstava za OCD. Tako, znatno je više onih primjera gdje:

- OCD nisu uopće uključene u proces donošenja odluka (više od 40% intervjuisanih),
- ili pronalaze se, na prvi pogled, odgovorni primjeri učešća u planiranju sredstava, ali koji u svojoj suštini ne daju skoro nikakve rezultate, kao što su da:

“...(organ uprave) Federacije BiH u skladu sa Zakonom najmanje jednom godišnje raspisuje Javni poziv za dodjelu sredstva na koje se daje pravo prijave udruženjima i fondacijama a od njih zavisi da li će se prijaviti.”

“Temeljem finansijskih izvještaja udruženja definiraju se potrebe istih, te s tim u vezi i planiraju sredstva.”

“Program rada Ministarstva i donošenje budžeta je zakonom propisana procedura koja podrazumijeva i javne rasprave u kojima mogu učestvovati i svoje prijedloge, primjedbe i sugestije davati sva pravna i fizička lica Kantona čime je obezbijeđeno neposredno učešće i udruženja i fondacija koja koriste sredstva.”

“Entitetsko Ministarstvo kontinuirano vrši konsultacije sa udruženjima građana putem zajedničkih sastanaka i učešćem u realizaciji projektnih aktivnosti i praćenjem realizacije njihovog rada i podržanih projekata.”

“Svi pravni subjekti koji su registrovani u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama, imaju priliku prijaviti se na Javni poziv Federalnog ministarstva te, ukoliko ispunjavaju formalno-pravne uvjete i budu zadovoljili opće i posebne kriterije, mogu ostvariti pravo na finansijsku podršku.”

“Nosioци programa razvoja predlažu razvojne projekte, prate, analiziraju i izvještavaju o provođenju projekata i poticajnih mjera, na osnovu njihovih prijedloga predlažu se godišnji programi utroška sredstava.”

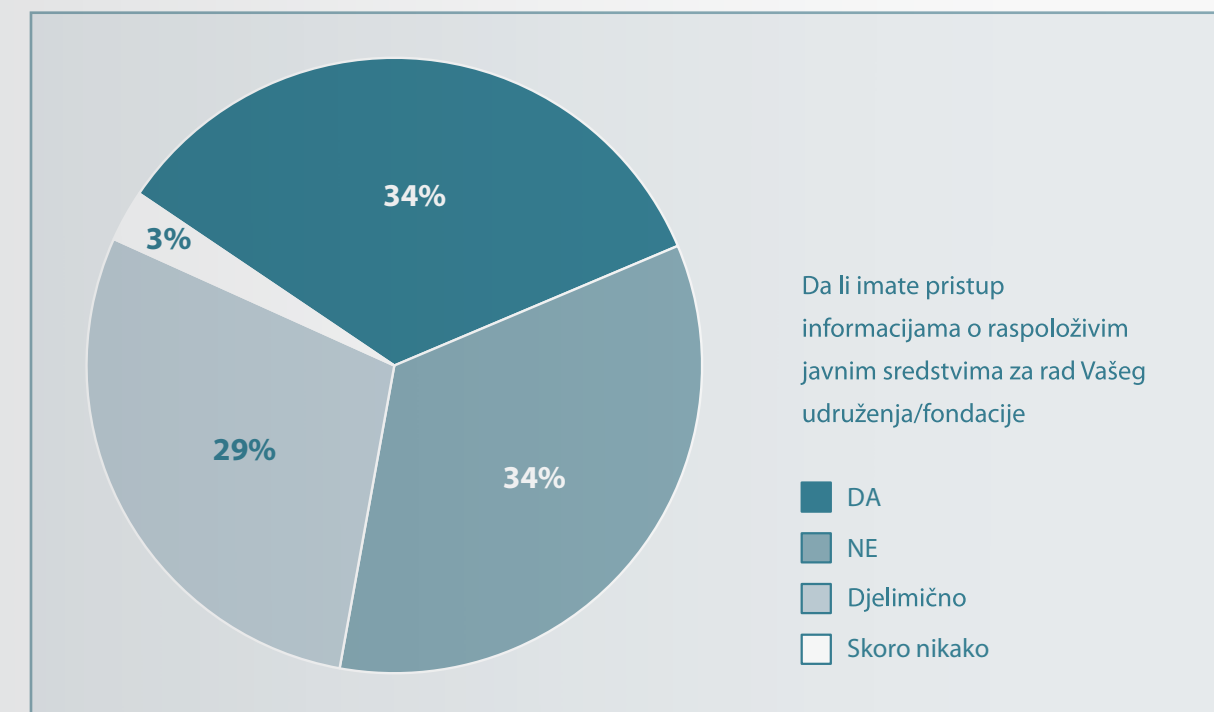
“Budžet je javni dokument, budžetski zahtjevi se razmatraju prilikom izrade Nacrta budžeta, koji se stavlja na javnu raspravu i objavljuje na zvaničnoj stranici Općine, prilikom čega svi mogu dostaviti primjedbe na Nacrt, prije samog usvajanja konačnog Plana budžeta.”

„Nevladinim organizacijama i udruženjima upućuje se zahtjev za dostavljanje prijedloga i potrebnih finansijskih sredstava što je osnova za izradu plana budžeta, kao i obavještenje za održavanje javne rasprave u procesu izrade budžeta općine.”

“Zahtjevi udruga - udruženja s područja Kantona iz oblasti socijalne zaštite upućuju se prema Ministarstvu.”

Kada govorimo o mišljenjima OCD vezano za osiguravanje učešća udruženja i fondacija u procesu planiranja izdvajanja sredstava za civilno društvo, većina anketiranih i intervjuisanih OCD smatra da nema adekvatan pristup informacijama o raspoloživim javnim sredstvima, i to 65,4%, dok 34,6% smatra da ima pristup ovim informacijama.

Grafikon 2. Mišljenje OCD o pristupu informacijama

Ono što je interesantno primijetiti jeste da tokom intervjua i anketiranja, značajan broj OCD posmatra raspoloživost informacija za finansiranje samo kao pristup Javnim pozivima, ali ne i pristup planiranju i kreiranju politika podrške OCD od strane organa vlasti. Tako, OCD, na pitanje o nivou učešća u procesima kreiranja javnih politika podrške i učešća na javnim pozivima za dodjelu sredstava, OCD navode:

“Nismo imali mogućnost učestvovati.”

“Nismo imali priliku učestvovati.”

“Nikad nismo uspjeli po apliciranju na javne pozive od strane vlasti.”

“Do sada nismo učestvovali u procesu planiranja izdvajanja sredstava za civilno društvo. Od osnivanja Udruženja, samo realizujemo projekte iz drugih izvora.”

“Na lokalnom nivou smo učestvovali putem javne rasprave o budžetu, a na kantonalnom i federalnom nismo nikada.”

“Nismo imali slične prilike. Udruženje postoji deset godina te u isto toliko godina nikada nije dobio sredstva iz javnih budžeta. U nekoliko navrata smo pokušavali ali bezuspješno!”

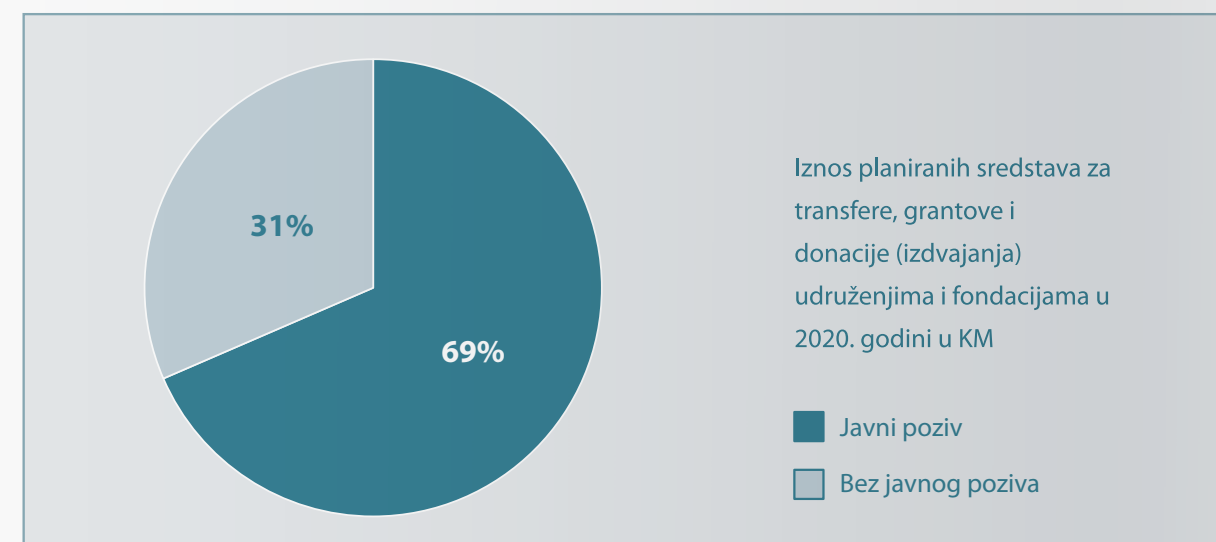
“Nismo učestvovali do sada u procesu planiranja izdvajanja sredstava za OCD.”

Dodatna potvrda o veoma niskom nivou učešća OCD u planiranju sredstava, te generalno razumijevanju participativnih mehanizama učešća OCD u kreiranju javnih politika se pronalazi i u Analizi stanja nevladinih organizacija i korištenja postojećih mehanizama saradnje s institucijama BiH i međunarodnim organizacijama¹⁷. Naime, tri godine poslije potpisanog Sporazum između Vijeća ministara BiH i NVO u BiH¹⁸, gotovo polovina organizacija nije upućena ni u to da je Sporazum potpisan niti zna njegov sadržaj, tačnije 49,74%. Sa druge strane, organizacije koje su sudjelovale u upitniku (njih 199) procentualno su u visini od 57,95% iskazale da ne znaju za web-platformu eKonsultacije¹⁹ a 32,82% organizacija zna za web-platformu, ali nije sudjelovalo u konzultacijama posredstvom web-platforme. Nizak postotak upućenosti kod OCD izraženiji su kada je u pitanju web-platforma eKonsultacije u procesu programiranja i implementiranja IPA II. Platforma omogućava potpuno i pravovremeno informiranje građana i predstavnika organizacija civilnog društva putem interneta o procesu donošenja određenih pravnih akata, te osigurava pouzdan komunikacijski kanal za njihovo sudjelovanje u kreiranju javnih politika. Država je omogućila civilnom društvu sudjelovanje u procesu konzultacija putem eKonsultacija, a civilno društvo i NVO se moraju bolje upoznati s procesom te animirati da se prijave na platformi kao prvi korak. Prilikom prijave izabrat će područja koja ih zanimaju i dobivat će notifikacije kada se pojavi neki materijal iz te oblasti te se na taj način mogu animirati za veće sudionništvo. Dakle, da bi se povećalo sudionništvo, organizacije su navele da su potrebne povratne informacije od institucija BiH na prijedloge koje dostavljaju organizacije a koje do sada uglavnom nisu dobivali. Također, gotovo je polovina organizacija naznačila da je potrebno promicati benefite korištenja mogućnosti kao što je web-platforma eKonsultacije.

6.2. Planirani i izvršeni budžeti institucija za OCD u 2020. godini

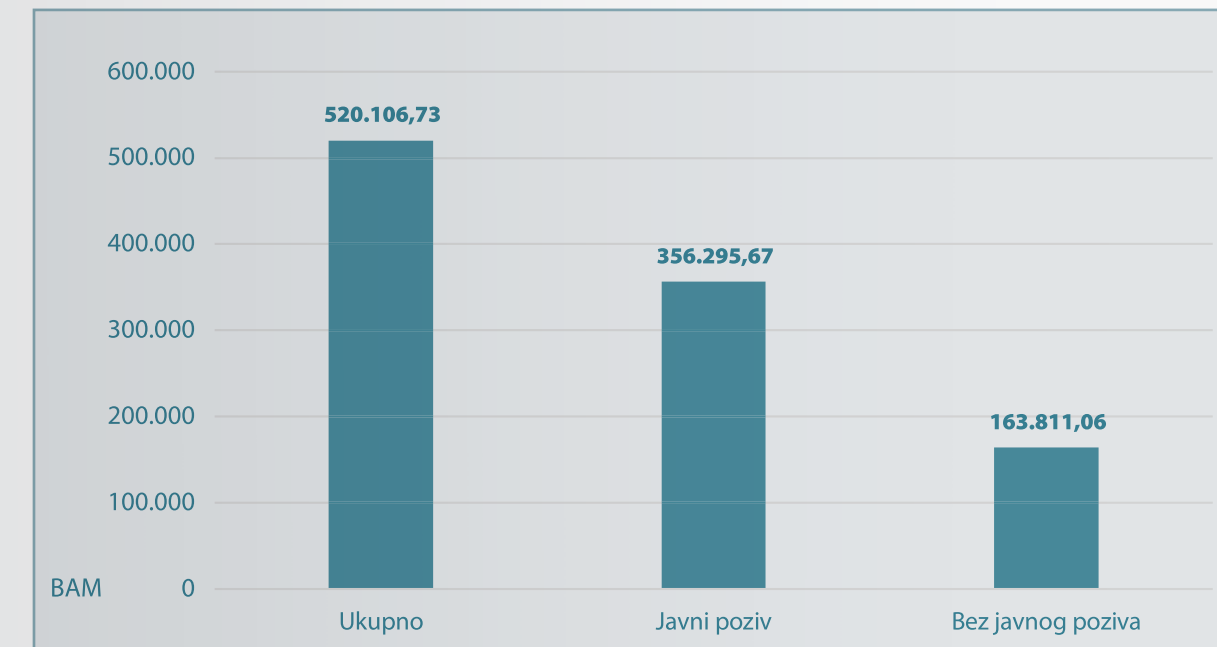
Kada govorimo o iznosima koji su planirani za organizacije civilnog društva u BiH²⁰, a prema pribavljenim podacima koji su zasnovani na raspoloživim odgovorima iz intervjua/ankete (u skladu sa Ograničenjima istraživanja), osnovni podaci su prezentovani u donjem grafikonu.

Grafikon 3. Iznosi planiranih sredstava za transfere, grantove i donacije (izdvajanja udruženjima i fondacijama u 2020. godini)

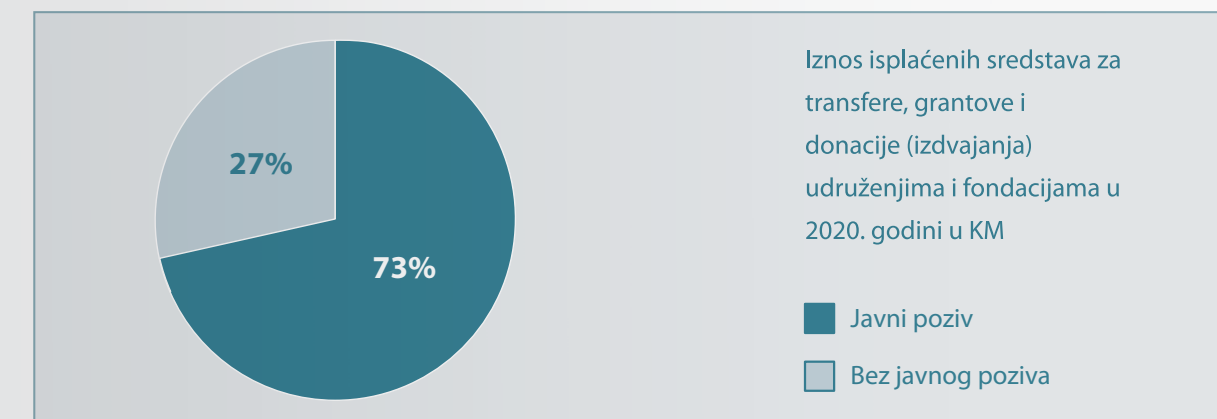
Iz prezentovanog grafikona možemo uočiti da, od ukupnog iznosa planiranog za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u 2020. godini, više od 30% sredstava planirano za dodjelu bez javnog poziva, i to 13.596,318 KM, što predstavlja veoma visok procenat u odnosu na planirana sredstva. Kada ovaj podatak uporedimo sa podacima o prosječno planiranim sredstvima po anketiranom organu uprave na svim nivoima u BiH, možemo uočiti (Grafikon 2 dole) da se nešto više od 520,000 KM planira za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama, od čega čak 163,811.06 KM bez javnog poziva a 356,295.67 KM po javnom pozivu.

Grafikon 4. Prosječno planirana sredstva po organu uprave u BiH tokom 2020. godine

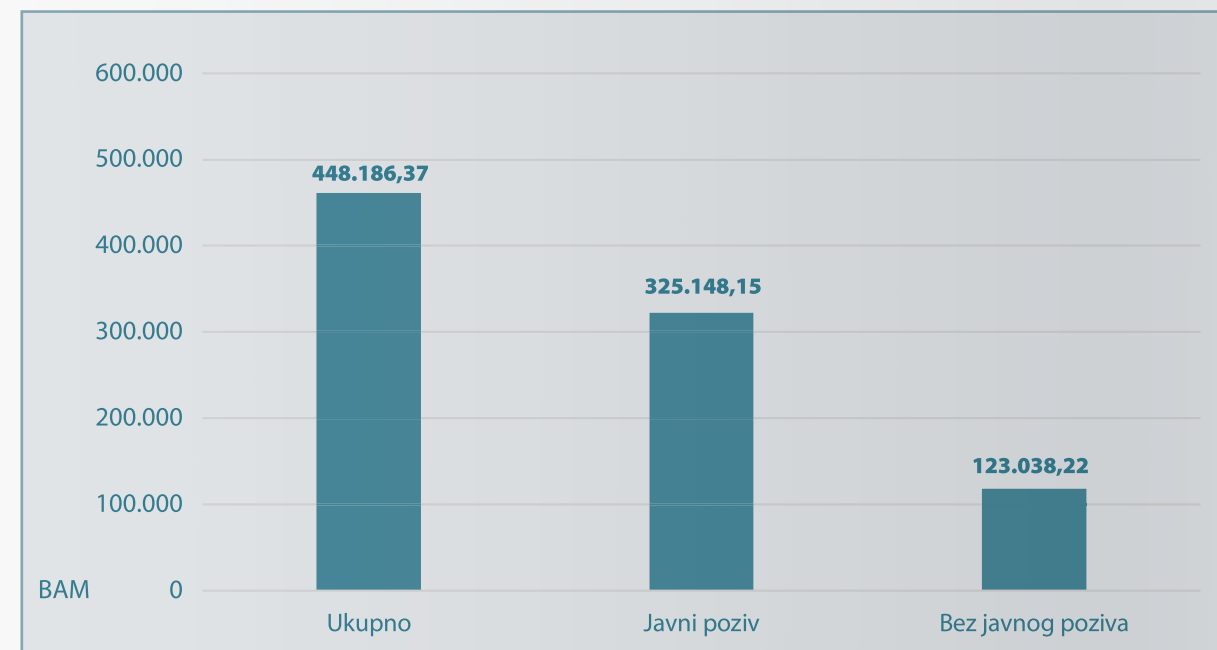
Sa druge strane, kada govorimo o isplaćenim sredstvima za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u 2020. godini u KM, na Grafikonu 5. možemo uočiti da je od ukupno planiranog iznosa povećan stepen utrošenih sredstava putem javnog poziva u odnosu na planirana sredstva za 4%, odnosno omjer sredstava preko javnog poziva je 73% u odnosu na 27% bez javnog poziva.

Grafikon 5. Isplaćena sredstva za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama u 2020. godini

Drugim riječima, izvještenih 10,212,172 KM je utrošeno bez javnog poziva, dok je 26,987.297 KM utrošeno putem javnog poziva. No, relevantnim podacima trebamo posmatrati prosječno isplaćena sredstva po organu uprave u odnosu na nominalne iznose.

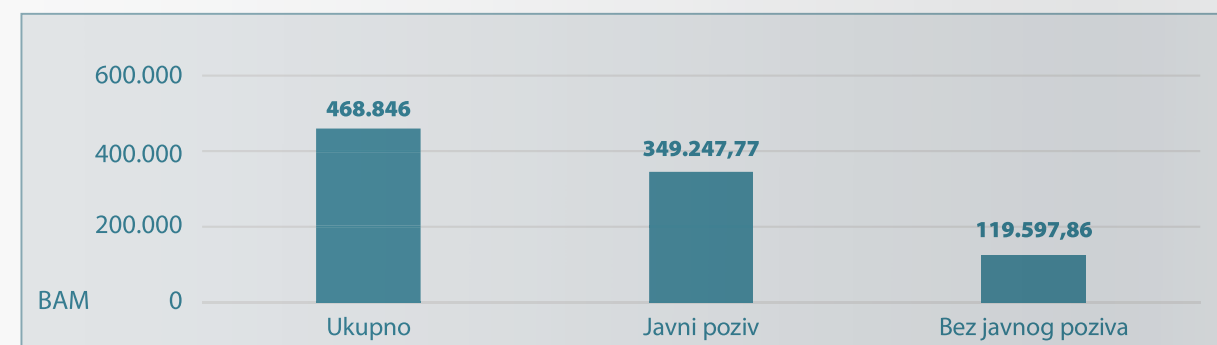
Grafikon 6. Prosječno isplaćena sredstva po organu uprave u BiH tokom 2020. godine

Gledajući ovaj podatak, možemo uočiti prije svega smanjenje prosječno isplaćenih sredstava u ukupnom iznosu po jednom organu uprave u odnosu na planirano za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama (163,811.06 KM bez javnog poziva + 356,295.67 KM po javnom pozivu = 520,000 KM ukupno po organu uprave) za prosječno 70,000 KM po organu uprave u BiH. Od ovog iznosa, isplaćeni iznosi po organu uprave prosječno po javnom pozivu su manji za 31,147 KM a bez javnog poziva smanjeni za 40,773 KM. Drugim riječima, isplaćena sredstva po organu uprave u BiH u 2020. godini su manja za 13,8% u odnosu na planirana sredstva.

No, kada pogledamo planirana sredstva za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama za tekuću 2021. godinu, može se uočiti povećanje planiranih sredstava za oko 9% kroz javne pozive a smanjeni su iznosi za dodjelu bez javnog poziva za oko 8% u odnosu na 2020. godinu.

Grafikon 7. Planirana sredstva u tekućoj godini po organu uprave u BiH

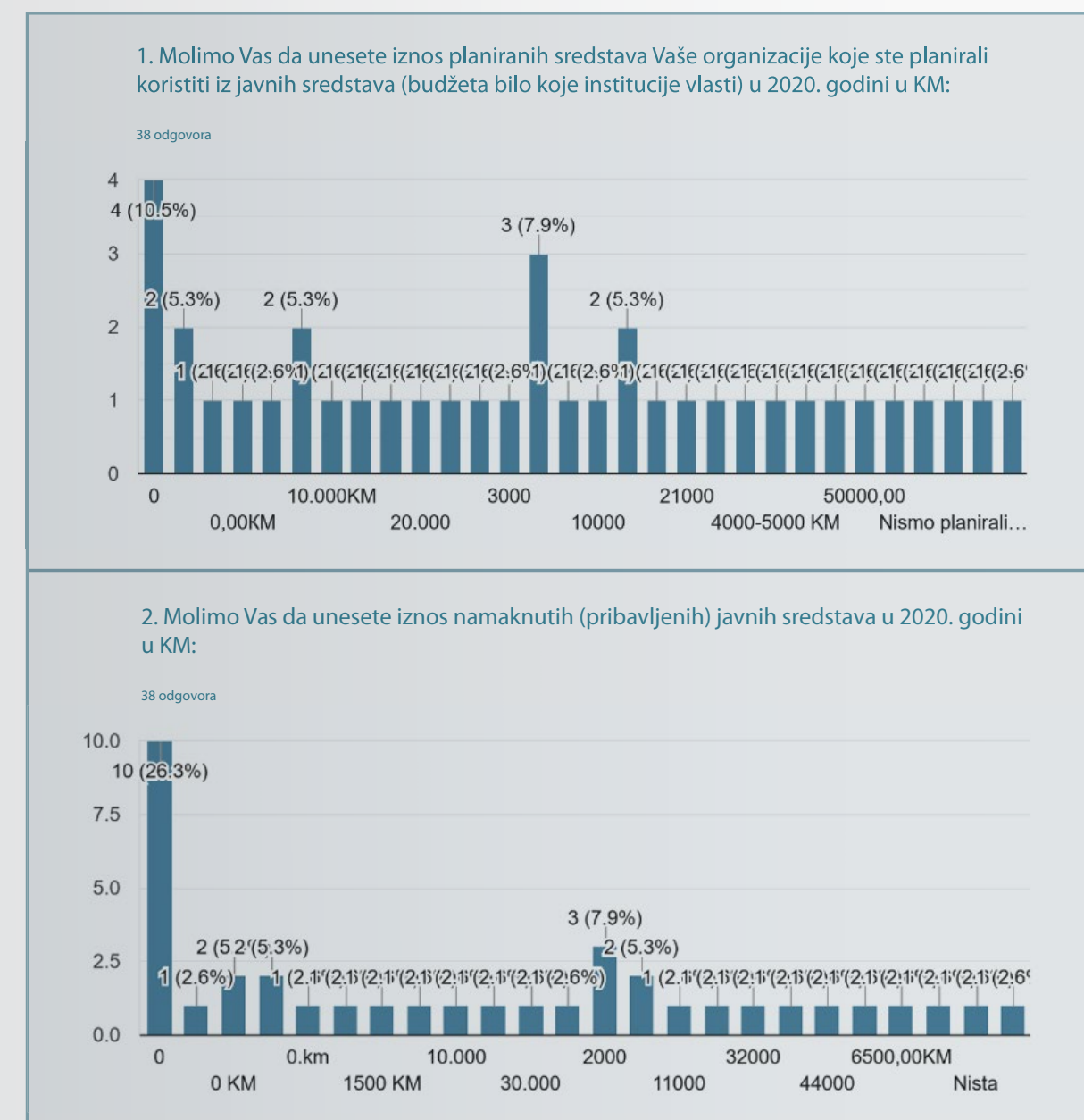

Nominalni iznosi su povećani posebno na stavkama vezanim za planirane projekte u socijalnom sektoru, i to prvenstveno na lokalnim nivoima vlasti (općinama i gradovima u FBiH i RS).

Prema informacijama pribavljenim kroz anketiranje/intervjuisanje aktera vlasti, čak 23% predstavnika organa vlasti smatraju da neće biti povećanja sredstava za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u narednim godinama, dok 75% nije sigurno u ovu informaciju.

6.3. Planirana i realizovana sredstva za namicanje od strane OCD

Grafikon 8. Prosječno planirani i realizovan iznosi za namicanje sredstava od strane OCD u 2020. godini

Prema pribavljenim podacima tokom intervjua i anketa OCD²¹, većina OCD nije planirala značajna sredstva za namicanje iz javnih budžeta. Tako, većina intervjuisanih OCD je planirala minimalna sredstva za namicanje od strane organa vlasti, međutim ovakav podatak treba uzeti s rezervom s obzirom da veliki broj OCD uopće nema strategiju namicanja sredstava niti strateški pristupa razvoju organizacije.

Kako je vidljivo iz gornjeg grafikona,

- 15% uopće ne planira sredstva za svoj rad iz budžeta,
- 55% je planiralo namaknuti između 1,000 i 3,000 KM u 2020. godini,
- 25% je planiralo namaknuti između 3,000 i 10,000 KM u 2020. godini, te
- 5% je planiralo preko 10,000 KM.

Sa druge strane, iz pribavljenih podataka o namaknutim sredstvima tokom 2020. godine, vidljivo je da preko 30% nije uspjelo pribaviti dovoljno sredstava za svoj rad nikako, 10% je premašilo očekivanja, te je 60% OCD dobilo određena sredstva - ali ne u skladu sa planiranim iznosima (prosječno manje za 25%).

Kao osnovne razloge gore navedenih podataka, OCD navode sljedeće osnovne razloge:

“Nedostatak javnih poziva.”

“Odobren manji iznos za sufinansiranje projekata od traženog, što je kod nas uobičajno.”

“COVID-19 pandemija, nemogućnost apliciranja zbog nedostatka Javnih poziva za projekte.”

“Nemogućnost realizacije naših aktivnosti i smanjen broj međunarodnih sredstava vezanih za naše aktivnosti.”

“Sredstva koja smo tražili od javne institucije u 2020. godini su nam odobrena i doznačena u 2021. godini”

“Smanjeni prilivi u budžet, nemogućnost apliciranja zbog nedostatka Javnih poziva za projekte.”

“Ne apliciramo za sredstva javnih vlasti u BiH.”

“Umjesto traženih 5,000 KM za realizaciju projekata kantonalno ministarstvo odobrilo je samo 1,500. Kako se projekat nije mogao realizirati s tim budžetom, sredstva nisu povučena niti je potpisan ugovor o realizaciji projekata.”

“Tokom 2020. godine nekoliko je razloga zbog kojih nismo uspjeli da ostvarimo svoj cilj. Prvi razlog je taj što su pojedine općine povukli sredstva za već odobrene projekte. Drugi razlog je što su ukinuti javni pozivi, a sredstva prebačena na borbu protiv pandemije. Treći razlog je taj što se pandemija iskoristila kao sredstvo za direktnu dodjelu sredstava pojedinim organizacijama. Moje lično mišljenje je to da se pandemija iskoristila za kupovinu glasova, obzirom da je prošla godina bila izborna.”

“Odustali smo, za sada, od traženja javnih sredstava jer više puta kad smo aplicirali, nismo dobili sredstva.”

6.4. Razlozi i pristupi realokacije sredstava namijenjenih OCD

Kada govorimo o razlozima i pristupima realokaciji sredstava namijenjenih OCD tokom 2020. godine, kao razlog odstupanja između planiranih i isplaćenih sredstava, organi uprave prvenstveno navode smanjenje stepena priliva u budžete a koji je nastao kao posljedica širenja COVID-19 virusa od marta 2020. godine. Tako naprimjer kod većine ministarstava u oba entiteta i na nivou BiH, sredstva u Programima poticaja namijenjena sufinansiranju raznih stručnih skupova, kongresa, simpozija, seminara, sajmova, sportsko-kulturnih događaja ("okupljanja") su izmjenama Programa u 2020. godini preraspoređena na druge stavke zbog restrikcija i otkazivanja brojnih događaja uslijed pandemije COVID-19. Međutim, ova otkazivanja u mnogim pronađenim slučajevima nisu spriječili organe vlasti da ipak isplate veliku većinu sredstava, o čemu se više može vidjeti u dijelu 5.3.

S druge strane, određeni broj organa vlasti izvještavaju i navode da razlika između planiranih i realiziranih projekata predstavlja nerealizirane projekte čija je realizacija prenesena u 2021. godinu. Razlog sto nisu realizovani je slaba pripremljenost udruženja i fondacija da povuku sredstva koja su im odobrena od strane organa vlasti, odnosno nemogućnosti da sprovedu aktivnosti tokom 2020. godine zbog ograničenja, stoga im je dozvoljeno da aktivnosti prenesu u 2021. godinu. Međutim, značajan broj OCD je sredstva i vratio prema organu uprave, što nije registrovano ponovno kao prihodovna strana budžeta, odnosno ova sredstva su moguća za realokaciju na druge budžetske stavke u skladu sa rebalansima budžeta.

Međutim, prema pribavljenim podacima, najveći teret pandemije COVID-19, odnosno realokacije sredstava inicijalno namijenjenih OCD je uočen na lokalnim nivoima. Naime, iako je pandemija COVID-19 ostavila posljedice na cjelokupnu društveno-ekonomsku situaciju u BiH, ovo je posebno izraženo na lokalnom nivou. U svim JLS u 2020. godini je evidentan pad prihoda, posebno na pozicijama: porez na plaću i druga lična primanja, prihodi od poreza na dohodak fizičkih lica od nesamostalne djelatnosti, prihodi od poreza na dohodak od drugih samostalnih djelatnosti iz člana 12. stav (4) Zakona o porezu na dohodak, prihod od indirektnih poreza koji pripadaju jedinicama lokalne samouprave, općinske administrativne takse, općinske komunalne naknade za isticanje firme, općinske naknade, naknada za korištenje gradskog građevinskog zemljišta, naknada po osnovu položajne pogodnosti, općinske komunalna naknada u skladu sa kantonalnim propisima za posebne namjene, naknada za vršenje usluga iz oblasti predmjera i katastra, te naknada na promet šuma. Imajući ovo u vidu, osnovni razlozi koji su evidentni primarno na lokalnom nivou, pa tek onda na ostalim nivoima u BiH su:

- Smanjenje stepena priliva u budžete,
- Otkazivanje događaja zbog restrikcija nametnutih vanrednim stanjem,
- Realokacija sredstava na direktnu podršku novonastaloj situacija prouzrokovanoj nepovoljnom epidemiološkom situacijom,
- Neraspisivanje javnog poziva zbog COVID - 19 pandemije,
- Poništavanje javnog poziva zbog COVID - 19 pandemije.

Međutim, vrijedno je napomenuti da je oko 15% organa vlasti koji su imali odstupanja prilikom planiranja i izvršenja budžetskih stavki namijenjenih OCD su naveli da:

"se projekti boduju prema bodovnoj šemi, stoga su moguća odstupanja prilikom ocjene projekata te može da se desi da se neki projekti ne ocijene s najvećom ocjenom što se odražava na visinu sredstava koja im se dodjeljuju, te u tom smislu mogu da odstupaju u odnosu na planirana sredstva". Ovakav podatak implicira na informaciju, što je potvrđeno tokom intervjua sa ovim akterima, da, iako projekatni prijedlog ne bude ocijenjen od strane imenovanog tijela kao adekvatan, i dalje bude finansiran, što apsolutno ne odgovara propisanim pravilima kod ovih organa vlasti.

"Dodjela sredstava po predloženim projektima koji su dostavljeni po upućenom Javnom pozivu zavisila je od visine finansijskih sredstava potrebnih za realizaciju aktivnosti predviđenih istima" - što implicira da su utrošena sredstva dodijeljena ne prema predloženom projektnom prijedlogu, nego diskrecionom pravu organa uprave da donese odluku koliko sredstava je potrebno da se određena aktivnost implementira.

Prethodni razlozi naravno nisu direktno vezani za COVID-19 pandemiju, odnosno ograničenja uzrokovana pandemijom, kao što su promjene prioriteta vlasti kao i uputstva da bi se prevazišla novonastala situacija prouzrokovana nepovoljnom epidemiološkom situacijom. Kod velikog broja organa vlasti (40% njih), intervjuisani predstavnici se nisu uopće referirali na nepovoljnu epidemiološku situaciju, nego na razloge poput:

- Nedovoljno kvalitetnih projekata,
- Smanjen broj aplikacija,
- Aplikanti nisu ispunili uslove iz javnog poziva i njihovi projekti nisu finansirani,
- Određena udruženja nisu pravovremeno dostavljala izvješća o namjenskom utrošku sredstava.

6.5. Prakse (ne)odgovornosti i (ne)transparentnosti javnih institucija u BiH u oblasti pružanja podrške za OCD tokom 2020. godine

Kada govorimo o praksama javnih institucija u oblasti pružanja podrške za OCD tokom 2020. godine, potrebno je prije svega navesti da preko 61% (61,5%) OCD smatraju da organi uprave ne dodjeljuju transparentno javna sredstva udruženjima i fondacija, dok 30,8% smatra da je transparentnost djelomična a 3,5% skoro nikako. Samo 3,5% OCD smatra da je dodjela sredstava transparentna - što je veoma nizak stepen povjerenja OCD u organe vlasti. Upravo ovih 3,5% je također prezentovalo neke od dobrih primjera transparentnog i odgovornog podržavanja rada OCD kroz saradnju i partnerstvo sa javnim sektorom pa u tom smislu posebno izdvajaju npr. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo odgoja i obrazovanja Kantona Sarajevo, nekoliko općina iz FBiH i RS.

Sa druge strane, kada govorimo o mogućnostima korištenja instituta prigovora ili pravnog lijeka žalbe u ovim procesima, situacija je veoma zabrinjavajuća. Naime, prema rezultatima sprovedenog istraživanja, čak 41,67% organa vlasti ne omogućava prigovor ili žalbu, čime bi se osigurala dvostepenost postupka ili pak, isti sastav tijela zaduženog za sprovođenje javnog poziva (Komisija, predstavnici, itd) je zadužen i za eventualno rješavanje po pitanju prigovora ili žalbe, čime nije osigurana pravna sigurnost OCD. Kod procesa odabira OCD, pronađeni su i veoma kreativni načini kako bi se izbjegla mogućnost uticaja na proces donošenja odluka. Naime, jedan od faktora zbog kojeg se izbjegava objava Javnog poziva jeste i činjenica da udruženje ili fondacija kojima se dodjeljuju sredstva putem Javnog poziva ima mogućnost žalbe nadležnom Općinskom sudu. No, kada se sredstva dodjeljuju Odlukama Kantonalne Vlade, onda korisnici sredstava nemaju pravo na žalbu a opće poznata činjenica jeste da se vanredni pravni lijekovi (zbog nemogućnosti žalbe na konačan akt Vlade - Odluke Kantona) veoma rijetko koriste u pravnom poretku BiH. Rezultati istraživanja sa strane OCD govore da preko 77% OCD nikada nije koristilo mogućnost žalbe ili prigovora na odluku organa vlasti, dok 23% je koristilo, ali bezuspješno.

Pored gore navedenih mišljenja i praksi OCD, službeni izvještaji prezentiraju veoma negativan trend u odgovornosti i transparentnosti kod određenih nivoa vlasti, kako je to prezentovano dole.

Nivo BiH

Zakon o budžetu institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH za 2020. godinu je usvojen krajem jula 2020. godine, do kada su se institucije BiH finansirale na osnovu odluka Vijeća ministara BiH o privremenom finansiranju, a što je značilo da su se kvartalno mogli izvršavati tekući rashodi u iznosu do ¼ sredstava usvojenog budžeta za prethodnu godinu, da se nisu mogli izvršavati novi kapitalni izdaci i tekući sredstava, dok su se u potpunosti mogli izvršavati rashodi iz namjenskih sredstava od donacija, udruženih sredstava i višegodišnjih kapitalnih izdataka prenesenih iz prethodnih godina. U pojedinačnim izvještajima o obavljenim revizijama za 2020. godinu i dalje su primijećeni određeni nedostaci u pogledu realizacije tekućih sredstava i transfera. Revizijom je konstatovano da u pojedinačnim slučajevima postoje slabosti u samom procesu dodjele sredstava (neblagovremeno objavljivanje javnog poziva za dodjelu sredstava, definisanju kriterija za dodjelu sredstava sredstava, kašnjenje u donošenju odluka za dodjelu sredstava sredstava i sl.), manjim dijelom u računovodstvenom evidentiranju, kao i nedostaci u izvještavanju korisnika sredstava o postignutim rezultatima i ispunjenju utvrđenih ciljeva. Tako su, na primjer, konstatovani nedostaci u određivanju jasnije namjene sredstava kojom će se ispuniti osnovna misija dodjele istih, postavljanju mjerljivih kriterija za izbor i jasan način dokazivanja namjenskog utroška, kako bi odobrena sredstva za tekuće grantove bila raspodijeljena na osnovu pravilnog odabira korisnika, kontrolisana, te služila svojoj svrsi. Također, budući da su u pojedinačnim slučajevima, na prijedlog budžetskog korisnika, odluke Vijeća ministara BiH o dodjeli sredstava donesene krajem decembra i da su sredstva za realizaciju programa doznačena korisnicima tek u januaru 2021. godine korisnici sredstava ni ove godine nisu bili u mogućnosti pravdati izvještaje o namjenskom utrošku sredstava u utvrđenim rokovima, odnosno značajna sredstava su dodijeljena za projekte koji su okončani, tako da i dalje se dodjela sredstava ne može posmatrati kao sufinansiranje aktivnosti, nego kao refundacija troškova za projekte koji su okončani.

Zakonom o budžetu institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH za 2020. godinu odobrena su sredstva u iznosu od 202.000 KM za realizaciju kapitalnih sredstava pojedincima i neprofitnim organizacijama. U toku godine budžet za ove namjene korigovan je za dodatna sredstva u iznosu od 904.889 KM, tako da je ukupno raspoloživi budžet za realizaciju kapitalnih sredstava pojedincima i neprofitnim organizacijama u 2020. godini iznosio 1.106.889 KM. Realizacija je iznosila 56.582 KM ili 5% od ukupno raspoloživog budžeta za ove namjene. Ministarstvo odbrane BiH je doznačilo 19.941 KM na ime kapitalnih sredstava pojedincima po osnovu projekata „Perspektiva“- program tranzicije i zbrinjavanja otpuštenog osoblja Ministarstva odbrane BiH i Oružanih snaga BiH u cilju što brže reintegracije iz vojnog u civilni život (profesionalna vojna lica, civilna lica u Oružanim snagama i zaposlenici u Ministarstvu odbrane čiji ugovori su istekli i nisu produženi uslijed primjene člana 101. stav 1. Zakona u službi u Oružanim snagama BiH, kojim je definisano ograničenje godina starosti i dužine vojne službe profesionalnih vojnih lica. Drugim riječima, 0 KM je investirano u OCD iz budžeta institucija BiH za 2020. godinu.

Kancelarija za reviziju instucija BiH je tokom 2021. godine provela praćenje realizacije preporuka iz izvještaja revizije učinka: „Upravljanje sredstavama u institucijama Bosne i Hercegovine“ s ciljem procjene njihove implementacije i stanja u revidiranim područjima, odnosno Revizija je izvršena sa ciljem da se analizira način na koji institucije BiH upravljaju sredstavama, ukaže na slabosti u upravljanju i daju preporuke čijom implementacijom bi se ovaj proces unaprijedio.

Tabela 1: Pregled realizacije preporuka revizije učinka „Upravljanje sredstavama u institucijama Bosne i Hercegovine 2016-2020

Stepen realizacije	Broj preporuka revizije 2016	Procenat realizacije preporuka 2020
Realizovano	0	0%
Djelomično	4	36%
Početak aktivnosti	6	55%
Nisu započete aktivnosti	1	9%
Ukupno	11	100%

Izvor: REVIZIJA UČINKA, PRAĆENJE REALIZACIJE PREPORUKA REVIZIJE UČINKA, „UPRAVLJANJE SREDSTAVAMA U INSTITUCIJAMA BOSNE I HERCEGOVINE“, juni 2021., str. 5

Kao što je to i vidljivo iz prethodne tabele, kod većine datih preporuka, njih 55%, preduzete su početne aktivnosti što znači da su institucije planirale ili stvaraju preduslove za realizaciju aktivnosti koje vode realizaciji preporuke. U toku je realizacija 36% datih preporuka, odnosno izvjesna je realizacija aktivnosti koje vode realizaciji preporuke. Preduzetih aktivnosti nije bilo za 9% datih preporuka, dok nijedna preporuka iz predmetnog izvještaja nije u potpunosti realizovana.

Kada govorimo o planovima rada institucija BiH, većina planova institucija za 2020. godinu ne sadrže ciljeve koji se žele ostvariti dodjeljivanjem sredstava, aktivnosti dodjeljivanja sredstava, pokazatelje rezultata i izvore verifikacije. Planiranje sredstava vršeno je prema osnovnim propisima kojima se uređuje planiranje rada u institucijama BiH. Za većinu institucija osnov za planiranje i dodjelu sredstava su zakonima utvrđene nadležnosti i donesene strategije za određenu oblast.

Kada govorimo o detaljnijem prikazu po institucijama, možemo navesti sljedeće:

- Savjet ministara je na 8. sjednici održanoj 11.06.2020. godine donio Odluku o usvajanju Strategije razvoja sistema unutrašnjih finansijskih kontrola u institucijama BiH za razdoblje 2020-2025. godine. Temeljem usvojene Strategije i Akcionog plana, Centralna harmonizacijska jedinica Ministarstva finansija i trezora BiH donijela je Operativni godišnji akcioni plan za 2020. godinu za provođenje Strategije. Jedna od aktivnosti koja je predviđena za realizaciju u 2020. godini je „Izrada kriterija za dodjelu sredstava utemeljenih na jasni ciljevima i planiranim učincima“ za koju su određene odgovorne institucije: Ministarstvo civilnih poslova, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa, u saradnji sa Ministarstvom finansija i trezora. Ministarstvo finansija i trezora je u februaru 2021. godine odgovornim institucijama dostavilo Inicijativu za izradu kriterija za dodjelu tekućih sredstava i transfera. U toj inicijativi date su smjernice za izradu kriterija za dodjelu tekućih sredstava i transfera. Ovu aktivnost institucije planiraju da realizuju u 2021. godini. Nije utvrđena okvirna procedura dodjeljivanja sredstava koja bi bila jedinstvena za sve institucije i regulisala sve segmente procesa od planiranja do evaluacije ostvarenja ciljeva. Međutim, analizom srednjoročnih programa rada institucija BiH iz uzorka za period 2020-2022. godine i Srednjoročnog programa rada Savjeta ministara BiH 2020-2022. godine uočen je napredak u definisanju pokazatelja rezultata i jedinica mjerenja u odnosu na planove 2016-2018. godinu koji su bili predmet izvještaja iz 2016. godine. Ciljne vrijednosti su definisane kao broj ili postotak, a ne opisno kao što je bio slučaj u 2016. godini. To će olakšati praćenje provođenja mjera institucijama BiH, ali i preduzimanje korektivnih radnji. Također, uočeno je da u Srednjoročnom programu rada Savjeta ministara 2020-2022. godine nisu navedeni projekti koji podržavaju definisane programe, a samim tim i ciljeve, za razliku od srednjoročnih programa rada institucija BiH iz uzorka koji u sebi sadrže i projekte. Cilj je i dalje da se kroz srednjoročne planove obezbijede jasni ciljevi koji se žele postići finansiranjem putem sredstava, jasni i mjerljivi pokazatelji za praćenje rezultata koji doprinose ostvarenju tih ciljeva i precizne izvore verifikacije za iste. Iako ne postoji sistemski pristup uređenju oblasti dodjele sredstava, pojedinačne institucije su svojim aktivnostima učinile ovaj postupak transparentnijim. Međutim, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa je unificiralo obrazac za prijave kao i zaizvještavanje o utrošku dodijeljenih sredstava sredstava, što značajno olakšava aplikantima postupak popunjavanja, kao i način pravdanja utroška dodijeljenih sredstava. Također u ovom Ministarstvu je u toku formiranje komisije koja će vršiti pregled i evaluaciju izvještaja o utrošku dodijeljenih sredstava sredstava.

- Ministarstvo finansija i trezora u Instrukciji broj 2 za dodjelu sredstava iz budžeta traži od institucija BiH, kod kojih se planiraju sredstva za kapitalne i tekuće grantove, da u okviru obrazloženja budžetskog zahtjeva obavezno navedu:
 - pravni temelj po kojem se dodjeljuju tekući i kapitalni sredstava,
 - podatke na temelju kojih je utvrđena visina tekućeg i kapitalnog sredstava,
 - ciljeve i rezultate koji se postižu realizacijom tekućih i kapitalnih sredstava.

Nadalje, primijećeno je neblagovremeno objavljivanje poziva za dodjelu sredstava, kašnjenje sa dodjelom sredstava ili dodjela sredstava nakon isteka godine ili roka definisanog ugovorom o dodjeli sredstava. Navedeno za posljedicu ima da su izvještavanja o utrošku sredstava od strane pojedinih korisnika vršena nakon isteka roka definisanog ugovorom o dodjeli sredstava sredstava. Ta praksa je evidentirana i u 2020. godini gdje su javni pozivi objavljivani krajem godine i sredstva su bila na raspolaganju početkom 2021. godine. Tako je Analizom dodijeljenih sredstava za 2020. godinu uočena retroaktivna dodjela sredstava nakon održavanja manifestacija, što je u suprotnosti sa jednom od općih principa koji važe za finansiranje projekata, a to je neretroaktivnost. To znači da bespovratna sredstva iz budžeta koja su dio sredstava ugovora smiju pokriti samo troškove nastale nakon potpisivanja sredstava ugovora. Pored toga, utvrđeni su slučajevi da su dodjeljivana sredstva

za manifestacije koje su zbog pandemije koronavirusa otkazane. Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa je u 2020. godini dodjeljivalo sredstva za sajmove koji su otkazani zbog koronavirusa, međutim u Poglavlju IV Javnog poziva za podršku sajamskim i drugim manifestacijama i aktivnostima u zemlji u Bosni i Hercegovini za 2020. godinu, propisano je da subjekti koji su preuzeli pripremne i organizacione planske aktivnosti za realizaciju sajamskih i drugih manifestacija i aktivnosti tokom 2020. godine, te je ista morala biti otkazana usljed restriktivnih mjera donesenih od strane nadležnih kriznih štabova radi sprečavanja širenja pandemije COVID-19, su bili dužni pored izjave o namjenskom utrošku sredstava dostaviti i vjerodostojnu finansijsku i drugu dokumentaciju kojom će potkrijepiti svoj zahtjev za pomoć u pokriću troškova nastalih tokom pripremnih aktivnosti za organizaciju i realizaciju otkazanih sajamskih i drugih manifestacija i aktivnosti.

Dodjela sredstava još uvijek nije uspostavljena na način koji obezbjeđuje jednaku transparentnost i postupanje, kao ni pretpostavke za ostvarenje rezultata i ciljeva. Analizom procesa dodjele sredstava u 2020. godini kod institucija iz uzorka, utvrđeno je da dodijeljena sredstva po korisnicima ne obezbjeđuju zaokruživanje finansijske konstrukcije korisnika na osnovu koje je predložen projekat bez obzira koliko visoko je ocijenjen doprinos ciljevima, relevantnost, izvodljivost i održivost samog projekta. Rijetki su korisnici koji su dobili sredstva koja su tražili, bez obzira kako je projekat ocijenjen od strane komisije - naprimjer, sredstava Ministarstva civilnih poslova za sufinansiranje sportskih manifestacija za 2020. godinu. I dalje nije propisan način na koji je vršen raspored sredstava po korisnicima. Korisnici sa najvećim brojem bodova su dobili najveće iznose, korisnici sa istim brojem bodova iste iznose, ali nije jasno na osnovu čega su utvrđeni ti iznosi.

Nadalje, ne rade se suštinske analize i monitoring dostavljenih izvještaja o realizaciji sredstava određenih sredstava u cilju prikupljanja neophodnih podataka za sagledavanje stanja u konkretnoj oblasti kako bi se iznašla što bolja rješenja. S obzirom na to da takva analiza ne postoji, ne može se dati odgovor na pitanje da li su i u kojoj mjeri postignuti određeni strateški ciljevi za koje su dodjeljivana sredstva sredstavaa. Takve analize su neophodne za usmjeravanje narednih aktivnosti dodjele sredstava i donošenja odluka o usmjeravanju sredstava sredstavaa na postizanje određenih ciljeva.

Primjer entiteta

Ured za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine proveo je reviziju učinka o temi „Efikasnost planiranja i realizacije mjera za ublažavanje ekonomskih posljedica pandemije COVID-19“. Cilj revizije bio je ispitati da li je osigurano efikasno planiranje, realizacija, te praćenje provedbe i ostvarenih efekata mjera iz Zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica. Poremećaji uzrokovani pandemijom otvorili su prostor za još veće produbljivanje podjela između formalne i neformalne ekonomije, javnog i privatnog sektora, te između velikih i otpornijih i mikro/malih, ranjivijih preduzeća. Nevladin sektor i mediji ukazuju na netransparentnost podataka o mjerama i sredstvima usmjerenim na smanjenje posljedica pandemije COVID-19 u FBiH.

Rezultati provedene revizije pokazali su da planiranje, realizacija i praćenje provedbe i ostvarenih efekata mjera iz Zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica nije bilo efikasno. Nedovoljno su uvažavani stavovi socioekonomskih aktera prilikom planiranja

mjera. Za većinu mjera konstatovan je izostanak jasno definisanih ciljeva i indikatora učinka, neučinkovita realizacija, te neadekvatno praćenje i izvještavanje o realizaciji Zakona. Utvrđeni nedostaci ukazuju na to da postoji značajan prostor za unapređenje efikasnosti nadležnih institucija u planiranju i realizaciji budućih mjera za smanjenje ekonomskih posljedica pandemije.

Kada govorimo o Ministarstvima, informacije koje su prikupljene iz izvještaja Revizije, odnosno Ureda za reviziju institucija u FBiH tokom 2020. godine nam daju sljedeće informacije²²:

Ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata FBiH

Tekući transfer neprofitnim organizacijama udruženja proisteklih iz posljednjeg odbrambeno-oslobodilačkog rata realizovan je u iznosu od 360.000 KM. Program utroška sredstava sa kriterijima raspodjele Vlada FBiH usvojila je 5. 6. 2020. godine i sredstva u iznosu od 280.000 KM raspoređuju se za sufinansiranje programa rada udruženja/saveza registrovanih na federalnom nivou ili na nivou BiH, a koji okupljaju najmanje 60% svojih članica registrovanih na nivou kantona sa istim baznim nazivom saveza, uz dodatak naziva kantona u kojem su registrovani. Definisani su i opći kriteriji za odobrenje sredstava - kvalitet i cilj programa, finansijski plan, visina učešća vlastitih sredstava, povećanje zaposlenosti, broj članstva, uslovi rada udruženja, originalnost projekata u smislu poboljšanja uslova života i rada boračkih populacija, očekivani učinak od značaja za FBiH i BiH. Uvidom u zahtjeve aplikacija, bodovane na osnovu općih i posebnih kriterija, te potkriterija za raspodjelu sredstava, koji nisu mjerljivi, konstatovali smo da je 45 bodova zasnovano na subjektivnoj ocjeni komisije i broj članova 20 bodova, a dokazuje se samo spiskom, što onemogućava objektivnu ocjenu zahtjeva i transparentan izbor korisnika sredstava. Na osnovu javnog poziva raspoređena su redovna sredstva u iznosu od 280.000 KM za devet udruženja u pojedinačnim iznosima od 19.000 KM do 45.000 KM, dok su po odlukama pomoćnika ministra po ovlaštenju Vlade FBiH interventna sredstva u iznosu od 80.000 KM raspodijeljena za 31 udruženje u pojedinačnim iznosima od 1.000 KM do 5.000 KM. Imajući u vidu da se dio kriterija za bodovanje prijava, za Tekući transfer neprofitnim organizacijama udruženja proisteklih iz posljednjeg odbrambeno-oslobodilačkog rata i Transfer za sufinansiranje izgradnje spomen-obilježja, uređenja mezarja i grobalja, dodjeljuje na osnovu subjektivne ocjene komisije i koji nisu mjerljivi, ne možemo potvrditi da je raspodjela sredstava izvršena na transparentan način u skladu s Programom koji je usvojila Vlada FBiH i Smjernicama Federalnog ministarstva finansija o minimalnim standardima dodjele budžetskih sredstava putem transfera i subvencija u Federaciji Bosne i Hercegovine. Nadalje, Sredstva interventne rezerve u ukupnom iznosu od 130.000 KM (Tekući transfer neprofitnim organizacijama udruženja proisteklih iz posljednjeg odbrambeno-oslobodilačkog rata: 80.000 KM, Transfer sufinansiranje izgradnje spomen-obilježja, uređenja mezarja i grobalja: 10.000 KM i Transfer za obilježavanje značajnih datuma: 40.000 KM) dodijeljena su na osnovu odluke ministra. Programima Vlade FBiH sredstva su predviđena za podršku programima i projektima za hitne i nepredviđene slučajeve koji nisu obuhvaćeni u Javnom pozivu. Na osnovu prezentovane dokumentacije uvidjeli smo da su sredstva dobila udruženja/savezi koji su odbijeni po Javnom pozivu, te su se ponovo obratili Ministarstvu i većina zahtjeva se odnosi na finansiranje rada i redovnih aktivnosti udruženja. Napravljeni su kriterij za raspodjelu ovih sredstava po osnovu nivoa organizacije pa tako savez/udruženje registrovano na federalnom nivou može dobiti do 5.000 KM, na kantonalnom nivou do 3.000 KM i općinskom nivou do 2.000 KM. S obzirom na to da Zakonom o izvršavanju Budžeta za 2020. godinu nije regulisana kategorija

interventnih sredstava, smatramo da ne postoji zakonski osnov za ovakav način planiranja i raspodjele sredstva, jer ona predstavljaju jednu vrstu tekuće rezerve za koju je planiranje i raspodjela regulisana Zakonom o budžetima u FBiH i Zakonom o izvršavanju Budžeta FBiH za 2020. godinu. Kada je u pitanju hitnost i nepredviđenost, u Budžetu FBiH planira se pozicija „tekuće rezerve“, a dodjela ovih sredstava propisana je posebnom procedurom, tako da smatramo da ova sredstva na neki način imaju tretman tekuće rezerve i ne treba ih na ovakav način planirati. Dodatno, Tekući transferi neprofitnim organizacijama - Savezu logoraša BiH, Hrvatskoj udruzi logoraša domovinskog rata u BiH, „IDA - istraživačko-dokumentacionih aktivnosti i zaštita žrtava svjedoka genocida“ realizovan je u iznosu od 180.000 KM, koliko je odobreno Budžetom FBiH. Programom utroška sredstava nije utvrđena namjena odobrenih sredstava niti je predviđen nadzor nad namjenskim utroškom, te se ne može potvrditi njihov namjenski utrošak.

Federalno ministarstvu obrazovanja i nauke

Tekući transferi neprofitnim organizacijama iskazani su u iznosu od 2.548.225 KM. Struktura je sljedeća: Transfer za oblast nauke od značaja za FBiH (1.219.020 KM), Transfer za institucije nauke i kulture od značaja za BiH (950.000 KM), Transfer za fond za mobilnost studenata i nastavnika (230.000 KM) i Transfer za razvoj institucija nauke i poticanja znanstveno istraživačkog rada (149.205 KM). S obzirom na to da je Programom utroška sredstava i zaključenim ugovorima definirano da nadležna tijela korisnika sredstava samostalno, sukladno vlastitim strateškim opredjeljenjima i razvojnim potrebama u 2020. godini, odlučuju o utrošku dodijeljenih sredstava, odnosno da utvrđuju prioritetne projekte koji se namjeravaju finansirati odobrenim sredstvima tek nakon što im sredstva budu raspoloživa, to za posljedicu ima da krajnji izbor projekata uzrokuje duže rokove za provođenje i realizaciju, zbog čega se odobrena sredstva ne mogu namjenski utrošiti u ugovorenim rokovima. Transfer za institucije nauke i kulture od značaja za BiH realiziran je u iznosu od 950.000 KM, putem javnog poziva, kao podrška institucijama nauke i kulture od značaja za BiH, kroz podršku programima i projektima znanstvenog karaktera, kojima se osigurava kontinuitet rada i održavanje djelatnosti na dostignutoj razini. Javnim pozivom je definirano da pravo podnošenja prijave imaju institucije od značaja za BiH, čijim programima i projektima se osigurava kontinuitet rada i održavanje djelatnosti na dostignutoj razini, kao i da se javni poziv ne odnosi na javne visokoškolske i znanstvene ustanove u FBiH s kojima je Ministarstvo prethodno zaključilo ugovore o (su)finansiranju programa i projekata u 2020. godini, niti na njihove organizacijske jedinice. Nije prezentiran dokaz da su kriteriji za raspodjelu sredstava, koji su utvrđeni Programom utroška i objavljeni u Javnom pozivu, primijenjeni prilikom ocjene i bodovanja pristiglih prijava, zbog čega ne možemo potvrditi da je Ministarstvo postupilo sukladno odredbama Programa utroška sredstava i da izabrani projekti i programi ispunjavaju kriterije za raspodjelu sredstava utvrđene Programom utroška sredstava. Posebni kriteriji, koji dijelom obuhvaćaju kriterije utvrđene Programom utroška sredstava, nisu objavljeni ni u javnom pozivu, ni u Odluci o usvajanju Programa utroška sredstava. Prvi put se spominju u Zapisniku Povjerenstva za ocjenjivanje prijave od 19. 5. 2020. godine, u kojem je utvrđena i visina bodova koje nose. To više dobiva na važnosti ako se zna da je Javni poziv bio otvoren do 31. 3. 2020. godine, što je moglo imati za posljedicu da se pojedinim aplikantima, poslije pregledane dokumentacije, putem posebnih kriterija (koji nisu objavljeni ni u javnom pozivu ni u Odluci o usvajanju Programa utroška sredstava) mogao korigirati dodijeljeni broj bodova. To upućuje na netransparentnost pri dodjeli sredstava i utvrđivanju ukupnog broja bodova na razini aplikanata. Nije dokumentirana metodologija

utvrđivanja iznosa, niti je prezentirana dokumentacija iz koje bi bilo vidljivo na koji način je utvrđena visina dodijeljenih sredstava pojedinom korisniku. Korisnici koji su dobili isti broj bodova dobili su značajno različita finansijska sredstva (za primjer navodimo tri korisnika koja su dobila po 45 bodova, a iznos dodijeljenih sredstava njima je: jedan korisnik 209.000 KM, drugi korisnik 89.490 KM, treći korisnik 32.311 KM). Programom utroška sredstava, koji je usvojila Vlada FBiH na prijedlog Ministarstva, nije utvrđena jasna svrha ovog transfera. Konstatirali smo da prilikom ocjenjivanja pristiglih programa i projekata nisu primijenjeni kriteriji za raspodjelu utvrđeni Programom utroška sredstava i objavljeni u Javnom pozivu, iako je Zakonom o izvršavanju Budžeta FBiH za 2020. godinu definirano da se sredstva ovog transfera koriste po programu koji donosi Vlada FBiH. Posebni kriteriji (na temelju kojih je vršeno bodovanje i izbor projekata) i visina bodova koje nose utvrđeni su znatno nakon isteka roka za prijavu, što je u konačnici moglo uticati na to da se pojedinim aplikantima, poslije pregledane dokumentacije, putem posebnih kriterija korigira dodijeljeni broj bodova. Nije dokumentirana metodologija utvrđivanja iznosa odobrenih sredstava, niti je prezentirana dokumentacija iz koje bi bilo vidljivo na koji način je utvrđena visina odobrenih sredstava pojedinom korisniku. Navedeno upućuje na netransparentnost pri dodjeli sredstava i utvrđivanju ukupnog broja bodova na razini aplikanata, odnosno da Ministarstvo nije osiguralo transparentno i efikasno upravljanje budžetskim sredstvima. To nije sukladno člancima 35., 37. i 38. Zakona o izvršavanju Budžeta FBiH za 2020. godinu.

Kada govorimo o nalazima na nivou kantona i upravnih organizacija, informacije koje su prikupljene iz izvještaja Revizije, odnosno Ureda za reviziju institucija u FBiH tokom 2020. godine nam daju sljedeće informacije²³: Programima utroška sredstava neprofitnim organizacijama i udruženjima nisu definisani jasni i mjerljivi posebni kriteriji, zbog čega se ocjena kvaliteta i značaja predloženih projekata, kao i visina odobrenih sredstava korisnicima, u najvećoj mjeri utvrđivala na osnovu subjektivne ocjene članova komisije. Također, nije propisano podnošenje dokaza o ispunjenosti utvrđenih posebnih kriterija koje su potencijalni korisnici dužni dostaviti uz zahtjev za odobravanje sredstava.

Jedan od veoma netransparenih postupaka uočen jeste tzv: troslojna praksa u jednom od Fondova na nivou jednog od entiteta u kojoj postoje tri faze. Naime, Prvu fazu u realizaciji cjelokupnog procesa evaluacije prijava obavila je imenovana Komisija za analizu prijava sa aspekta ispunjenosti formalno - pravnih uslova konkursa koja je otvorila sve pristigle prijave na sva tri javna konkursa i sačinila Izvještaj o analizi prijava sa aspekta ispunjenosti formalno - pravnih uslova. Drugu fazu u procesu dodjele sredstava uradile su tri imenovane stručne komisije koje su, shodno procedurama i rješenjima o imenovanju, izvršile analizu i stručno bodovanje prijava koje ispunjavaju formalno - pravno uslove javnog konkursa, u skladu s kriterijima propisanim članom 3. Pravilnika o mjerilima za ocjenjivanje zahtjeva za dodjelu sredstava Fonda i pripremu prijedloga Upravnom odboru. Po završenoj analizi i stručnom bodovanju prijava, Komisije su sastavile liste projekata koji zadovoljavaju stručne kriterije, prema osvojenom broju bodova, za svaki lot posebno, kao i liste projekata koji ne

zadovoljavaju stručne kriterije. Sve tri komisije su sačinile Izvještaje o provedenom postupku analize i bodovanju prijava sa obrazloženjem, zajedno sa listom prijava koje zadovoljavaju stručne kriterije, kao i listom prijava koje ne zadovoljavaju stručne kriterije. U skladu s postojećim procedurama, projekti koji nisu zadovoljili minimalne uslove Javnog konkursa nisu bodovani, nego ih je komisija ocijenila kao projekte koji ne ispunjavaju uslove konkursa. Odbačene su aplikacije za koje nije osigurano traženo vlastito učešće, gdje je promašena tema lota, odnosno koje se ne uklapaju u tražene projektne aktivnosti, i aplikacije uz koje nije priložena kompletna dodatna obavezna dokumentacija ili gdje ova dokumentacija nije traženog sadržaja i nivoa, nego predstavlja puko zadovoljenje forme. Da bi bila stručno prihvatljiva, prijava na konkurs morala je biti ocijenjena sa minimalno 49 bodova, dok maksimalni broj bodova koji Komisija može dodijeliti iznosi 70. Treću fazu u procesu dodjele sredstava obavlja direktor. Naime, u skladu s članom 4. Pravilnika o mjerilima za ocjenjivanje zahtjeva za dodjelu sredstava Fonda, odnosno programa, projekata i sl. aktivnosti, projekte koji su zadovoljili stručne kriterije komisije direktor dodatno boduje i dodjeljuje maksimalan broj bodova (30). Razvojni kriterij nosi do 15 bodova, disperziona raspodjela sredstava po kantonima do 10 bodova i dosadašnje iskustvo sa aplikantom do 5 bodova. Pravilnikom je predviđeno da direktor vrši bodovanje po zadanim kriterijima na osnovu pokazatelja Stručne komisije (pregled bodovanja projekata po kantonima), Sektora za finansije (pregled priliva sredstava u Fond za prethodnu godinu), Sektora za pripremu i realizaciju projekata i programa zaštite okoliša i Sektora za pravne poslove (pregled ažurnosti aplikacija po pitanju realizacije projekata sredstvima Fonda u prethodnom periodu i o potpisanim aneksima), podaci o razvijenosti općina/kantona za prethodnu godinu, preporukama projekata i posebnim zahtjevima Vlade entiteta, ministarstva te općina. Zbir bodova koje je dodijelila stručna komisija i direktor, po svim kriterijima, predstavlja konačan broj bodova kojim je ocijenjena predmetna prijava, a na osnovu kojeg je pripremljena konačna rang-lista projekata. Da bi projekat bio prihvatljiv, za finansiranje, treba imati minimalno 70 bodova. U slučaju da iznos ukupno dodijeljenih sredstava prelazi iznos raspoloživih sredstava, pravo na dodjelu gube projekti s najmanjim brojem bodova, sve dok se ne uklape u raspoloživi budžet predmetnog lota. Ukoliko je ukupno dodijeljeni iznos niži od raspoloživog, direktor može kod izrade prijedloga izvršiti korekciju iznosa unutar zadanog raspona, ali samo na način da se prednost daje projektima s većim brojem bodova. Ne postoji dokumentaciona osnova na osnovu koje bi mogli potvrditi da je konačno bodovanje projekata direktor izvršio uz dosljedno poštivanje utvrđenih kriterija (razvojni kriterij, disperziona raspodjela sredstava po kantonima i dosadašnje iskustvo sa aplikantom), što ima značajnost ako se ima u vidu da su na taj način osvojeni bodovi bili odlučujući prilikom utvrđivanja Konačne rang-liste projekata (minimalno 70 bodova), što nije u skladu s članom 4. Pravilnika o mjerilima za ocjenjivanje zahtjeva za dodjelu sredstava Fonda i pripremu prijedloga za Upravni odbor.

6.6. Nalazi fokus grupa

Preko 100 učesnika fokus grupa izražava veliku zabrinutost generalno jako lošim stanjem u društvu, kako ekonomskim tako i socijalnim, koje dovodi do veoma brzog smanjenja broja stanovnika u BiH. Ovo direktno utiče na mnoge druge tokove koji kreiraju izuzetno nepovoljno okruženje za budući razvoj i daje poprilično pesimističnu sliku, pogotovo imajući u vidu nespremnost vlasti da poduzmu konkretne korake. Značajan broj OCD iz lokaliteta

van Sarajeva naglašava izazov za napredak civilnog društva u cijeloj BiH činjenicu što je uglavnom najviše toga skoncentrisano u Sarajevu a znatno manje u drugim regijama BiH.

U jeku pandemije COVID-19, značajan broj anketiranih smatra da nije bilo ni blizu dovoljno organizovanih sistemskih akcija od strane OCD na lokalnim nivoima. Ili kako to navodi jedan od učesnika fokus grupe: „Civilno društvo u pandemiji je više prepoznat od strane institucija kao smetnja na budžetu za vrijeme pandemije, a ne kao potencijalni partner u zajedničkom suzbijanju nastalih posljedica“. Kada govorimo o koracima koji se preduzimaju na ovom planu, anketirani smatraju da građani nisu većinom sigurni koje OCD rade koje zadatke i poslove, te smatraju da postoji veliki broj OCD koje su osnovane i funkcionišu kako si ostvarile ličnu korist za sebe ili određene grupacije, kao što su političke stranke. Drugim riječima, postoji negativni stav javnosti prema nevladinim organizacijama i predstavlja jednu vrstu “zvona koje je okačeno na vrat civilnog društva”. Neki od zaključaka su i da taj negativni stav javnosti obeshrabruje mnoge entuzijaste da se aktivnije angažiraju u rad civilnog sektora. “Borbe” organizacija civilnog društva veoma često izgledaju kao “borba sa vjetrenjačama”, iako na mikro nivou, zaista pomažu pojedincima i mijenjaju živote i status pojedinaca. Dodatno, registrovane su građanske inicijative koje su poslednjih godina u porastu i sve veći broj građana postaje svjestan svoje uloge i moći da mogu svojim djelovanjem doprinijeti pozitivnim rješenjima. Međutim, iz velikog broja odgovora tokom fokus grupa se može zaključiti da OCD smatraju da su predstavnici civilnog društva više doprinijeli pozitivnom imidžu BiH od samih profesionalnih političara tokom pandemije COVID-19.

Organizacije civilnog društva u principu imaju politički uticaj samo do određenog, zanemarivog nivoa, ali je bitnije naglasiti da civilni sektor povlači mnogo donatorskog novca koji se troši u lokalnoj zajednici, što nam govori o važnosti i ulozi koje imaju OCD na nivo vlasti koji je najbliži svojim građanima. Tokom pandemije, organi vlasti nisu imali nikakav plan za djelovanje u ovakvim kriznim situacijama, te je civilno društvo ostavljeno samo i bez ozbiljne podrške od strane institucija. Veoma je rasprostranjeno mišljenje od strane OCD da procesi dodjele sredstava tokom COVID-19 pandemije nisu transparentni, što nije samo uzrokovano pandemijom nego je postojalo i prije, ali je sada posebno izraženo. U suštini, većina učesnika fokus grupa smatraju da je stepen korupcije znatno povećan u ovom periodu.

S druge strane, pandemija COVID-19 je jako uticala na rad OCD, ponajviše u smislu preusmjerenja fokusa na prikupljanje pomoći i osnovnih sredstava potrebnih za borbu protiv pandemije ali je istovremeno i pokazala koliko su OCD važne u cjelini. Međutim, OCD vide birokratiju kao otežavajuću okolnost gdje se projekti se svode na administrativne poslove, a gubi se suština programa, pogotovo na malim projektima.

Iako vlasti često ne prepoznaju OCD kao istinskog stručnog partnera, postoji mnogo primjera da OCD imaju stručnost, objektivnost i snagu da budu adekvatni partneri u realizaciji prioriteta vlasti, što se može znatno više i adekvatnije iskoristiti u narednom periodu. Nadasve, kompleksnost birokratskog aparata u BiH je veoma često jedan od osnovnih demotivirajućih faktora za angažman OCD u procesima rješavanja određenih pitanja. Dodatno, pandemija COVID-19 je doprinijela dodatnom nepovjerenju od strane građana i prema vlastima i prema OCD.

Najveći problem donatora u BiH jeste što se od organizacija traži da se prilagođavaju

ciljevima donatorskih organizacija. Ako organizacija želi finansiranje, to implicira da mora da prati strateške ciljeve donatora i da zanemari vlastite te donatori nemaju programe u sklopu kojih organizacije iz BiH mogu da se jave i traže finansiranja na osnovu vlastitih ciljeva ili situacije na terenu. U momentima, loša reputacija civilnog sektora dovodi do umanjena pružanja sredstava od strane donatora i ne mogu novac dobiti ni organizacije koje rade ozbiljno i kvalitetno. Dobra strana određenih programa koja se u posljednje vrijeme dešava je organizacija info sesija i umrežavanje organizacija. Na tim događajima, predstavnici OCD mogu da se raspitaju o pozivima i dobiju odgovore iz prve ruke.

07

POSljedICE COVID-19 PANDEMIJE NA UDRUŽENJA I FONDACIJE U BIH

Organizacije civilnog društva opisuju zdravstvenu i sanitarnu krizu na svojim teritorijama kao veoma intenzivnu - mjere zabrane kretanja izazvale su neposrednu socijalnu i ekonomsku krizu. Naime, Vijeće ministara proglasilo je vanredno stanje u BiH 17. marta. Oba entiteta, FBiH i Republika Srpska, usvojila su iste mjere ograničavanja u smislu zatvaranja vrtića, škola i univerziteta, uvodeći policijski čas od 20 sati do 5 sati ujutro i uskraćujući slobodno kretanje starijim od 65 godina. Tokom perioda vanrednog stanja, samo su prodavnice hrane, apoteke, benzinske pumpe, pošte i banke ostale otvorene, iako sa skraćenim radnim vremenom. Iako su posljedice ove krize već očigledne, postoje realne procjene još većeg i dubljeg uticaja na dugoročni razvoj: ekonomski i socijalni sistemi u BiH suočile se s vrlo problematičnim periodom u narednim mjesecima, možda i godinama. Socijalni i ekonomski efekti zabrane kretanja na iste OCD imaju još snažniji i dublji uticaj od zdravstvenih posljedica: prosječno 2 od 3 OCD (65,4%)²⁴ izjavile su da su civilna društva u njihovim zajednicama „prilično” ili „vrlo” pogođena socijalnim i ekonomskim posljedicama. Vlasti BiH su uspostavile određene mjere podrške za trenutni oporavak ekonomskih i socijalnih posljedica krize COVID-19, iako su te mjere bile uglavnom usmjerene na zdravstvene ustanove i ekonomske aktere, isključujući ili pak nedovoljno uzimajući u obzir potrebe organizacija civilnog društva.

U izvještaju Svjetske Banke (WB) “Ekonomski i socijalni uticaj COVID-19”²⁵, objavljenom sredinom 2020. godine, navedene su kratkoročne mjere koje su različiti nivoi vlasti u BiH poduzeli, prikazano na shemi ispod.

Ono što je očigledno, niti jedna od gornjih mjera ne targetira OCD u smislu direktne podrške, iako svakako postoji jasna veza predloženih vladinih mjera i stanja ekonomije, pa tako i korelacija sa socio-ekonomskim statusom ranjivih kategorija stanovništva. Međutim, mjere koje provode vlade na višim nivoima, državne i entitetske, su dominantno fiskalne i trgovinske mjere te monetarne i finansijske mjere, sa veoma ograničenim sredstvima i neizvjesnim izvorima finansiranja za OCD.

No, izuzimanje OCD iz vladinih planova za ublažavanje ekonomskog uticaja trenutne pandemije izlaže zaposlene pri OCD smanjenju ili potpunom gubitku prihoda, a korisnike lišavanju podrške i usluga koje pružaju OCD. Štaviše, organizacije civilnog društva ne mogu nesmetano da rade čak ni na aktivnostima podizanja svijesti, kao što su informativne poruke udaljenijim zajednicama i za najugroženije kategorije. OCD se nisu lako suočile s posljedicama krize COVID-19, jer je zabrana kretanja mjesecima blokirala sve njihove aktivnosti (sprovođenje projekata, pružanje usluga, prodaju proizvoda), dok su troškovi

FISKALNE I TRGOVINSKE	MONETARNE I FINANSIJSKE	SOCIJALNA POMOĆ
Koordinaciona tijela za ekonomsku stabilizaciju; Procedura za hitne Nabavke uz pojednostavljen proces (javne nabavke); Produžen rok za prijavu poreza do 30. aprila (u RS i FBiH); i za poduzetnike do 31. maja (FBiH); RS uvela odgodu poreza (porez na profit) do 30. juna; i plaćanje narednih rata do kraja 2020.; Paušalno plaćanje poreza na ukupni prihod za mikropreduzeća (1 ili 2 zaposlena) smanjen za 60 procenata.	Moratorij na otplatu kredita investiciono razvojnim bankama; Kanton Sarajevo smanjio za 50% najam prostora koji je u njegovom vlasništvu; Garantni fondovi za oporavak ekonomije u FBiH; Garantno-kreditni fond za SME; Razvojna banka FBiH treba uspostaviti kreditnu liniju za povećanje likvidnosti firmi čije je poslovanje pogođeno COVID-19; Agencije za bankarstvo najavile šestomjesečni moratorij na otplatu kredita za restrukturiranje kreditnih aranžmana za stanovništvo i pravna lica kojima je otežana otplata zajma zbog COVID-19. RS uvela tromjesečni moratorij na otplate zajmova IRB za pravna lica i poduzetnike; Vlada FBiH usvojila Zakon za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije; Vlada FBiH usvojila rebalans budžeta.	U RS vlada odlučila da uspostavi kompenzacioni fond za pokrivanje poreza i socijalnih doprinosa za mart, april i maj za 40.000 radnika u sektorima koji su vladinom odlukom zatvoreni. U FBiH vlada odlučila da uspostavi fond za stabilizaciju za pokrivanje doprinosa na minimalnu platu za pogođene COVID-19; Fond za pokrivanje troškova zdravstvene zaštite u RS; Fond za pomoć jedinicama lokalne samouprave u RS.

i dalje bili prisutni (plate osoblja, tekući troškovi i drugo). Ovi elementi ubrzo su izazvali neodložnu potrebu za pravilno upravljanje organizacijama, a OCD su počele tražiti finansijsku i materijalnu podršku od lokalnih vlasti u svojim zemljama i zajednicama, kao i od nacionalnih i međunarodnih donatora. Kao posljedica toga, OCD uglavnom traže nevladine izvore kako bi dobile finansijsku i materijalnu podršku potrebnu u "vanrednim" fazama rada, no, čini se da zahtjevi za nevladinim fondovima još nije dao rezultate ni efekte. U isto vrijeme, vrlo je malo otvorenih poziva za podnošenje prijedloga projekata u tom aspektu.

Povratne informacije pribavljene kroz ovo istraživanje navode da, s obzirom na uticaj na finansiranje udruženja i fondacija, u 2020. godini se pandemija negativno odrazila na rad OCD zbog ograničenog kretanja i epidemioloških mjera, pa je došlo do odgađanja svih

javnih okupljanja i drugih javnih događaja. Situacija izazvana pandemijom COVID - 19 virusa je utjecala na sprječavanje ili ograničavanje provedbe programskih aktivnosti ili smanjenje budžetske podrške. U prvom slučaju, većina programskih aktivnosti je reducirana, posebno one koje imaju razvojni karakter, a fokus je bio primarno usmjeren na održavanju dostignutog nivoa kako bi se zadržao optimalni obim i kvalitet položaja određenih segmenata od javnog interesa, kao što je kultura, kulturno-historijsko naslijeđe, sport ili mladi. U drugom slučaju, uticaj COVID-19 pandemije je negativno utjecao na finansiranje udruženja i fondacija. Tako je samo naprimjer budžet Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke u 2020. i 2021. godini na poziciji izdvajanja iz tekućih transfera umanjen za 50%, a u nekim Ministarstvima Republike Srpske također do sličnog omjera. Postoje primjeri u oba entiteta (ali ne i na lokalnom i državnom nivou), da su Ministarstva uz saglasnost Vlade Kantona sva sredstva preusmjerili za ublažavanje posljedica izazvanih COVID-19 u 2020. godini - uključujući ona planirana za podršku udruženjima i fondacijama. Nevezano za svjesno preusmjeravanje sredstava, uticaj COVID-19 pandemije na finansiranje udruženja i fondacija je ovisio i od visine budžeta - čija visina zavisi od visine prikupljenih naknada koja je smanjena u uslovima pandemije pa samim tim i visina raspoloživih sredstava za finansiranje projekata. Međutim, oko 30% organa vlasti (primarno lokalnih), navode da nije bilo posebnog negativnog uticaja na finansiranje OCD zbog pandemije COVID-19. Ostalih 70% organa uprave navode da:

"Uticaj COVID-19 je neosporan. Došlo je do nemogućnosti realiziranja projekata OCD, a samim tim i reduciranja sadržaja istih nakon popuštanja epidemioloških mjera. Posljedica toga jeste i smanjenje budžetskih sredstava za OCD."

"Usljed COVID-19 pandemije značajno su smanjeni prihodi budžeta, i kao posljedica toga manje su i mogućnosti izdvajanja sredstava za rad organizacija i udruženja."

"COVID-19 je na finansiranje udruženja i fondacija na razini JLS najvjerojatnije uticao na način da je zbog manjeg priliva sredstava u razdobljima zabrane rada pojedinim djelatnostima, te posljedično manjeg iznosa planiranog Budžeta, smanjen i iznos predviđen za finansiranje udruženja i fondacija. Što se tiče nevladinog sektora, zamjetno je da je veći broj poziva koji se odnose na rad udruženja u području spriječavanja širenja virusa i ublažavanja posljedica pandemije"

"Odlukom o izvršenju Budžeta Općine utvrđeni su prioriteta plaćanja, u slučaju da priliv sredstava ne prati planiranu dinamiku - što je posebno izraženo u 2020. i 2021. godini, plaćanje se vrši kako slijedi: plaćanje obaveza po osnovu vanjskog i unutrašnjeg duga, obaveza po osnovu izvršnih sudskih presuda (otplata duga i kamata), plaće (sa porezima i doprinosima) i naknade zaposlenih, materijalni i drugi troškovi neophodni za rad općinskih službi, naknade za rad u Općinskom vijeću i radnim tijelima Općinskog vijeća, ugovorene obaveze i završetak započetih projekata, investiciono održavanje objekata, sredstava u oblasti socijalnih davanja, tekući transferi i izdaci za komunalnu infrastrukturu, kapitalni izdaci, sredstava sredstva drugim nivoima vlasti, javnim preduzećima i javnim ustanovama i ostalo."

Potvrda gore navedenom je uočena i kroz analizu "Uticaj krize COVID-19 na organizacije civilnog društva u jugoistočnoj Evropi, socijalna distanca i granice zajednice"²⁶, čiji rezultati govore 266 anketiranih OCD imalo negativni uticaj COVID-19 u smislu promjene nivoa finansiranja, načina pružanja usluga i/ili internog poslovanja. Radnici često ne primaju redovne plate, a zajednice u kojima imaju sjedište također su pod velikim uticajem: većina usluga je obustavljena, mada asimetrično, zavisno od sektora i faze širenja virusa u zemlji. Većina projekata organizacija civilnog društva se ukinulo ili odgodilo, vrlo je malo OCD uključeno u mjere finansijske podrške, a jako ograničenje kretanja blokiralo je tržište i promovisane usluge. Na pitanje o posljedicama epidemije COVID-19 za dosadašnji rad OCD, 40,2% OCD izjavilo je da su znatno smanjile svoje usluge, a 34,9% potpuno je obustavilo svoje aktivnosti. Ukupno 21,8% OCD izjavilo je da njihovo osoblje nije moglo da dolazi da radi zbog ograničenja i mjera koje su usvojile lokalne vlasti. Organizacije i operativne posljedice su, generalno, vrlo ozbiljne. Čak 28,5% OCD i 38,6% OCD aktivnosti su zaustavljene ili smanjili obim aktivnosti (CD 48,2% i OCD aktivnosti smanjeno 35,1%. Drugim riječima, OCD - koja su obično manjih "dimenzija" - se suočavaju s poteškoćama u obavljanju svojih osnovnih usluga (59,6%), izgubila su bespovratna sredstva (37,7%) i potrebni su im planovi za nepredviđene događaje (30,7%)²⁷. Ostala glavna pitanja vezana su za ekonomsku dimenziju upravljanja OCD - kao što su poteškoće u plaćanju zaposlenih (37,6% OCD), gubitak sredstava (31,6%) i gubitak prihoda (25,2%). Doista, finansijske poteškoće su temeljni izazov za OCD. U BiH, prema istraživanju UNICEF-a i UNDP iz oktobra 2020²⁸, preko 14% zaposlenih je imalo nižu platu, ostalo na čekanju ili je na neplaćenom odsustvu tokom pandemije COVID-19. Dugotrajno rješenje i stvaranje finansijski neovisnih organizacija treba biti imperativ za buduće djelovanje. Proces dodjele sredstava i finansijske pomoći iziskuje veću transparentnost. Posebnu pozornost potrebno je obratiti na organizacije koje igraju ključnu ulogu u društvu, posebno one koje se odnose na ugrožene kategorije ljudi. Potrebno je da institucije vrše veći monitoring nad utrošenim sredstvima i pomoći koju dodijele organizacijama. One moraju biti aktivnije uključene u nadgledanje projekata za koje su dodijelile sredstva OCD. Dodatno,

javlja se hitna potreba da civilno društvo preispita svoje strukture, uloge i odgovornosti sa zajednicama, vladama, međunarodnim i domaćim donatorima kako bi osiguralo svoju dugoročnu održivost. To će pomoći subjektima civilnog društva (posebno organizacijama sa sjedištem u zajednici, lokalnim udruženjima i OCD-ima s manjim resursima) da sprovede ključne aktivnosti kao što je podrška najsiromašnijima, najizloženijima i marginalizovanima, omogućavajući kolektivno djelovanje i insistirajući na tome da donosioci odluka i privatni sektor ispune svoja obećanja.

Gledajući rezultate istraživanja sa strane OCD, ne pronalazimo posebne razlike u odnosu na organe vlasti, gdje OCD navode:

"Jednostavno sve aktivnosti u pogledu uticaja COVID-19 pandemije od strane vlasti su usmjerene na vladine institucije. Nevladin sektor je smatran nekompetentnim za uključivanje u ovu novonastalu situaciju i problematiku. Aktivnosti i rad udruženja su stavljeni u drugi plan."

"Nemogućnost realizacije projektnih aktivnosti i naglo poskupljenje materijala"

"Vrlo mali uticaj koji se uglavnom odnosio na nemogućnost ili otežan nivo implementiranja određenih projektnih aktivnosti."

"Ograničeno fizičko kretanje (sastanci, konferencije), otežano kretanje po terenu radi provedbe aktivnosti istraživanja, nedostatak live kontakata i sa rukovodstvom i sa članskom bazom udruženja."

"Najveći uticaj je bio skoro potpuni prelazak na online poslovanje"

"Smanjen priliv sredstava, obustava implementacije aktivnosti, rad od kuće, kašnjenje sa projektnom implementacijom."

"Troma, skoro nikakva saradnja sa javnim sektorom. Šutnja administracije pronalazi ispriku u pandemiji, što i nije baš slučaj."

"Odsustvo, bolest ključnih članova tima ili javnog sektora."

Kada govorimo o određenim ključnim pretpostavkama o očekivanim promjenama i postignućima u finansiranju organizacija civilnog društva (npr. pretpostavke o postignućima koji su očekivani tokom 2020. godine, a u skladu sa detaljnom analizom uzroka i posljedica - kontributivna analiza), možemo uočiti da je veoma teško potvrditi ili opovrgnuti određene pretpostavke, prije svega zbog činjenice da OCD većinom ne planiraju projekte koje su zasnovani na stvarnim promjenama i mjerljivom uticaju u društvu (ne zbog toga što to ne rade, nego što to većinom javnim pozivima nije primarno definisano). Međutim, moguće je izvesti određene zaključke da određeni broj OCD nisu imale izazov da postignu promjene koje su očekivali, iako su imale izazove u vidu odgađanja i smanjivanja određenih aktivnosti.

Sa druge strane, organizacije civilnog društva u BiH su zasigurno odigrale važnu ulogu u ublažavanju i smanjenju negativnih posljedica krize COVID-19 u svojim zajednicama. Štaviše, civilno društvo se pokazalo izuzetno dragocjenim u procesu praćenja i izvještavanja o akcijama na lokalnom nivou, kao i u obrazovanju u zajednici. Uticaj na prostor za isporuku u vladi izuzetno je značajan u ovoj situaciji, pored podizanja svijesti o osjetljivim pitanjima koja utiču na pravičnost, inkluziju i učešće građana. Tokom perioda zabrane kretanja, OCD su pokušavale da ostanu aktivne i da nude usluge i podršku što je više moguće a podrška nije bila usmjerena samo na njihove uobičajene korisnike jer su vrlo često OCD bile uključene u veće akcije podrške zajednici. Ovakva vrsta odgovora svakako se mora uporediti sa ekonomskim mogućnostima koje su OCD imale tokom ove pandemije. Ovo se također mora uporediti sa zahtjevima novih korisnika koji su se obratili tim organizacijama tokom ove vanredne situacije u vezi s COVID-19. Generalno, organizacije civilnog društva nisu mogle da udovolje novim zahtjevima novih korisnika. Prema prethodnom istraživanju, mnogo je elemenata koje treba uzeti u obzir: 1) snažan rast potražnje; 2) struktura samih organizacija civilnog društva, koje su uglavnom udruženja građana; 3) blokiranje finansiranja od strane vlasti, a posebno od strane donatora; 4) mjere zabrane kretanja i zatvaranja koje sprovode lokalne samouprave i vlasti; 5) poteškoće u reorganizaciji njihovih usluga i nemogućnost dopiranja do radnog mjesta i različitih područja u kojima korisnici žive.

Sugestije organa vlasti za održivost OCD u vrijeme pandemije

U svrhu povećanja samoodrživosti udruženja i fondacija u svrhu ostvarivanja javnog interesa, organi vlasti, njih preko 80, su dali direktne inpute u svrhu što adekvatnijeg ispunjavanja ciljeva od javnog interesa ali i poboljšanje saradnje između javnog i civilnog sektora, od kojih možemo izdvojiti:

- *Povećati stepen razvoja vještina i kapaciteta OCD kako bi aktivno učestvovali u raznim međunarodnim konkursima koji se odnose na podršku radu udruženja i fondacija,*
- *Kao predstavnici javnog interesa odnosno interesa svoga članstva udruženja i fondacije trebaju sistemski pristupiti snimanju stanja i prikupljanju podataka o potrebama ciljne populacije, te pomoći organima uprave da na temelju relevantnih činjenica i informacija još preciznije dizajniraju mjere potpore,*
- *Osmišljavanje kvalitetnih i korisnih projekata s kojim će, nakon što pažljivo provjere opće i posebne kriterije i prikupe svu potrebnu dokumentaciju, aplicirati na Javne pozive. Prije svega, to podrazumijeva ispunjavanje svih formalno-pravnih uvjeta, koje veoma često rezultira izostajanjem finansijske podrške, ali i obezbjeđivanja i dodatnih izvora finansiranja izuzev javnih budžeta,*
- *Povećanje stepena samokritičnosti u smislu razdvajanja onih koji svojim djelovanjem zaista ostvaruju javni interes od onih koji formiraju udruženja radi ostvarivanja ličnih profesionalnih i finansijskih interesa, a njihov broj nije malen i sve ih je više, te kao takvi vrlo često ostvaruju finansijsku podršku od strane javnih organa, na sebi poznate načine. Navedena sumnjiva i sporna udruženja značajno umanjuju planirana i dodjeljena sredstva koja su namjenjena udruženjima koja ostvaruju javni interes,*

- *Razmotriti potencijale zajedničkog apliciranja udruženja na javne pozive, kao proces koji bi bio efikasniji na svim nivoima u BiH društvu,*
- *Jačanje saradnje udruženja i fondacija u saradnji sa organima vlasti na način promocije rezultata ali i na način da im u tome pomognu i državne institucije koje će također reklamirati njihov rad i rezultate,*
- *Jačanje kapaciteta i digitalizacija koordinacije udruženja i javnih institucija,*
- *Samoodrživost se može postići kroz jačanje civilnog sektora, ali i adekvano prilagođavanje zakonskog osnova koji definiše oblast civilnog društva, da bi se na taj način otvorila vrata za hrabriji ulazak civilnog sektora u ovo područje, a ne da konstantno zavise od donatora,*
- *Javno izdvojiti i podržavati rad udruženja i fondacija koja su osnovana sa dobrom namjerom i voljom i koja imaju konkretne rezultate svog rada od udruženja koja su osnovana za promociju i dobrobit pojedinaca ili manje grupe ljudi i čiji cilj nije boljitak cijelog društva,*
- *Više djelovanja i suradnje sa građanima, približiti im svoj rad te uključiti što veći broj mladih u projekte i programe udruženja. Odnosno, kada je riječ o samoodrživosti OCD-a, treba raditi na kvalitetu projekata koje se realiziraju, te na taj način povećati članstvo istih i interes ostalih građana. Naravno, obvezna članarina, ali prije svega kvalificiran i educiran kadar koji će lobiranjem uspjati održati OCD je ključan za samoodrživost.*
- *Viši stepen odgovornosti fondacija i udruženja prema novcu koji dobiju iz javnih sredstava u smislu pravdanja sredstava, odnosno, koristiti ih za namjene za koje su dodijeljena. Često udruženja teško pravdaju doznačena sredstva i bez obzira što su se potpisanim ugovorima obavezali na to, te nadležna služba često urgira i po nekoliko puta da se dostavi izještaj o utrošku sredstava. Također, OCD treba da budu inovativniji u svojim idejama s kojim prijavljuju svoje projekte, ali i nastojati povećati vlastite prihode iz drugih izvora, više se aktivirati na apliciranje i realizaciju projekata.*
- *Udruženja fondacije, odnosno njihovo rukovodstvo bi se u svrhu povećanja samoodrživosti trebalo neprestano educirati u području izrade projekata, imati spremne projekte, te s istima aplicirati na brojne nevladine i EU pozive za finansiranje projekata, budući da je pred BiH razdoblje u kojem će biti na raspolaganju veliki broj predpristupnih fondova, te mogućnost realizacije zanimljivih i korisnih projekata. Apliciranje samo na pozive jedinica lokalne samouprave zasigurno ne može osigurati finansiranje i realiziranje svih projekata udruženja i fondacija.*
- *Povećanje samoodrživosti udruženja/fondacija u svrhu ostvarivanja javnog interesa mogla bi se povećati boljom koordinacijom sa službama u okviru organa uprave. Odnosno istraživanjem potreba realnog sektora kako bi se isti mogli uključiti u rad sa udruženjima/fondacijama.*

Generalno, ako se svi akteri iz lokalne i šire zajednice udruže i javni i nevladin sektor, te zajedničkim aktivnostima i projektima utiču na poboljšanje uslova života, ujedno će doprineti saniranju posljedica pandemije, kao i većim mogućnostima za finansiranje OCD. Također i zajednički dopisi, sastanci, inicijative i primjeri dobrih praksi (uspješni oblici saradnje i zajednički projekti) prema višim nivoima vlasti i donatorima, utjeće na stvaranje novih

podsticajnih programa za razvoj, te promjena zakona kojim će se podsticati udruživanje javnog i civilnog sektora uz jasno definisanje okvira i načina udruživanja i finansiranja.

Sugestije OCD prema organima vlasti

Pored činjenice da veliki broj OCD nema povjerenje u rad javnih organa kada je u pitanju dodjela sredstava prema OCD, značajan broj sugestija OCD prema organima vlasti treba ozbiljno razmotriti, zajedno sa drugim relevantnim informacijama pribavljenim iz sekundarnih izvora informacija. U tu svrhu, istraživanje se također fokusiralo na ulazne sugestije OCD za organe vlasti, kako slijedi:

- *Komunikacija treba biti otvorenija i ažurnija, dok administrativni procesi mogu biti ubrzani digitalizacijom i digitalnim pružanjem određenih usluga organa vlasti,*
- *Transparentnije ocjenjivanje i rezultati javnih poziva i natječaja za su projekata udruženja i fondacija iz budžeta javnih institucija, finansiranje*
- *Ono što otežava rad je prije svega nepostojanje umrežene baze podataka u tijelima koja raspisuju i odobravaju projekte. Za apliciranje s projektima svaki aplikant mora dostaviti više potvrda (porezna, sportski savezi...),*
- *Maksimalno ažurirati podatke koji se objavljuju na web-stranicama vlada, parlamenta, ustanova, ureda, agencija itd.,*
- *Uvrštavanje budžetskih stavki za redovno funkcioniranje organizacija civilnog društva koje su od značaja za Bosnu i Hercegovinu,*
- *Dodjela prostora od strane općinskih, kantonalnih, federalnih ili državnih institucija,*
- *Prilikom objavljivanja javnog poziva odrediti način ocjenjivanja projektnih prijedloga, te po informiranju o rezultatima javnog poziva navesti broj bodova, razloge zašto je prijedlog odbijen, kao i uvid u bodovanje vlastitog prijedloga,*
- *Komunikacija i zajedničko djelovanje vladinog i nevladinog sektora - odnosno, „Osnažiti sistem privatno-javnog partnerstva, više mogućnosti za zajedničke projekte“.*

Također, organizacije navode da se prisutnijim monitoringom, koji trebaju vršiti institucije, može unaprijediti kvaliteta projekata i bolja iskorištenost dodijeljenih sredstava.

Gore proistekle sugestije su bazirane na osnovu inputa OCD, od kojih se mogu izdvojiti sljedeći citati:

“Bilo bi odlično da postoji fond, kao u nekim susjednim državama, koji garantuje sufinansiranje dobijenih projekata, a koji nisu finansirani u 100% iznosu od strane donatora. Još napredniji korak bi bio da se obezbijedi i predfinansiranje. Javne institucije naravno mogu unaprijed da utvrde o kojim projektima je riječ i koji su od javnog interesa.”

“Uključenje vlasti u pogledu finansiranja udruženja i pomoći u pronalaženju aktivnosti koje su od značajnog javnog interesa za zajednicu i interes za samoodrživost udruženja.”

“Organizacije treba da definišu svoje jake strane i kapacitete i da istraže da li u tim oblastima mogu da obavljaju određene aktivnosti koje su u sferi javnog interesa. Na osnovu toga treba da uđu u dijalog sa relevantnim institucijama.”

“Mislim da bi morala postojati jasna klasifikacija udruženja i/ili projekata koji su od javnog značaja te unutar toga podklasifikacija koja bi jasno odredila šta je ono što je u fokusu trenutne vlade kratkoročno i dugoročno.”

“Morala bi postojati nedvojbena transparentnost prilikom dodjela sredstava i sredstava kako kod projekata koji su odobreni za finansiranje tako i kod onih koji nisu, a koji su aplicirali. Prilikom odbijanja određenog projekta potrebno je jasno navesti zašto i po kojim kriterijima je nešto odlučeno kao i odgovorne osobe koje stoje iza odluka.”

“Veća transparentnost kriterija za raspodjelu sredstava, ispunjenosti tih kriterija i izvještavanja o utrošku odobrenih sredstava.”

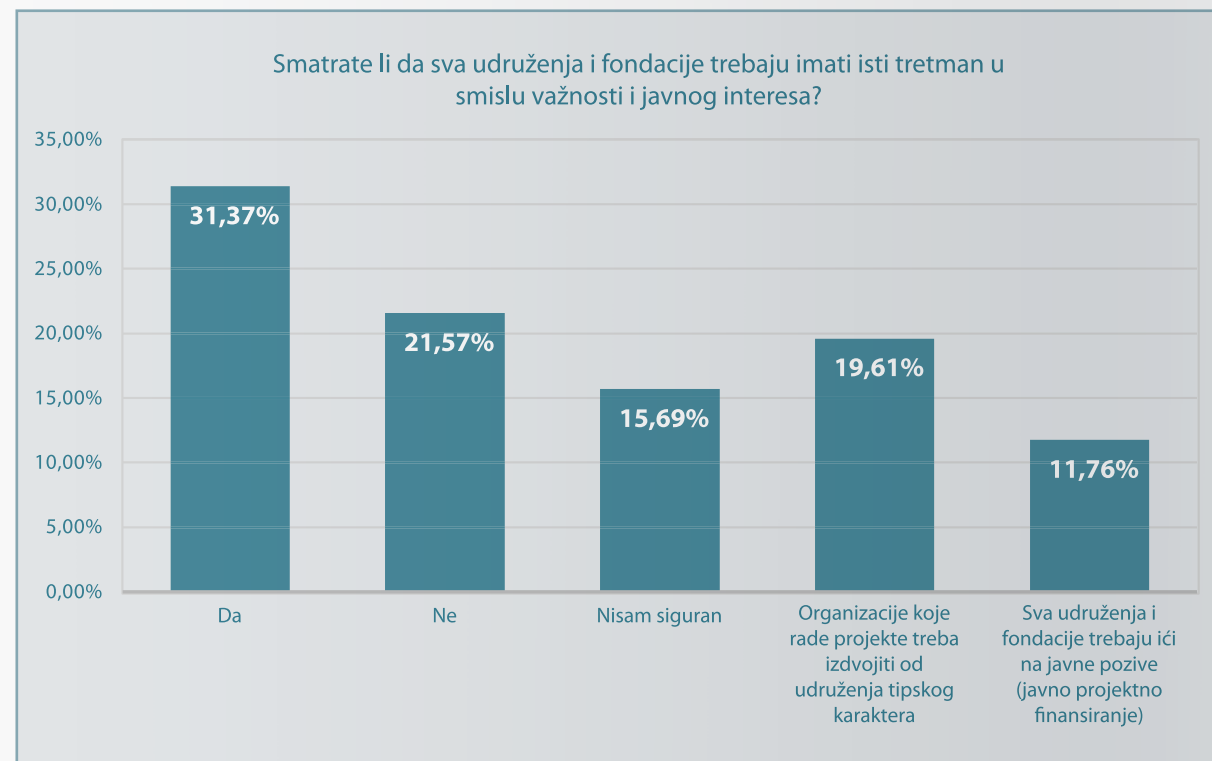
“Povećanje transparentnosti, jačanje ljudskih kapaciteta civilnog društva, ukidanje partiokratije.”

“Da se sredstavama pokriju osnovni troškovi koje ne možemo pravdati u projektnim aktivnostima.”

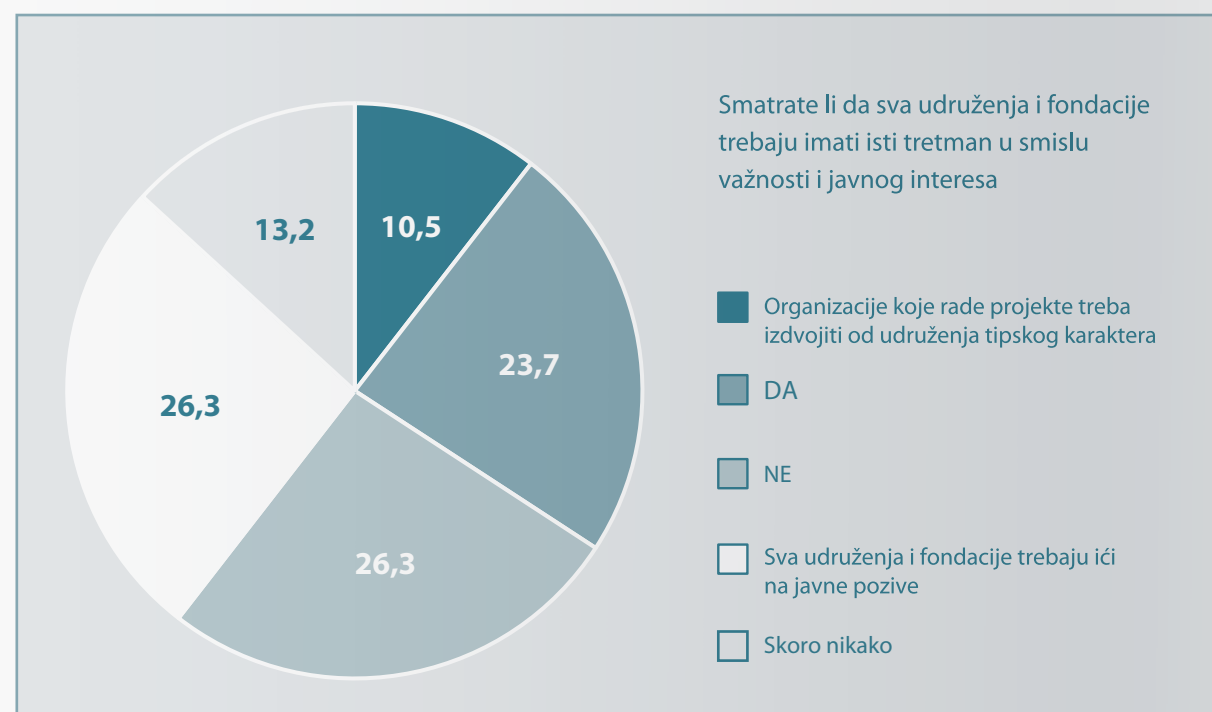
“U BiH postoji veliki broj udruženja i fondacija koji ne rade projekte od značaja za civilno društvo, ali putem lobiranja dobijaju sredstva koja ponekad ni ne pravdaju. Iz bužete trebali bi sredstva dobijati oni koji rade kontinuirano na projektima koji imaju konkretne rezultate”

Ako pogledamo gornje sugestije, kao od strane organa vlasti, tako i od OCD, možemo uočiti da postoji generalna neusklađenost oko razumijevanja uloge OCD u smislu važnosti i javnog interesa. Naime, kroz istraživanje je pokušano dobiti odgovor na pitanje uloge OCD, odnosno mogućeg tretmana OCD u smislu važnosti za javni interes, kako od strane OCD (Grafikon 9), tako i od strane organa vlasti (Grafikon 10).

Grafikon 9. Smatrate li da sva udruženja i fondacije trebaju imati isti tretman u smislu važnosti i javnog interesa?

Grafikon 10: Mišljenje intervjuisanih aktera o tretmanu OCD po važnosti

Tako, 10,5% OCD smatraju da organizacije koje rade projekte treba izdvojiti od udruženja tipskog (monotipnog) karaktera (npr. boračka udruženja), dok 26,3% OCD smatra da sva udruženja trebaju imati isti tretman od strane organa vlasti. Nadasve, interesantan je podatak da čak 26,3% OCD smatra da sva udruženja trebaju da se natječu za javna sredstva, odnosno preko 50% intervjuisanih/anketiranih OCD smatra da ne bi trebala postojati razlika u pristupu organa vlasti prema određenim OCD. Sa druge strane, 31,37% organa vlasti smatra da OCD trebaju imati isti tretman u smislu važnosti i javnog interesa, dok je veoma sličan procenat (21,57%) organa vlasti koji smatraju da OCD ne trebaju imati isti tretman kod dodjeljivanja javnih sredstava. Nadasve, samo 11,76% organa vlasti smatraju da sve OCD trebaju natjecati kod organa vlasti za javna sredstva, što implicira da organi vlasti smatraju da određena udruženja i fondacija trebaju imati konstantno finansiranje iz javnih sredstava, te da treba napraviti distinkciju između projektno-zasnovanih OCD od onih tipskog karaktera.

08

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

8.1. Zaključna razmatranja

Iako je u sektoru civilnog društva u BiH registrovano 27.432 OCD (od čega je prema podacima registra²⁹ 25646 aktivnih), samo 55% istih, dakle 15,298 je aktivnih OCD, samo je mali aktivnih broj zadržao značajan uticaj u 2020. godini, posebno na donošenje vladinih odluka. Iako sektor pokriva mnoga područja - od sporta i kulture do ljudskih prava, praćenja medija i humanitarne pomoći - većini registriranih organizacija nedostaje finansijska neovisnost, ograničavajući njihove kapacitete i potencijale. Pandemija COVID-19 koja je u toku, samo je umanjila učinkovitost rada civilnog društva, što je pokazalo sveukupni nedostatak prisutnosti i odaziva tokom godine. Finansijska ovisnost također ostaje ključno pitanje, jer je samo mali broj organizacija održiv ili ima kapacitet odgovoriti na pozive za finansiranje kroz domaće ili međunarodne fondove i pozive na projekte. Vlada na različitim nivoima ostaje najveći lokalni izvor potpore za mnoge od ovih organizacija, ali je transparentnost ovog finansiranja ograničena, pri čemu se često novac daje bez javnih poziva ili jasnih procedura odabira.

Procesi planiranja sredstava za udruženja i fondacije u BiH su veoma različita i postoje diverzifikovani primjeri ovih procesa. Participacija OCD u procesima planiranja sredstava je svedena na formalno-deklarativne navode (pozivi za učešće u javnim raspravama, telefonski kontakti, prethodna saradnja) ili pak potpuni izostanak učešća OCD u procesu planiranja. Vezano za ove procese, odnosno za javnost rada organa vlasti, istraživanje je pokazalo da:

- *Skoro 20% organa vlasti ne objavljuje javne pozive (iako su javni pozivi) za dodjelu sredstava udruženjima i fondacijama iz budžeta*
- *23,91% organa vlasti ne objavljuje Odluke javno,*
- *Skoro 30% organa vlasti ne posjeduje definisane procedure na osnovu kojih bi se sprovodili javni pozivi.*

**Napomena: S obzirom da veliki broj OCD u praksi dobivaju grantove i transfere za razne vrste djelovanja, kao što su investicije u prostore, redovan rad i slično tome, postoji validna pretpostavka da je procenat od 30% anketiranih organa vlasti znatno viši nego je to prikazano pokazateljima rezultata istraživanja*

No, ova negativna pojava nije uzrokovana samo sa strane organa vlasti, nego postoji potvrđena sumnja da veliki broj OCD uopće ne učestvuje niti proaktivno razmatra mogućnosti

uticaja na proces planiranja sredstava, odnosno kreiranja javnih politika. Sa druge strane, u zavisnosti od nivoa vlasti, i unutar jednog nivoa vlasti, postoje različite procedure (posebno u upravnim organizacijama, fondovima i slično) za dodjelu sredstava OCD. Jedan od primjera dodjele sredstava jeste tzv. LOD Metodologija za dodjelu sredstava organizacijama civilnog društva, gdje 53 JLS (32 FBiH i 21 RS) su u svoju redovnu praksu, uz podršku Razvojnog programa Ujedinjenih nacija BiH, uvele određenu proceduru raspolaganja sredstava, iako prema mišljenju određenog broja OCD, metodologiju potrebno unaprijediti (više o tome u dijelu [Preporuka](#)).

Kada govorimo o **planiranim i izvršenim budžetskim sredstvima (budžeti organa vlasti) za organizacije civilnog društva u BiH**, od ukupnog iznosa planiranog za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u 2020 godini, više od 30% sredstava planirano za dodjelu bez javnog poziva. Kada ovaj podatak uporedimo sa podacima o prosječno planiranim sredstvima po anketiranom organu uprave na svim nivoima u BiH, možemo uočiti da se nešto više od 520,000 KM planira za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama, od čega čak 163,811.06 KM bez javnog poziva a 356,295.67 KM po javnom pozivu. Sa druge strane, kada govorimo o isplaćenim sredstvima za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u 2020. godini u KM, uočava se da je od ukupno planiranog iznosa povećan stepen utrošenih sredstava putem javnog poziva u odnosu na planirana sredstva za 4%, odnosno omjer sredstava preko javnog poziva je 73% u odnosu na 27% bez javnog poziva. Smanjenje prosječno isplaćenih sredstava u ukupnom iznosu po jednom organu uprave u odnosu na planirano za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama (163,811.06 KM bez javnog poziva + 356,295.67 KM po javnom pozivu = 520,000 KM ukupno po organu uprave) za prosječno 70,000 KM po organu uprave u BiH. Od ovog iznosa, isplaćeni iznosi po organu uprave prosječno po javnom pozivu su manji za 31,147 KM a bez javnog poziva smanjeni za 40,773 KM. Drugim riječima, isplaćena sredstva po organu uprave u BiH u 2020. godini su manja za 13,8% u odnosu na planirana sredstva. Sa druge strane, kada govorimo o **planiranim i realizovanim sredstvima od strane OCD tokom 2020. godine**, većina intervjuisanih OCD je planirala minimalna sredstva za namicanje od strane organa vlasti, međutim ovakav podatak treba uzeti s rezervom s obzirom da veliki broj OCD uopće nema strategiju namicanja sredstava niti strateški pristupa razvoju organizacije. Drugim riječima, OCD izvještavaju da njih 15% uopće ne planira sredstva za svoj rad iz budžeta, 55% je planiralo namaknuti između 1,000 i 3,000 KM u 2020. godini, 25% je planiralo namaknuti između 3,000 i 10,000 KM u 2020.godini, te 5% je planiralo preko 10,000 KM. Kada govorimo o realizaciji, vidljivo je da preko 30% nije uspjelo pribaviti dovoljno sredstava za svoj rad nikako, 10% je premašilo očekivanja, te je 60% OCD dobilo određena sredstva - ali ne u skladu sa planiranim iznosima (prosječno manje za 25%).

Kada govorimo o **razlozima i pristupima realokaciji sredstava namijenjenih OCD tokom 2020. godine**, kao razlog odstupanja između planiranih i isplaćenih sredstava, organi uprave prvenstveno navode smanjenje stepena priliva u budžete a koji je nastao kao posljedica širenja COVID-19 virusa od marta 2020. godine. Izmjenama Programa u 2020. godini, značajana sredstva su preraspoređena na druge stavke zbog restrikcija i otkazivanja brojnih događaja uslijed pandemije COVID-19. Određeni broj organa vlasti izvještavaju i navode da razlika između planiranih i realiziranih projekata predstavlja nerealizirane projekte čija je realizacija prenesena u 2021. godinu. Razlog sto nisu realizovani je slaba pripremljenost

udruženja i fondacija da povuku sredstva koja su im odobrena od strane organa vlasti, odnosno nemogućnosti da sprovedu aktivnosti tokom 2020 godine zbog ograničenja, stoga im je dozvoljeno da aktivnosti prenesu u 2021 godinu. Kod velikog broja organa vlasti (40% njih), intervjuisani predstavnici se nisu uopće referirali na nepovoljnu epidemiološku situaciju, nego na razloge poput:

- Nedovoljno kvalitetnih projekata,
- Smanjen broj aplikacija,
- Aplikanti nisu ispunili uslove iz javnog poziva i njihovi projekti nisu finansirani,
- Određena udruženja nisu pravovremeno dostavljala izvješća o namjenskom utrošku sredstava.

Prema pribavljenim podacima, najveći teret pandemije COVID-19, odnosno realokacije sredstava inicijalno namijenjenih OCD je uočen na lokalnim nivoima. Naime, iako je pandemija COVID-19 ostavila posljedice na cjelokupnu društveno-ekonomsku situaciju u BiH, ovo je posebno izraženo na lokalnom nivou. U svim JLS u 2020. godini je evidentan pad prihoda, posebno na pozicijama: porez na plaću i druga lična primanja, prihodi od poreza na dohodak fizičkih lica od nesamostalne djelatnosti, prihodi od poreza na dohodak od drugih samostalnih djelatnosti iz člana 12. stav (4) Zakona o porezu na dohodak, prihod od indirektnih poreza koji pripadaju jedinicama lokalne samouprave, općinske administrativne takse, općinske komunalne naknade za isticanje firme, općinske naknade, naknada za korištenje gradskog građevinskog zemljišta, naknada po osnovu položajne pogodnosti, općinske komunalna naknada u skladu sa kantonalnim propisima za posebne namjene, naknada za vršenje usluga iz oblasti predmjera i katastra, te naknada na promet šuma. Imajući ovo u vidu, osnovni razlozi koji su evidentni primarno na lokalnom nivou, pa tek onda na ostalim nivoima u BiH su:

- Smanjenje stepena priliva u budžete,
- Otkazivanje događaja zbog restrikcija nametnutih vanrednim stanjem,
- Realokacija sredstava na direktnu podršku novonastaloj situacija prouzrokovanoj nepovoljnom epidemiološkom situacijom,
- Neraspisivanje javnog poziva zbog COVID - 19 pandemije,
- Poništavanje javnog poziva zbog COVID - 19 pandemije.

Međutim, gore navedeni uzroci u mnogim pronađenim slučajevima nisu spriječili organe vlasti da ipak isplate većinu sredstava, iz čega se da zaključiti da je COVID-19 pandemija u značajnom broju slučajeva (zlo)upotrijebljena u svrhu neodgovornih i netransparentnih procesa dodjele sredstava. Ovo je potvrđeno prije svega kroz mišljenje OCD - čak 61% (61,5%) OCD smatraju da organi uprave ne dodjeljuju transparentno javna sredstva udruženjima i fondacija, dok 30,8% smatra da je transparentnost djelomična a 3,5% skoro nikako. Samo 3,5% OCD smatra da je dodjela sredstava transparentna - što je veoma nizak stepen povjerenja OCD u organe vlasti. Upravo ovih 3,5% je također prezentovalo neke od dobrih primjera transparentnog i odgovornog održavanja rada OCD kroz saradnju i partnerstvo sa javnim sektorom pa u tom smislu posebno izdvajaju npr. Federalno ministarstvo rada i

socijalne politike, Ministarstvo odgoja i obrazovanja Kantona Sarajevo, nekoliko općina iz FBiH i RS - i to upravo one koje u potpunosti imaju usvojene procedure po LOD metodologiji.

No, da bismo adekvatno prikazali dodatne potvrde gornjoj tvrdnji, službeni izvještaji prezentiraju veoma negativan trend u odgovornosti i transparentnosti kod određenih nivoa vlasti institucija nadležnih za procese revizija (finansijskog) poslovanja i učinaka. Tako, većina organa vlasti nemaju ciljeve koje žele ostvariti dodjeljivanjem sredstava, aktivnosti dodjeljivanja sredstava, pokazatelje rezultata i izvore verifikacije. Za većinu institucija na državnom nivou, osnov za planiranje i dodjelu sredstava su zakonima utvrđene nadležnosti i donesene strategije za određenu oblast. Procedure dodjele se i dalje razlikuju i u segmentu koji se odnosi na uređenost postupka dodjele kreiranjem obrazaca za prijavu, prava aplikanta u toku i nakon postupka dodjele, način evaluacije prijave i sl. Propisani postupci dodjele sredstava se i dalje razlikuju po vrsti sa aspekta transparentnosti, od dodjele putem javnog poziva do dodjele samo na osnovu podnesenog zahtjeva. Primjećeno je neblagovremeno objavljivanje poziva za dodjelu sredstava, kašnjenje sa dodjelom sredstava ili dodjela sredstava nakon isteka godine ili roka definisanog ugovorom o dodjeli sredstava. Navedeno za posljedicu ima da su izvještavanja o utrošku sredstava od strane pojedinih korisnika vršena nakon isteka roka definisanog ugovorom o dodjeli sredstava sredstava. Ta praksa je evidentirana i u 2020. godini gdje su javni pozivi objavljivani krajem godine i sredstva su bila na raspolaganju početkom 2021. godine.

Tako je Analizom dodijeljenih sredstava za 2020. godinu uočena retroaktivna dodjela sredstava nakon održavanja manifestacija, što je u suprotnosti sa jednom od općih principa koji važe za finansiranje projekata, a to je neretroaktivnost³⁰. Revizija na nivou BiH je čak uočila da: „*utvrđeni su slučajevi da su dodjeljivana sredstva za manifestacije koje su zbog pandemije koronavirusa otkazane*“. Nadalje, na državnom nivou dodjela sredstava još uvijek nije uspostavljena na način koji obezbjeđuje jednaku transparentnost i postupanje, kao ni pretpostavke za ostvarenje rezultata i ciljeva. Nadalje, ne rade se suštinske analize i monitoring dostavljenih izvještaja o realizaciji sredstava određenih sredstava u cilju prikupljanja neophodnih podataka za sagledavanje stanja u konkretnoj oblasti kako bi se iznašla što bolja rješenja. S obzirom na to da takva analiza ne postoji, ne može se dati odgovor na pitanje da li su i u kojoj mjeri postignuti određeni strateški ciljevi za koje su dodjeljivana sredstva sredstava - a dodjela sredstava sredstava iz tekuće rezerve je i dalje bez prethodno javno objavljenog poziva. Prethodno navedeni nedostaci značajno doprinose nalazima iz Nacionalne ankete percepcije građana u BiH 2019¹ gdje 21% građana smatra da su OCD pod velikim uticajem političkih stranaka i da služe njihovim interesima, dok samo 15% smatra da aktivnosti OCD imaju za cilj da rade pravu stvar za boljitak građana BiH. Nadalje, udio građana (30%) vjeruje da OCD uglavnom služe interesima svojih međunarodnih finansijera, što je porast u odnosu na prethodne krugove istraživanja. Nešto manji dio građana, 28%, smatra da se OCD uglavnom zalažu za pitanja od interesa samo za sebe. U odnosu na 2018. godinu, istraživanje 2019. pokazuje povećanje novčanih ili nenovčanih donacija (55%, u odnosu na 38% u 2018. godini). Sveukupno, 38% građana doniralo je robu (hranu, odjeću) u dobrotvorne svrhe, ustanovu ili osobu u potrebi, dok je 48% doniralo novac u posljednjih 12 mjeseci.

¹ Nacionalne ankete percepcije građana u BiH 2019, USAID Bosnia and Herzegovina Monitoring and Evaluation Support Activity II (MEASURE II), Finalni izvještaj, juni 2020, str. 43-45

Iako su tokom 2020. godine, veliki broj OCD, pa i mediji, ukazivali na netransparentnost podataka o mjerama i sredstvima usmjerenim na smanjenje posljedica pandemije COVID-19 u BiH, zabrinjava potpuni izostatak uloge OCD u procesima planiranja mjera za sanaciju posljedica pandemije. S tim u vezi, **uticaj COVID-19 pandemije na udruženja i fondacije u BiH, odnosno izostanak podrške organa vlasti, se može ocijeniti kao djelomično ugrožavanje postojanosti značajnog broja OCD u BiH.** Naime, iako su vlasti BiH uspostavile određene mjere podrške za trenutni oporavak ekonomskih i socijalnih posljedica krize COVID-19, te mjere su bile uglavnom usmjerene na zdravstvene ustanove i ekonomske aktere, isključujući ili pak nedovoljno uzimajući u obzir potrebe organizacija civilnog društva. Drugim riječima, ove mjere koje provode organi vlasti na višim nivoima, državne i entitetske, su dominantno fiskalne i trgovinske mjere te monetarne i finansijske mjere, sa veoma ograničenim sredstvima i neizvjesnim izvorima finansiranja za OCD. Socijalni i ekonomski efekti zabrane kretanja na iste OCD imaju još snažniji i dublji uticaj od zdravstvenih posljedica: prosječno 2 od 3 OCD (65,4%)³¹ izjavile su da su civilna društva u njihovim zajednicama „prilično“ ili „vrlo“ pogođena socijalnim i ekonomskim posljedicama. Ostala glavna pitanja vezana su za ekonomsku dimenziju upravljanja OCD - kao što su poteškoće u plaćanju zaposlenih (37,6% OCD), gubitak sredstava (31,6%) i gubitak prihoda (25,2%). Štaviše, organizacije civilnog društva nisu mogle da rade čak ni na aktivnostima podizanja svijesti, kao što su informativne poruke udaljenijim zajednicama i za najugroženije kategorije.

OCD se nisu lako suočile s posljedicama krize COVID-19, jer je zabrana kretanja mjesecima blokirala sve njihove aktivnosti (sprovođenje projekata, pružanje usluga, prodaju proizvoda), dok su troškovi i dalje bili prisutni (plate osoblja, tekući troškovi i drugo). Nesigurnost u oporavku adekvatnih ekonomskih resursa za budućnost i ogroman uticaj koji je pandemija imala na OCD elementi mogu ugroziti stotine radnih mjesta i stečenih vještina, stvarajući tenzije unutar samih organizacija (i na ličnom nivou, i u radnoj grupi, pa čak i prema korisnicima i lokalnoj zajednici). Svakako, uticaj na ljudske resurse OCD strogo je povezan s nemogućnošću OCD da dobiju pomoć od lokalnih vlasti. U BiH, većina OCD nije mogla da se prijavi za lokalne mjere ekonomskog oporavka, kao što je slučaj recimo sa privatnim sektorom! Ovi elementi ubrzo su izazvali neodložnu potrebu za pravilno upravljanje organizacijama, a OCD su počele tražiti finansijsku i materijalnu podršku od lokalnih vlasti u svojim zemljama i zajednicama, kao i od nacionalnih i međunarodnih donatora. Kao posljedica toga, OCD uglavnom traže nevladine i međunarodne izvore kako bi dobile finansijsku i materijalnu podršku potrebnu u "vanrednim" fazama rada, no, čini se da zahtjevi za nevladinim fondovima još nije dao rezultate ni efekte. U isto vrijeme, vrlo je malo otvorenih poziva za podnošenje prijedloga projekata u tom aspektu. Kada govorimo o određenim ključnim pretpostavkama o očekivanim promjenama i postignućima u finansiranju organizacija civilnog društva (npr. pretpostavke o postignućima koji su očekivani tokom 2020. godine, a u skladu sa detaljnom analizom uzroka i posljedica - kontributivna analiza), možemo uočiti da je veoma teško potvrditi ili opovrgnuti određene pretpostavke, prije svega zbog činjenice da OCD većinom ne planiraju projekte koje su zasnovani na stvarnim promjenama i mjerljivom uticaju u društvu (ne zbog toga što to ne rade, nego što to većinom javnim pozivima nije primarno definisano). Međutim, moguće je izvesti određene zaključke da određeni broj OCD nisu imale izazov da postignu promjene koje su očekivali, iako su imale izazove u vidu odgađanja i smanjivanja određenih aktivnosti.

Sa druge strane, organizacije civilnog društva u BiH su zasigurno odigrale važnu ulogu u ublažavanju i smanjenju negativnih posljedica krize COVID-19 u svojim zajednicama. Među svim organizacijama civilnog društva, koje su pokušale intervenirati tokom pandemije, vrlo često popunjavajući praznine vlasti, mnoge od njih dale su sve od sebe da zaštite svoje operativne sposobnosti uz održavanje ljudskih resursa. Štaviše, civilno društvo se pokazalo izuzetno dragocjenim u procesu praćenja i izvještavanja o akcijama na lokalnom nivou, kao i u obrazovanju u zajednici. Uticaj na prostor za isporuku u organima vlasti izuzetno je značajan u ovoj situaciji, pored podizanja svijesti o osjetljivim pitanjima koja utiču na pravičnost, inkluziju i učešće građana. Tokom perioda zabrane kretanja, OCD su pokušavale da ostanu aktivne i da nude usluge i podršku što je više moguće a podrška nije bila usmjerena samo na njihove uobičajene korisnike jer su vrlo često OCD bile uključene u veće akcije podrške zajednici. Ovakva vrsta odgovora svakako se mora uporediti sa ekonomskim mogućnostima koje su OCD imale tokom ove pandemije. Ovo se također mora uporediti sa zahtjevima novih korisnika koji su se obratili tim organizacijama tokom ove vanredne situacije u vezi s COVID-19.

Prema istraživanju, mnogo je elemenata koje treba uzeti u obzir: 1) snažan rast potražnje; 2) struktura samih organizacija civilnog društva, koje su uglavnom udruženja građana; 3) blokiranje finansiranja od strane vlasti, a posebno od strane donatora; 4) mjere zabrane kretanja i zatvaranja koje sprovode lokalne samouprave i vlasti; 5) poteškoće u reorganizaciji njihovih usluga i nemogućnost dopiranja do radnog mjesta i različitih područja u kojima

korisnici žive. Ove promjene, s kojima se susreću OCD, mogu stvoriti višestruke izazove za civilno društvo. Za mnoge od njih ne zna se kakva ih budućnost čeka. Ova neizvjesnost je čak i pogoršana jer globalna borba protiv pandemije povećava probleme u pokretanju programa, koordinaciji osoblja, finansijskim sistemima, planiranju, sigurnosti i komunikaciji. Danas su OCD pred izazovom - vjerovatno više nego ikad - da ostanu u mogućnosti da pružaju usluge u svojim zajednicama; a u isto vrijeme od njih se traži da uvode inovacije kako bi se osiguralo da se intervencije mogu izvršiti efikasno i pravovremeno, suočene s nezapamćenim teškoćama. Operativni izazovi sa kojima su se OCD suočile zbog izbijanja pandemije COVID-19 uključuju:

- opterećenje tradicionalnih načina rada i pružanja usluga;
- poremećaj u tokovima resursa, finansijskim sistemima i planiranju;
- zdravlje i raspoloživost osoblja;
- izazove u komunikaciji i toku rada između članova osoblja koji sada svi rade na daljinu;
- izazove u vezi sa sprovođenjem programa u zajednicama u okruženju fizičkog distanciranja.

8.2. Preporuke

Rezimirajući, organizacije civilnog društva su ključne za pružanje usluga lokalnim zajednicama i zalaganje za promjene prema uticajnim donosiocima odluka u BiH. Kako primarno ciljaju na lokalno stanovništvo, neophodno je da OCD ne budu zanemarene u razumljivoj žurbi da se hitno rješavaju zdravstvena i ekonomska pitanja. Mnoge se trenutno suočavaju sa egzistencijalnim prijetnjama. Ako se ne prilagode i ne dobiju potrebnu podršku da bi se održali kao organizacije, uskoro bi mogle propasti. Uključivanje organizacija civilnog društva u izgradnju otpornih zajednica tokom COVID-19 važnije je nego ikad. Šire društvo poziva se na veći civilni angažman, ali vlasti u BiH su nametnule većinu preventivnih mjera za COVID-19. Tada je ključni element izgradnja otpornosti zajednica, sa krizom COVID-19 ili bez nje, a da bi to postigla, svaki nivo vlasti u BiH treba da pruži organizacijama civilnog društva njihov legitimni prostor i pusti ih da urade svoj dio posla.

U skladu sa gore navedenim, proistekle su sljedeće preporuke kao odgovorio u slučaju sličnih okolnosti u budućnosti, poput pandemije COVID-19, što je osnovni cilj istraživanja, kako slijedi:

8.2.1. Preporuke za organe vlasti u BiH

Ovaj odjeljak predstavlja koherentan skup preporuka za razvoj učinkovitog modela javnog finansiranja OCD na osnovu naučenih lekcija iz nalaza i dostupnih primjera. Ovo su opće preporuke koje ocrtavaju predloženi model i predlažu korištenje potencijalnih instrumenata

i mehanizama za finansiranje OCD -a.

- **Strateški pristup i okvir:** Uspostavljanje javnog finansiranja OCD treba biti dijelom općenite strategije za podršku razvoju civilnog društva i/ili Zakona o finansiranju organizacija civilnog društva, na svim nivoima vlasti u BiH. Naime, kako bi se razvili učinkoviti modeli javnog finansiranja, trebali bi biti unaprijed utvrđeni i pažljivo zacrtani ciljevi i politike o tome što se finansiranjem želi postići, i jasno definiran proces raspodjele, praćenja, izvještavanja i procjene sredstava, prilagođen ciljevima finansiranja. U tom smislu, vrlo je važno usvojiti regulatorni okvir koji je razvijen u skladu sa strateškim pristupom i postojećim strategijama nekih specifičnih područja poput zdravstva, socijalne zaštite, kulture, okoliša koje javna tijela nastoje podržati i dati im prioritet, kako u redovnim, tako i vanrednim okolnostima, kao što je pandemija COVID-19.
- **Raznolikost kanala i izvora:** Javno finansiranje važan je izvor finansiranja OCD u svim zemljama okruženja i Evropskoj uniji. Kako bi OCD osigurali sredstva, organi uprave trebaju razviti različite kanale (npr. Ministarstva, posebna sredstva i fondacije, inovativne mehanizme- npr. Revolving fond od lutrije i igara na sreću) i izvore (budžetske stavke državnog, entitetskih, kantonalnih i lokalnih budžeta) uzimajući u obzir posebne administrativno-političke uslove u BiH
- **Opća načela:** Osnovna načela podijeljena u ovom Izvještaju zajednička su različitim sistemima i organi vlasti ih se trebaju pažljivo pridržavati u razvoju mehanizama javnog finansiranja (npr. neovisnost sektora, transparentan i odgovoran proces raspodjele i trošenja sredstava; pošten i jednak tretman svih OCD, proporcionalno u procesima raspodjele i praćenja korištenja sredstava).
- **Propisi:** Raspodjela javnih sredstava provodi se na osnovu propisa i/ili kodeksa koji propisuju glavna načela javnog finansiranja i uređuju različite aspekte procesa. Jedinstveni skup proceduralnih pravila koristan je i učinkovit u smislu pojašnjavanja procesa i za organe vlasti i za OCD. Propisi moraju pokriti niz pitanja, uključujući, ali ne ograničavajući se na:
 - Trajanje finansiranja (kratkoročno, jednogodišnje ili višegodišnje finansiranje),
 - Vrste podrške (finansijska, u naturi, itd.),
 - Kriteriji podobnosti (moraju li podnositelji zahtjeva imati određeni pravni status itd.),
 - Pravila objavljivanja konkursa,
 - Izvještavanje o pojedinostima i obrascima,
 - Proces vrednovanja i izvještavanja.
- **Uključivanje aktera OCD:** Programi finansiranja i strateški planovi trebali bi se razvijati u dogovoru s akterima, odnosno OCD. Uz doprinos OCD i drugih aktera, direktne potrebe korisnika finansiranja, ograničenja, očekivanja mogu se utvrditi i uzeti u obzir pri izradi procedura i planova finansiranja.
- **Transparentnost:** Potreban je transparentan proces finansiranja postavljanjem jasnih kriterija koje treba razviti za upravljanje različitim fazama procesa finansiranja. Takvi se kriteriji moraju razviti prije dodjele sredstava i trebaju biti

lako dostupni OCD i široj javnosti. Poziv za podnošenje prijedloga, rezultati selekcijskog procesa i rezultati izvještaja o projektu ili programu i evaluacije trebali bi biti široko objavljeni putem različitih kanala.

- **Različiti oblici finansiranja:** Kratkoročno finansiranje treba smatrati sredstvom za olakšavanje uključivanja većeg broja OCD-a i pomoći vladi da lakše prati učinkovitost procesa i obrasce unutar sektora. Osim toga, potrebno je staviti na raspolaganje dugoročne (višegodišnje) podrške za podsticanje i podršku složenijim tekućim programima. Štoviše, bilo bi korisno uvesti sheme koje osiguravaju institucionalno finansiranje za razvoj sektora kako bi se nadopunile postojeće sheme finansiranja projekata. Institucionalno finansiranje pomaže izgradnji snažnog civilnog društva koje može osigurati učinkovitiju provedbu politike i imati značajnu ulogu u rješavanju potreba zajednice. Međutim, takve sheme može biti teško razviti i zahtijevati opsežno planiranje. Moguće je razviti uravnoteženu kombinaciju ciljanih bespovratnih sredstava za projekte, koji odgovaraju postojećim potrebama građana za aktivnostima i uslugama OCD, te podrška za institucionalnu potporu, koje doprinose finansijskoj održivosti i dugoročnim razvojnim programima i OCD.
- **Objektivni i jasni kriteriji:** Proces donošenja odluka trebao bi se zasnivati na objektivnim kriterijima koji također uklanjaju potencijalne sukobe interesa. Trebali bi biti jasno propisani i provedeni postupci ugovaranja i plaćanja. Zahtjevi izvješćivanja za OCD trebali bi biti jasni i proporcionalni, ovisno o veličini i opsegu programa i projekata.
- **Ocjene i poboljšanja:** Odgovorna tijela za finansiranje trebaju provesti izvještavanje i evaluaciju rezultata projekata ili programa kako bi procijenila i razvila preporuke za poboljšanje sljedećih projekata kako bi predvidjela moguće buduće izazove i rizike.
- **Povećanje znanja i jačanje koordinacije javnih službenika:** Potrebno je imati kvalificirane javne službenike koji razumiju svrhu i važnost procesa finansiranja, kao i tehničke elemente postupka. Organi upravi trebaju osigurati povećanje kapaciteta javnih službenika koji su odgovorni za osmišljavanje procedura ugovaranja, provođenje, ocjenjivanje i praćenje raspodjele sredstava. Javne službenike također treba obavijestiti o važnosti sudjelovanja OCD u razvoju mehanizama javnog finansiranja. Osim toga, javni službenici trebaju pripremiti smjernice za koordinaciju i razvoj koje uključuju detaljne informacije o postupcima kako bi im pomogle tokom procesa.

Od specifičnih preporuka, izdajamo sljedeće:

Hitne intervencije u kratkoročnom smislu

- Od javnih institucija BiH potrebno je hitno uspostaviti odgovarajuće finansijske mjere i programe podrške sektoru OCD, jer za mnoge postoji visok rizik od zatvaranja OCD u narednim mjesecima zbog posljedica krize COVID-19.
- Vlasti BiH bi trebali razmotriti da brzo stave na raspolaganje OCD nove instrumente i resurse za prevladavanje najkritičnijeg perioda. Ti instrumenti treba da obuhvataju finansijsku podršku za plaćanje osnovnih troškova OCD (plate,

tekući troškovi, najamnine), koji su obično neprihvatljivi u tradicionalnom pozivu za podnošenje prijedloga projekata.

- OCD moraju biti uključene u javne programe oporavka zajednica pogođenih krizom COVID-19, jer mogu igrati važnu ulogu u pružanju podrške ljudima i ponovnom pokretanju teritorija. OCD često mogu djelovati brže i fleksibilnije od javnih institucija.
- Trebalo bi povećati sredstva za socijalni i zdravstveni sektor u vladinim budžetima, jer postoji (i nastaviće se) snažan porast broja ranjivih slučajeva i težine njihovih socijalno-zdravstvenih problema.
- Ekonomske politike hitnog odgovora i dugoročnog oporavka trebaju biti osmišljene i provedene uzimajući u obzir rodnu perspektivu, posebno onih OCD koji po svom opisu se primarno bave ovim pitanjima. Drugim riječima, nije prihvatljivo kreirati bilo kakve javne politike bez uključivanja OCD koje se bave promocijom i zaštitom prava žena.

Srednjoročne preporuke

- Kroz srednjoročne planove obezbijediti jasne ciljeve koji se žele postići finansiranjem putem sredstava, jasni i mjerljivi pokazatelji za praćenje rezultata koji doprinose ostvarenju tih ciljeva i precizne izvore verifikacije za iste. To podrazumijeva propisati jasne i mjerljive kriterije za vrednovanje projekata tekućih transfera neprofitnim organizacijama, kao i dokumentaciju o ispunjavanju kriterija, s ciljem objektivnog bodovanja i rangiranja pristiglih projekata. S tim u vezi, neophodno je stvoriti uslove kojima se raspodjela ograničenih sredstava za grantove po korisnicima zasniva na evaluacijama koje u velikoj mjeri procjenjuju da se za dodijeljena sredstva mogu realizovati aktivnosti, postići određeni rezultati i ostvariti zacrtani ciljevi.
- Dodjelu sredstava iz sredstava rezerve zasnivati na transparentno utvrđenim kriterijumima, isto koristi samo i iznimnim u hitnim slučajevima i obezbijediti nadzor OCD nad namjenskim utroškom sredstava. Drugim riječima, programom utroška sredstava tekućih transfera neprofitnim organizacijama utvrditi svrhu finansiranja, pravdanje utroška sredstava i postupanja u slučaju nenamjenskog utroška u skladu sa zakonima o (izvršavanju) budžeta.
- Uspostaviti jedinstvenu bazu podataka o korisnicima sredstava ili mehanizam razmjene podataka o korisnicima sredstava s ciljem izbjegavanja mogućnosti da isti korisnik za isti projekat dobije sredstva sredstavaa iz različitih institucija i sa različitih nivoa vlasti.

Transparentno planiranje budžeta za OCD

Na osnovu rezultata istraživanja, nameće se preporuka da organi vlasti trebaju pokušati iznaći adekvatan mehanizam stabilne finansijske potpore/sufinansiranja u određenom obimu za organizacije koje su od posebnog društvenog značaja, posebno u vanrednim okolnostima. Također, organizacije koje nisu od posebnog društvenog značaja imaju potrebu da im se pomogne u procesu finansijske neovisnosti kako bi smanjile svoju ovisnost o pomoći iz javnih sredstava. Tako naprimjer, OCD koje ne predaju finansijsko izvješće (bilanca stanja i bilanca

uspjeha) i koje nisu naprimjer održavale izvještajne skupštine sukladno statutu (za obje stavke je minimalno jednom godišnje, prema zakonskim odredbama) u određenom vremenskom razdoblju trebaju biti svrstane u organizacije koje nemaju mogućnost apliciranja za javna sredstva. Drugim riječima, svi organi vlasti trebaju da preispitaju postojeće propise koji definišu grantove s ciljem obezbjeđenja uslova za jasno i pouzdano evidentiranje izdataka za grantove. Odnosno, ovdje je preporuka da se posveti više pažnje prilikom planiranja budžeta s ciljem obezbjeđivanja svih relevantnih podataka na osnovu kojih se odobrava traženi iznos sredstava

Unapređenje postojeće metodologije na lokalnom nivou

Metodologijom LOD koja je već uvedena u skoro 40% JLS se pokušava osigurati veća odgovornost civilnog društva kod pravdanja utrošenih sredstava i njihovog optimalnog iskorištavanja. Iako je metodologija prvenstveno namijenjena JLS, dodatni aspekt ovog seta instrumenata (projektna dokumentacija za OCD, alati za potrebe evaluacije, izvještavanja i monitoringa) jeste njena prilagodljivost drugim nivoima vlasti ili u bilo kojoj javnoj instituciji, za potrebe izdvajanja sredstava namijenjenih organizacijama civilnog društva. Veoma je važno da se metodologija unaprijedi u nekoliko segmenata. Prije svega, istraživanje je pokazalo da su OCD nezadovoljne u smislu vremenskog pristupa procesu (neusklađenost sa budžetskim procesima), kompleksnosti procedure za manje OCD (npr. pripreme logičkih okvira), nepoštovanja definisanih kriterija od strane JLS (npr. samostalno smanjivanje traženih sredstava), te djelomična primjena (dio sredstava kroz javni poziv a dio i dalje netransparentno). Drugim riječima, metodologija, iako predstavlja napredak u dodjeli javnih sredstava, zahtijeva praktična unapređenja koja se trebaju sprovesti u saradnji sa OCD, kojima je i namijenjena.

Odgovornost u postupanju prema relevantnim propisima i rezultatima revizorskih procesa

Potreban je transparentniji rad svih nivoa vlasti u BiH, posebno prilikom javnih poziva za dodjelu finansijske i drugih oblika pomoći. Objavljivanje kriterija za javne pozive i rezultate izbora dobitnika na temelju kriterija treba biti redovna praksa i te informacije trebaju biti javno dostupne.

8.2.2. Preporuke za organizacije civilnog društva

Upravljanje kriznim situacijama

Kriza je nepredvidivo stanje koje remeti normalno poslovanje organizacije i zahtijeva hitne mjere. Iako se kriza ne može predvidjeti unaprijed i deaktivira normalne procese, lideri OCD treba da planiraju efikasno upravljanje krizama (upravljanje prije, za vrijeme i nakon krize), uključujući i građenje vještina upravljanja kriznim situacijama unutar svojih organizacija. Dok su male organizacije s lakšim i fleksibilnim strukturama i manje fiksnim troškovima obično spretnije i mogu se brže prilagoditi i oporaviti, velike organizacije, s više fiksnih troškova i složenim procesima donošenja odluka predstavljaju veći rizik. Ako ove OCD žele da ostvare svoje ciljeve, treba brzo da reaguju kako bi prepoznale potencijalna prilagođavanja i transformacije koje treba izvršiti i uspostaviti potrebne strategije, strukturne promjene sistema, operativne procese i praktične akcione planove.

Strukture, uloge i odgovornosti OCD

Javlja se hitna potreba da civilno društvo preispita svoje strukture, uloge i odgovornosti sa zajednicama, vladama, međunarodnim i domaćim donatorima kako bi osiguralo svoju dugoročnu održivost. To će pomoći subjektima civilnog društva (posebno organizacijama sa sjedištem u zajednici, lokalnim udruženjima i OCD-ima s manjim resursima) da sprovedu ključne aktivnosti kao što je podrška najsiromašnijima, najizloženijima i marginalizovanima, omogućavajući kolektivno djelovanje i insistirajući na tome da donosioci odluka i privatni sektor ispune svoja obećanja. Drugim riječima, u narednom periodu očekuje se reorganizacija mogućnosti finansiranja: sve više i više programa za OCD baviće se posljedicama COVID-19 (na zdravstvenom i socijalno-ekonomskom nivou). OCD treba da razmotre svoje strategije i povećaju svoje kapacitete za rad u sektorima pogođenim krizom COVID-19, ako žele pristupiti novim mogućnostima finansiranja.

Dodatno, postoji velika potreba educiranja građanstva o javnom finansiranju, budžetu i transparentnosti kako bi znali da imaju pravo da utiču na ove procese i time povećaju transparentnost u dodjeli sredstava OCD. OCD moraju međusobno ostvariti bolju saradnju i komunikaciju, pa u konačnici i formirati neko tijelo koje će činiti njihovi predstavnici, a čiji će zadatak biti direktna komunikacija sa donosiocima odluka i vlasti. Ne postoji dovoljno dobra i jaka saradnja i među udruženjima civilnog društva i dok se tu ne napravi dobra zajednička saradnja, neće doći ni do jake saradnje sa vladinim sektorom. Dakle, većina OCD je saglasna da im je puno bolja komunikacija i način saradnje sa manjim nevladinim organizacijama, a

da većina velikih (uz čast izuzecima) ima neopipljive rezultate, te bi bilo dobro da podrže rad manjih. Dodatno, postaje vrlo važno da se organizacije umreže i da imaju iste kriterijume pri apliciranju te da osiguraju da OCD imaju pomoć pri apliciranju kao što su savjetnici za grantove ali i potreba da OCD budu više korektivni faktori u demokratskom društvu.

Jačanje kapaciteta za namicanje sredstava

OCD moraju naći različite izvore finansiranja, od više donatora, kako bi se izbjegla ovisnost o jednom donatoru. Zbog ekonomskog uticaja krize u svijetu, u narednom periodu očekuje se značajno smanjenje sredstava u svim sektorima. Iz tog razloga, lokalne OCD moraju tražiti dodatne mogućnosti finansiranja - ne samo od tradicionalnih donatorskih zajednica, već i istražujući nove i donatorske zajednice u nastajanju. Lokalnim organizacijama civilnog društva se savjetuje da ostanu fokusirane i da se specijaliziraju za svoje strateške i primarne ciljeve, kako bi postale relevantni akteri u svojim zajednicama, umjesto da „trče za“ svakom prilikom finansiranja ili pokušavaju da se prijave čak i za one koje ne odgovaraju njihovim misijama. OCD moraju postati selektivnije i trebaju više da ulažu, kako bi postale stručne, napredne i inovativne u sektorima u kojima odluče djelovati. Povećati stepen razvoja vještina i kapaciteta OCD kako bi aktivno učestvovali u raznim međunarodnim konkursima koji se odnose na podršku radu udruženja i fondacija je neminovnost na kojoj se mora raditi u narednom periodu. Dakle, udruženja i fondacije, odnosno njihovo rukovodstvo bi se u svrhu povećanja samoodrživosti trebalo neprestano educirati u području izrade projekata, imati spremne projekte, te s istima aplicirati na brojne nevladine i EU pozive za finansiranje projekata, budući da je pred BiH razdoblje u kojem će biti na raspolaganju veliki broj predpristupnih fondova, te mogućnost realizacije zanimljivih i korisnih projekata. Apliciranje samo na pozive jedinica lokalne samouprave zasigurno ne može osigurati finansiranje i realizaciju svih projekata udruženja i fondacija.

Saradnja sa organima vlasti

Rukovodstvo lokalnih OCD treba da ojača komunikaciju sa organima vlasti, kako bi ih informisali o razvoju konteksta. Moraju s njima podijeliti izazove s kojima se suočavaju i planove ublažavanja krize, tražeći savjet od njih i, ako je moguće, planirati s njima posebne mjere koje treba preduzeti. Komunikacija treba biti otvorenija i ažurnija, dok administrativni procesi mogu biti ubrzani digitalizacijom i digitalnim pružanjem određenih usluga organa vlasti.

Aneks 1. Upitnik za organe vlasti u BiH

Kontakt informacije će biti korištene samo za eventualna pojašnjenja donjih informacija i neće biti iskorištene ni u koje druge svrhe.

Lične/osobne informacije

Ime i prezime: _____

Institucija/organizacija: _____

Radno mjesto: _____

Spol

- Muški
- Ženski
- Ne želim se izjasniti

Kontakt informacije (mobitel, e-mail): _____

Iz kojeg organa vlasti dostavljate podatke (*dopisati ili označiti*):

- Državno ministarstvo _____
- Entitetsko ministarstvo _____
- Entitetski organ uprave _____
- Jedinica lokalne samouprave (općina/grad) _____
- Kantonalno ministarstvo _____
- Kantonalna upravna organizacija _____
- Općinski organ uprave (odjeljenje, služba)
- Javno preduzeće/ustanova
- Drugo _____

1. Molimo Vas da unesete iznos **planiranih** sredstava za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama Vašeg organa u 2020 godini u KM:

Od čega:

- a) po javnom pozivu _____
- b) bez javnog poziva _____

2. Molimo Vas da unesete iznos **isplaćenih** sredstava za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u 2020 godini u KM:

Od čega:

- a) po javnom pozivu _____
- b) bez javnog poziva _____

3. Ukoliko postoji razlika između planiranih i isplaćenih sredstava udruženjima i fondacijama, molimo Vas ukratko obrazložite osnovne **razloge** odstupanja?

Npr. COVID-19 pandemija, smanjeni prilivi u budžet, nedovoljno kvalitetnih projekata, promjena prioriteta vlasti, uputstva s viših nivoa vlasti, neusvajanje budžeta, ili slično

4. Molimo Vas da unesete iznos **planiranih** sredstava za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u tekućoj godini u KM (2021 godina)

Od čega:

- a) po javnom pozivu _____
- b) bez javnog poziva _____

5. Molimo Vas da ukratko obrazložite (ili dostavite relevantni akt) proces odabira projekata udruženja i fondacija ili pružanja podrške organizacijama civilnog društva u cjelini?

6. Molimo Vas da ukratko obrazložite način na koji osiguravate učešće udruženja i fondacija u procesu planiranja izdvajanja za civilno društvo?

7. Da li posjedujete definisane procedure na osnovu koje se dodjeljuju sredstva udruženjima i fondacijama?

DA NE

Ako da, dostaviti primjerak Procedure.

8. Da li javno obavljujete javne pozive za dodjelu sredstava udruženjima I fondacija iz budžeta?

DA NE

Ako da, navedite primjer web lokacije na kojoj je obavljen Javni poziv.

9. Da li javno obavljujete Odluke o dodjeli sredstava udruženjima I fondacija iz budžeta?

DA NE

Ako da, navedite primjer web lokacije na kojoj je obavljen Javni poziv.

10. Da li udruženje i fondacija imaju mogućnost žalbe I kojem organu?

DA NE

Ako da, navedite nadležni drugostepeni organ.

11. Da li imate primjer dobre prakse u smislu transparentnog i odgovornog podržavanja rada organizacija civilnog društva kroz saradnju I partnerstvo sa civilnim sektorom?

DA NE

Ako da, ukratko opišite _____

12. Da li se u narednom periodu planira povećanje izdvajanja sredstava za udruženja i fondacije?

DA NE NISAM SIGURAN

Ako da, navedite osnovne predložene izmjene.

13. Smatrate li da sva udruženja i fondacije trebaju imati isti tretman u smislu važnosti i javnog interesa.

DA

NE

NISAM SIGURAN

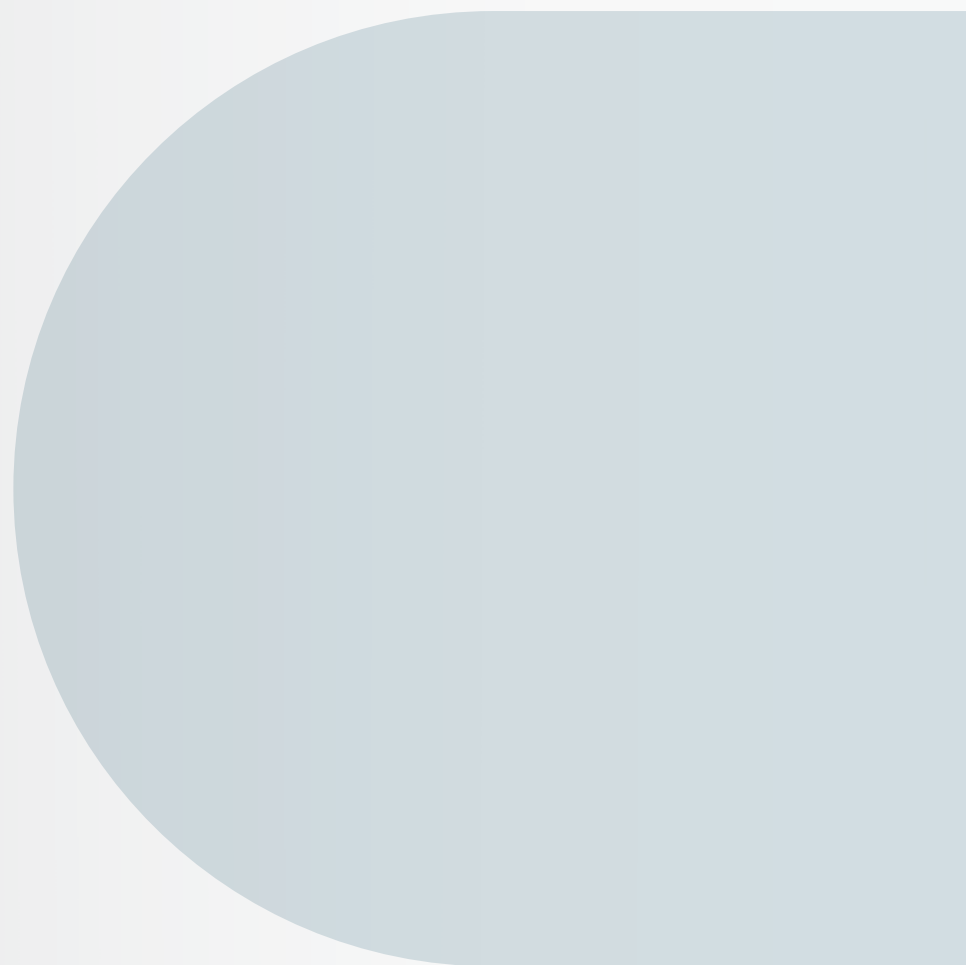
ORGANIZACIJE KOJE RADE PROJEKTE TREBA IZDVOJITI OD UDRUŽENJA TIPSKOG KARAKTERA

SVA UDRUŽENJA I FONDACIJE TREBAJU IĆI NA JAVNE POZIVE (JAVNO PROJEKTNO FINANSIRANJE)

14. Koje preporuke biste mogli dati u svrhu povećanja samoodrživosti udruženja i fondacija u svrhu ostvarivanja javnog interesa?

15. Generalno, koji uticaj COVID-19 pandemije možete navesti na finansiranje udruženja i fondacija, poticajnih programa za razvoj, zakona i njihovog (s)provođenja?

Hvala Vam za izdvojeno vrijeme i saradnju!

Aneks 2. Upitnik za organizacije civilnog društva

SAGLASNOST ZA UČEŠĆE U ISTRAŽIVANJU

Sva komunikacija sa istraživačima je u potpunosti anonimna i biće iskorištena samo za gore navedeni cilj Istraživanja.

Vašom saglasnošću dole, CPCD se obavezuje da ni u kojem vidu ne koristi Vaše lične podatke u predstavljanju rezultata istraživanja i kao takvo, predmet je Zakona o zaštiti ličnih podataka BiH. Drugim riječima, Vaše učešće u ovom Istraživanju je u potpunosti anonimno.

Kontakt informacije će biti korištene samo za eventualna pojašnjenja donjih informacija i neće biti iskorištene ni u koje druge svrhe.

Dostavljanjem / popunjavanjem ovog Upitnika ste suglasni da ste u potpunosti razumjeli gore navedene informacije i da uzimate učešće u istraživanju.

Lične/osobne informacije

Ime i prezime: _____

Institucija/organizacija: _____

Radno mjesto: _____

Spol

- Muški
- Ženski
- Ne želim se izjasniti

Kontakt informacije (mobitel, e-mail): _____

1. Molimo Vas da unesete iznos **planiranih** sredstava Vaše organizacije koje ste planirati koristiti iz javnih sredstava (budžeta bilo koje institucije vlasti) u 2020 godini u KM:

Od čega:

- a) za administrativne troškove (redovno funkcionisanje) _____
b) za implementaciju projekata _____

2. Molimo Vas da unesete iznos **namaknutih** javnih sredstava u 2020 godini u KM:

Od čega:

- a) za administrativne troškove (redovno funkcionisanje) _____
b) za implementaciju projekata _____

3. Ukoliko postoji razlika između **planiranih** i **namaknutih** sredstava, molimo Vas ukratko obrazložite osnovne **razloge** odstupanja?

Npr. COVID-19 pandemija, smanjeni prilivi u budžet, nemogućnost apliciranja zbog nedostatka Javnih poziva za projekte, promjena prioriteta vlasti, netransparentnost ili slično

4. Molimo Vas da ukratko obrazložite način na koji ste imali priliku do sada da osigurava učešće udruženja i fondacija u procesu planiranja izdvajanja sredstava za civilno društvo?

5. Da li imate pristup informacijama o raspoloživim javnim sredstvima za rad Vašeg udruženja/fondacije?

DA NE

6. Da li smatrate da organi uprave transparentno dodjeljuju javna sredstava udruženjima i fondacija iz budžeta?

DA NE DJELOMIČNO APSOLUTNO NE

7. Da li ste do sada koristili institute žalbe zbog netransparetnosti u dodjeljivanju sredstava i kojem organu?

DA NE

Ako da, navedite organ kojem ste podnosili neki vid žalbe.

8. Da li imate primjer dobre prakse u smislu transparentnog i odgovornog podržavanja rada organizacija civilnog društva kroz saradnju i partnerstvo sa javnim sektorom?

DA NE

Ako da, ukratko opišite _____

9. U kojem omjeru ukupnog finansiranja Vaše organizacije očekujete da namaknete sredstava za Vaše redovno funkcionisanje?

Do 10%
Od 10-30%
Oko 50%
Od 50-80%
Od 80-100%

10. Smatrate li da sva udruženja i fondacije trebaju imati isti tretman u smislu važnosti i javnog interesa.

DA

NE

NISAM SIGURAN

ORGANIZACIJE KOJE RADE PROJEKTE TREBA IZDVOJITI OD UDRUŽENJA TIPSKEG KARAKTERA

SVA UDRUŽENJA I FONDACIJE TREBAJU IĆI NA JAVNE POZIVE (JAVNO PROJEKTNO FINANSIRANJE)

11. Koje preporuke biste mogli dati u svrhu povećanja samoodrživosti udruženja i fondacija u svrhu ostvarivanja javnog interesa?

12. Generalno, koji uticaj COVID-19 pandemije ste imali tokom 2020 godine (molimo opišite)?

13. Molimo Vas da navedete koje ciljeve, odnosno aktivnosti koje ste planirali, niste realizovali zbog nedostatka javnih sredstava (molimo opišite)?

Hvala Vam za izdvojeno vrijeme i saradnju!

Aneks 3. Lista intervjuisanih / anketiranih organa vlasti

1. Ministarstvo finansija Tuzlanskog kantona
2. Ministarstvo pravde Vlade Republike Srpske
3. Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne
4. Kancelarija koordinatora Brčko distrikta BiH u Savjetu ministara BiH
5. Ministarstvo privrede i preduzetništva Vlade Republike Srpske
6. Ured za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH
7. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona
8. Porezna uprava Federacije BiH
9. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske
10. Ministarstvo pravosuđa i uprave Unsko-sanskog kantona
11. Ministarstvo prometa i veza Hercegovačko-neretvanske županije/kantona
12. Investiciono-razvojna banka Republike Srpske
13. Fond PIO Republike Srpske
14. JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske
15. Ministarstvo komunikacije i prometa Bosne i Hercegovine
16. Arhiv Federacije
17. Centralna izborna komisija BiH
18. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije BiH
19. Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH
20. Regulatorna agencija za energiju FBiH (FERK)
21. Federalna uprava za inspeksijske poslove
22. Ministarstvo vanjskih poslova BiH
23. Agencija za policijsku podršku BiH
24. Ministarstvo pravosuđa i uprave Županije Zapadno-hercegovačke
25. Ured za reviziju institucija BiH
26. Kancelarija za veterinarstvo BiH
27. Glavna služba za reviziju javnog sektora RS
28. Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove Banja Luka
29. Federalni zavod za programiranje razvoja

30. Ministarstva za unutrašnje poslova Bosansko-podrinjskog kantona Goražde
31. Ministarstvo prometa, veza i zaštite okoliša Županije Posavske
32. Federalni zavod za zapošljavanje
33. Ministarstvo obrane i Oružane snage Bosne I Hercegovine
34. Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova
35. Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK
36. Republička uprava civilne zastite RS
37. Gender Centar FBIH
38. Centar za uklanjanje mina BIH
39. Ministarstvo energetike I rudarstva RS
40. Kabinet Sekretara Vlade FBIH
41. Ministarstvo za ljudska prava I izbjeglice BIH
42. Ministarstvo civilnih poslova BIH
43. Ministarstvo sigurnosti BiH
44. Ministarstvo vanjske trgovine I ekonomskih odnosa BiH
45. Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBIH
46. Ministarstvo kulture i sporta FBIH
47. Ministarstvo obrazovanja i nauke FBIH
48. Fond za okoliš FBIH
49. Fond PIO/MIO FBIH
50. Ministarstvo rada i socijalne politike FBIH
51. Ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata FBIH
52. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS
53. Ministarstvo energetike i rudarstva RS
54. Ministarstvo uprave i lokalne samouprave RS
55. Hercegovačko-Neretvanski kanton (Ured premijera, Skupština HNK I 10 Ministarstava)
56. Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Vlade Srednjobosanskog Kantona
57. Ministarstvo Finansija Bosansko-podrinjskog kantona
58. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog Kantona
59. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije Posavske

60. Ministarstvo za boračka pitanja Bosansko-podrinjskog Kantona
61. Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratka Tuzlanskog kantona
62. Ministarstvo za privredu Bosansko-podrinjskog Kantona
63. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo
64. Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivrede Zeničko-dobojskog kantona
65. Ministarstvo zdravstva I socijalnu politike Županije Posavske
66. Skupština Zeničko-dobojskog kantona
67. Ministarstvo za privredu Zeničko-dobojskog kantona
68. Općina Kiseljak
69. Općina Travnik
70. Općina Kakanj
71. Opština Laktaši
72. Grad Ljubuški
73. Opština Lopare
74. Općina Novi Travnik
75. Općina Odžak
76. Općina Olovo
77. Općina Vogošća
78. Općina Centar Sarajevo
79. Opština Istočno Novo Sarajevo
80. Opština Prnjavor
81. Opština Derventa
82. Opština Bratunac
83. Općina Bosanski Petrovac
84. Vlada Unsko-sanskog kantona
84. Ministarstvo pravosuđa i uprave Bosansko-podrinjskog kantona
85. Opština Milići
86. Ministarstvo trgovine I obrta FBIH
87. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije Hercegovačke
88. Opština Novi Grad
89. Ministarstvo poljoprivrede, sumarstva I vodoprivrede HNK

Aneks 4. Organi vlasti koji ne planiraju sredstva za OCD

1. Ministarstvo finansija Tuzlanskog kantona, kao budžetski korisnik, nema planirana sredstva za isplate transfera, donacija ili sredstava.
2. Budžetom Ministarstva pravde nisu planirana sredstva za finansiranje civilnog sektora u Republici Srpskoj ili BiH.
3. Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine ne planira sredstva za nevladine niti bilo koje druge subjekte u Bosni i Hercegovini, osim za potrebe neometanog funkcionisanja Agencije. Agencija nema zakonske nadležnosti za planiranje navedenih sredstava pa shodno tome niti za dodjeljivanje sredstava. Budžet Agencije je sastavni dio budžeta institucija Bosne i Hercegovine koji se objavljuje u Službenom glasniku BiH.
4. Kancelarija koordinatora Brčko distrikta BiH u Savjetu ministara BiH u skladu sa svojim nadležnostima ne planira sredstva u budžetu za ove namjene.
5. Ministarstvo privrede i preduzetništva Vlade Republike Srpske u svom budžetu ne planira sredstva za ove namjene.
6. Ured za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH, u svom dosadašnjem radu, kao ni u 2020. godini, nije isplaćivao sredstava za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama, niti je uopšte planirao sredstava za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama u tekućoj 2021. godini.
7. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona ne izdvaja sredstva za donacije za nevladin sektor.
8. Porezna uprava Federacije BiH, kao izvršni organ u sastavu Federalnog ministarstva finansija/financija planira finansijska sredstva samo za svoje potrebe neophodne za njen rad i funkcionisanje, a planirani Budžet odobrava nadležno Ministarstvo.
9. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske ne izdvaja sredstva u ovu svrhu.
10. Ministarstvo pravosuđa i uprave Unsko-sanskog kantona ne izdvaja sredstva za finansiranje rada organizacija civilnog društva.
11. Ministarstvo prometa i veza Hercegovačko-neretvanske županije/kantona kako ranijih godina tako i u 2021. godini nema planirana sredstva u proračunu za ovu namjenu. Ministarstvo prometa i veza nema mogućnost i obvezu raspisivanja natječaja za dodjelu sredstava udruženjima i fondacijama.
12. IRBRS ne dodjeljuje, niti je u formalnom smislu u mogućnosti vršiti transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama.
13. Fond PIO Republike Srpske od prelaska poslovanja Fonda i isplate penzije putem Trezora Budžeta Republike Srpske, od 01. januara 2016. godine, nema vlastite Žiro račune, koji su prethodno ugašeni. Time nema planirana sredstva niti realizaciju za transfere, sredstava i donacije udruženjima i fondacijama. Fond cjelokupna sredstva

iz prihoda po osnovu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje i po drugim osnovama usmjerava isključivo za isplatu penzija i rad Sručne službe Fonda PIO Republike Srpske.

14. JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske u svom budžetu ne planira sredstva za transfere, grantove i donacije (izdvajanja udruženjima i fondacijama) tako da nisu planirana sredstva.
15. Ministarstvo komunikacije i prometa Bosne i Hercegovine nije nadležno za davanje transfera, sredstava i donacija udruženjima i fondacijama, te iz tog razloga ne planira sredstva za tu namjenu.
16. Arhiv Federacije u toku 2020. godine kao ni u Budžetu za 2021. Godinu nije predvidio sredstva za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama, budući da isto nije u nadležnosti.
17. Centralna izborna komisija BiH ni na koji način ne finansira nevladine organizacije i udruženja građana
18. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije BiH
19. Komisija za oduvanje nacionalnih spomenika institucija sa mandatom da proglašava kulturno-historijska dobra nacionalnim spomenicima u budžetu nema predviđena sredstva za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama.
20. Regulatorna agencija za energiju FBiH (FERK) u svom godišnjem budžetu ne planira sredstva za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama.
21. Federalna uprava za inspeksijske poslove ne planira sredstva za ove namjene.
22. Ministarstvo vanjskih poslova BiH, kao budžetski korisnik, ne planira grantove, donacije niti humanitarne pomoći u svom budžetu.
23. Agencija za policijsku podršku BiH kroz budžet ne planira sredstva za finansiranje nevladinog sektora.
24. Ministarstvo pravosuđa i uprave Županije Zapadno-hercegovačke u svom proračunu uopće ne planira sredstva za podršku organizacijama civilnog društva.
25. Ured za reviziju institucija BiH nema mandat temeljem kojeg bi mogao planirati sredstva za transfere, grantove i donacije (izdvajanja) udruženjima i fondacijama.
26. Kancelarija za veterinarstvo BiH nema planiranih sredstava za ove namjene
27. Glavna služba za reviziju javnog sektora RS u svojim budžetima za 2020. godinu i 2021. godinu nije planirala sredstva za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama.
28. Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove Banja Luka ne planira sredstva za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama.

29. Federalni zavod za programiranje razvoja u 2020. godini nije imao planirana sredstava za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama i sl.
30. Ministarstva za unutrašnje poslova Bosansko-podrinjskog kantona Goražde i Uprave policije Ministarstva za unutrašnje poslove BPK-a za 2020. i 2021. godinu nisu planirana, a samim tim ni realizovana sredstva u svrhu donacije odnosno transfera neprofitnim organizacijama-udruženjima.
31. Ministarstvo prometa, veza i zaštite okoliša Županije Posavske nije planiralo sredstva u budžetu za 2020.godinu za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama.
32. Federalni zavod za zapošljavanje u svom finansijskom planu ne planira sredstva za dodjelu sredstava ili donacija udruženjima ili fondacijama jer za to ne postoji zakonsko uporište. Nadležnosti javnih službi za zapošljavanje u FBiH su jasno propisane Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba i ne podrazumijevaju davanje bilo kakvih donacija ili sredstava udruženjima ili fondacijama.
33. Ministarstvo obrane i Oružane snage Bosne i Hercegovine ne planiraju ovu vrstu troškova.
34. Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova u proračunu nije planirala, niti isplaćivala sredstva za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama.
35. Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK nije imalo planiranih sredstava za transfere, grantove i donacije udruženjima i fondacijama u 2020. godini.
36. Republička uprava civilne zaštite RS ne planira sredstva u budžetu namijenjena za civilna društva u BiH
37. Gender Centar FBiH nema planiranih sredstava za ovu namjenu
38. Centar za uklanjanje mina BiH nema planiranih sredstava za ovu namjenu
39. Ministarstvo energetike i rudarstva RS nema mogućnost planiranja sredstava za ove namjene u budžetu.
40. Kabinet Sekretara Vlade FBiH nema sredstava planiranih za OCD u godišnjem

Aneks 5. Lista intervjuisanih OCD

1. Centar za lokalni i regionalni razvoj
2. LIR Evolucija
3. Udruženje građana "Nešto Više"
4. Bošnjačka zajednica kulture "PREPOROD" Doboj
5. Društvo za zaštitu prirodnog nasljeđa - Arbor Magna, predsjednik
6. CMEK /Centar za mlade ekologiju i kulturu općine Kladanj, koordinator za projekte
7. UŽ "Bubamara" -predsjednica udruženja
8. Kinolosko društvo Prim. Dr Zoran Janjusevic
9. CERD, Direktor
10. KANTONALNO UDRUŽENJE OSOBA SA INVALIDITETOM I BORBE PROTIV OVISNOSTI „RUKA RUCI“ predsjednik
11. Udruženje "Zeleni Neretva" Konjic / predsjednik
12. Udruženje za kulturnu i medijsku dekontaminaciju Sarajevo
13. Banjalučki centar za ljudska prava/ Direktor
14. Eko forum Zenica, predsjednik Upravnog odbora
15. PRONI
16. NVO Goodwill Derventa
17. Fondacija Muharem Berbić
18. Udruženje Aktivista
19. Udruženje oboljelih od šećerne bolesti Bužim
20. Udruženje "Renesansa" Sarajevo
21. Centar za razvoj civilnog društva u BiH -predsjednik
22. Udruženje Ekologa "Arboretum"
23. Udruženje Nova Akropola, predsjednica Udruženja
24. UG Eko lideri Gračanica
25. Udruženje Projekat Zavidovići
26. Udruženje za kulturu Kontrast
27. Udruženje NOVA ŽENA
28. Udruženje za obrazovne inicijative 5+
29. Udruženje građana "Centar za razvoj Hercegovine"; izvršni direktor
30. Organizacija demobilisanih boraca OOR-a 1992-1995 Srednja Bosna, Općinski odbor Jajce
31. Eva Rudo
32. Asocijacija Margina
33. Asocijacija FY
34. Radio Kameleon
35. Udruženje oboljelih od secerne bolesti Buzim
36. BH novinari
37. Udruženje altruista "Ruke prijateljstva" Lukavac
38. Fondacija "Biser 08" Jajce
39. Udruženje Biser Maglaj
40. Udruženje Savir Bužim

Aneks 6. Zaključci sa održanih fokus grupa

Na 14 fokus grupa je učestovalo ukupno 186 učesnika/ca.

1. Fokus grupa, Razvojni centar Fondacije Muharem Berbić, Visoko, 09.11.2021. godine, 24 učesnika/ica
2. Fokus grupa, Općinsko vijeće, Tuzla, 12.11.2021. godine, 10 učesnika/ica
3. Fokus grupa, CEI Nahla Sarajevo, 20.10.2021. godine, 12 učesnika/ica
4. Fokus grupa, Nastavnički fakultet/odsjek psihologija i sociologija, Univerzitet „Džemal Bijedić“ Mostar, 20.10.2021 godine, 13 učesnika/ica
5. Fokus grupa, Općina, Čitluk, 27.10.2021. godine, 12 učesnika/ica
6. Fokus grupa, LDA Mostar, 15.10.2021. godine, 18 učesnika/ica
7. Fokus grupa, Filozofski fakultet Univerziteta Banja Luka 26.10.2021. godine, 11 učesnika/ica
8. Fokus grupa, Ženska vizija, Tuzla, 11.11.2021. godine, 15 učesnika/ica
9. Fokus grupa, Genesis Project, Banjaluka, 15.10.2021. godine, 18 osoba
10. Fokus grupa, Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici, 23.11.2021. godine, 15 učesnika/ca, 20 učesnika/ca
11. Online fokus grupa (putem Zoom) aplikacije sa OCD iz FBiH 13.10.2021 godine, 8 učesnika
12. Online fokus grupa (putem Zoom) aplikacije sa OCD iz RS 13.10.2021 godine, 7 učesnika
13. Online fokus grupa sa OCD (putem Zoom) aplikacije sa mjesnim zajednicama iz FBiH, 9 učesnika/ca
14. Online fokus grupa sa OCD (putem Zoom) aplikacije sa mjesnim zajednicama iz RS, 8 učesnika/ca

Rezime nalaza fokus grupa po ključnim pitanjima Istraživanja

Kako vidite pojam i ulogu civilnog društva tokom vanrednih okolnosti, kao što je pandemija COVID-19?

„Civilno društvo je potrebno za jako demokratsko društvo. Ukoliko pogledamo razvijene demokratske zemlje, uočiti ćemo da one imaju i jako civilno društvo odnosno jake organizacije civilnog društva. Civilno društvo je jako bitno za razvoj demokratije i neophodno je da bi poslužilo kao korektiv vlastima odnosno kako bi ukazalo na sve pogrešne odluke i iniciralo donošenje dobrih i kvalitetnih rješenja. Civilno društvo je potrebno kako bi se ostvarivali određeni interesi građana. Lakše je osvariti određeni interes ukoliko se on podnosi ispred određene grupe, a ne kao pojedinci. Civilno društvo je potrebno za razvoj određene zajednice. Ukoliko pogledamo šta rade određena udruženja, možemo da vidimo da oni mijenjaju državu i vlast u određenim segmentima odnosno područjima, a posebno u području pružanja određenih socijalnih usluga.“
- Fokus grupa 1

„Političke i sportske organizacije se tretiraju kao organizacije civilnog društva i mogu da traže ista sredstva za svoje potrebe iz istih izvora. Problem je i što postoji nekritičko pristupanje otvaranju organizacija - „Svako može da otvori organizaciju.“ Ovo je posebno kod brige o socijalno ugroženim kategorijama društva.“ - Fokus grupa 7

„U jeku pandemije ispitanici su imali priliku da se u većoj mjeri susretnu s izrazito autoritarnim stavovima i ponašanjem policijskih službi i nekih pojedinaca iz oblasti uslužnih djelatnosti kao što su kaserke u trgovinama i zaštitari u bankama. Nasilje u vidu vrijeđanja i prijetnji su bile za sve kao jedan od ključnih faktora iskustva pandemije.“ - Fokus grupa 6

„U našoj školi nekoliko puta je nabavljena oprema uz podršku određenih udruženja. Mislim da građani nisu svjesni kolika je moć udruženja. Ali spomenuto je da udruženja ima jako mnogo, pa se ponekad ni sami građani ne mogu odlučiti koje udruženje se bavi kojim pitanjima.“
- Fokus grupa 1

„Potrebno je da se civilno društvo što više približava ljudima, tada je veća mogućnost da će se priključiti, samim tim zato što su došli do njih. Do mladih najviše dolaze sportska udruženja, jer imaju taj momenat zabave. Drugim temama je teže da se dođe mladih, ali zašto ne iskoristiti različite mehanizme i alata za promicanje cijele palete tema. Potrebno je da se ukažu prednosti aktivizma za budućnost mladih.“ - Fokus grupa 3

„Značaj civilnog društva jeste da može građanina staviti u centar zbivanja u smislu da kroz civilno društvo građanin treba da artikuliše svoje probleme i potrebe. Tome treba da služi nevladin sektor. A to ide u skladu sa principom direktne demokratije.“ - Fokus grupa 9

„Nisam sigurna da bi nevladine orgnaizacije trebale išta da rješavaju, kako bi to bilo u idealnom zamišljenom svijetu. NVO bi mogao da bude skup građana/ građanki koji su prepoznali problem, imaju mehanizme i adresiraju ih ispravno. Naše probleme trebaju rješavati oni koji primaju novac od naših poreza. Pogotovo, naprimjer, u domenu misredstavaske krize gdje su se samo NVO radile na rješavanju sudbina desetina hiljada ovih ljudi, a država je izgledala potpuno zburnjeno.“
- Fokus grupa 3

„OCD su potrebne svakom društvu, u razvijenim zemljama Evrope i svijeta civilno društvo je i te kako respektirano od strane vlasti, ja “vapim” za takvim civilnim društvom i organizacijama koje istrajavaju na svojim zahtjevima i vrlo često jedan od alata im je “ulica” protesti, performansi i sl. Kod nas to jos nije uobičajeno i kada radimo ulične kampanje svi nas u čudu gledaju.” - Fokus grupa 2

„Civilno društvo je većini asocijacija na volonterski rad, udruživanje radi zajedničkog cilja i borbu za određena prava obespravljenih skupina. Smatraju da bi pojam civilnog društva trebao da izaziva pozitivne konotacije u društvu jer se fokusiraju na dobrobit u sferi u kojoj djeluju u poljima koja fale zajednici. Neke od organizacija koje su se istakle u ovom razgovoru su: Let's do it; Crveni križ; Udruženja pacijenata oboljelih od određenih bolesti; Pomozi.ba i Sarajevski otvoreni centar, gdje su ispitanici navodili da su upravo ovo organizacije koje prelaze zamišljene i nametnute granice, ulažu dodatni napor da riješe problem, na terenu, ranjivih grupa za koje djeluju te ističu važnost mogućnosti jednostavnog uključenja svakog pojedinačnog građanina u aktivnosti ovih organizacija, te se samim tim svaki građanin može osjećati korisnim i angažiranim na društvenim pitanjima. „Kao neko ko je dugo radio u NVO sektoru moja asocijacija na NVO sektor je uvijek pozitivna, ali ljudi imaju puno predrasuda prema NVO-u: ‘ništa ne rade, namiču strane pare’. Možda bi aktivizam bio puno veći ukoliko bi se srušile te predrasude.” - Fokus grupa 3

„Vlasti u BiH ne rade u punom kapacitetu strateški na razvoju društva i rješavanju problema tako da je doprinos građana nužan i neizbježan. Predstavnici civilnog društva su više doprinijeli pozitivnom imidžu BiH od samih profesionalnih političara.” - Fokus grupa 9

„Civilno društvo je koordinator između problema građana u stvarima koje se trebaju rješavati i onih koji trebaju da ih riješe. Drugi dio učesnika je naveo da postoje problemi koje jesu nadležnost vlasti, ali ih samo može i uspijeva NVO da riješi, poput zaštite okoliša i misredstavaske krize. Također, naveden je i primjer udruženja oboljelih od različitih bolesti koja su u potpunosti riješila i spasila živote mnogih, onih za koje je sistem morao da se zalaže, s obzirom na velike iznose plaćanja zdravstvenom sektoru - ali nije, te su uspjeli da dogovore liječenje osoba van naše države bez troška.” - Fokus grupa 3

„Proces stvaranja aktivnog građanstva je dug i težak ali u posljednje vrijeme vidljivi su i rezultati. Imamo na lokalnom nivou nekoliko veoma bitnih građanskih inicijativa koje su stale u odbranu svojih građanskih prava, a svaka ovakva inicijativa a pogotovo pozitivni pomaci koje ove inicijative prave su poticaj za mnoge druge.” - Fokus grupa 4

Koji je uticaj COVID-19 pandemije imalo na finansiranje udruženja i fondacija, poticajnih programa za razvoj, zakona i njihovog provođenja u BiH?

„Mislim da civilni sektor ima politički, ali nema ekonomski uticaj. Kao predstavnica romske zajednice, dobro se sjećam kako su romska udruženja izvršila veliki uticaj na uvođenje medijatora za romsku djecu u škole.” - Fokus grupa 1

„Situacija pandemije COVID-19 je pokazala pravo lice nečega. U tom momentu vladin sektor prestao je da finansira bilo šta usmjerujući sredstva prema nekim prioritetima. Grupe građana, nevladine organizacije, udruženja građana bilo da su provladine ili nevladine su ostale bez finansija. Mnoge su nevladine organizacije prestale da djeluju jer su ostale bez finansija.

Po mišljenju prisutnih, to je bilo loše, ali da ne bi trebalo da se dešava jer nevladin sektor podrazumijeva i aktivizam i volonterizam” - Fokus grupa 9

„Usljed nedostatka novčanog resursa, dosta organizacija civilnog društva ukoliko su imali zaposlenice i zaposlenike, morali su da ih otpuste” - Fokus grupa 8

“U globalu, predstavnici civilnih društava vrlo često nemaju podršku lokalnih vlasti” - Fokus grupa 8

„Individualno, zavisi i od interesa, koncepta kako je postavljen zahtjev, slojevitosti nadležnosti i države. Neki nivo nadležnosti nije dobro strukturiran. Nekada ne postoji nadležna institucija za određenu oblast i dolazi taj krug gdje se prebacuju odgovornosti. Često to vidimo na primjeru zaštite okoliša. Zbog komplikovanosti sistema, mnogi odustaju.” - Fokus grupa 3

“U vrijeme pandemije nije bilo organiziranih udruženja i akcija pojedinaca koje su primarno vezane za resor civilne zaštite i pomoći” - Fokus grupa 6

“...u jednom periodu naše dobre uvezanosti tada i zajedništva kroz forum nevladinih organizacija gdje je upravo ovo bio jedan od ključnih naših ciljeva da probudimo u općini tu svijest da sve nevladine organizacije treba da dobiju priliku, ako ništa, da apliciraju i da mogu da dobiju neka sredstva od budžeta općine. Unazad nekoliko godina mi zaista imamo javne pozive i to je dobra stvar, nije dobra stvar što su sredstva... dođu u nekom vremenu gdje mi baš ne možemo projektno planirati, sredstva se nikad nee dobiju u iznosu koji se traži i za početnike je dosta komplicirana procedura, što manje organizacije, koje bi na neki način mogle da učine nešto sa 2-5000 maraka, u principu onda budu obeshrabrene ili na neki način nemaju iskustva u zadovoljenju tih stvari. Ono što bi bilo važno jeste da... ali to, evo, ja uvijek upoređujem nešto što je bilo prije nekih 10-15 godina i opet kažem, veliki je napredak, ali uvijek može bolje.” - Fokus grupa 11

„Birokratija je otežavajuća okolnost. Projekti se svode na administrativne poslove, a gubi se suština programa pogotovo na malim projektima” - Fokus grupa 7

“Pa, evo ovako, što se tiče ovih nevladinih organizacija i općine i apliciranja, tu ima nekih malih razlika, imaju nevladine organizacije koje imaju sjedište na toj općini i nekako onda općina, kao da su njihove nevladine organizacije jer one rade isključivo na njihovoj općini. Mi imamo sjedište u xxx, ali radimo u općinama širom BiH, tako da ne znam tu... i evidencija, pomenuli ste i evidenciju, postoje, imaju oni evidenciju, samo što nije ona dovoljno ažurirana i da bi mogla sa svim nekim elementima, da bi mogao se nekako pouzdati u to ako vam trebaju neki određeni podaci” - Fokus grupa 14

“Kada je vlast donijela mjere da se zabranjuju okupljanja, aktivnosti, da se prebacuje na online platformu, i da osobe kojima su tim mjerama plate odnosno primanja oštećena, da će se refundirati minimalna plata, iz te mjere su izbačene nevladine organizacije kao dio civilnog društva. Ono što je simptomatično jeste da se velika većina tih organizacija finansira iz vana, a da ovdje plaćaju poreze, pune budžete ove države, a država je uskratila rad te time se može konstatovati da je sama država radila na uštrb javnih sredstava” - Fokus grupa 8

„Kada se pogleda kolika je uloga i važnost određenih organizacija u Bosni i Hercegovini, kada pogledamo da neke organizacije utiču na donošenje zakona i izmjene određenih odluka, onda

se može zaključiti da civilno društvo ima politički uticaj. Međutim, ostaje nejasno da li su ti zakoni doneseni radi nekih većih interesa. Također, civilni sektor povlači mnogo donatorskog novca koji se troši u lokalnoj zajednici!“ - **Fokus grupa 1**

„Pandemija COVID-19 je definitivno negativno uticala na organizacije civilnog društva, pogotovo u dijelu finansiranja pogotovo zato što su se gotovo sve donatorke snage usmjerile na ublažavanje posljedica uzrokovane pandemijom, te da su mnogobrojne organizacije civilnog društva morale da izvrše reforme raa koje pružaju svojim korisnicima i korisnicama“ - **Fokus grupa 8**

„U Bosni I Hercegovini i na državnom nivou, civilni sektor nema neki veliki politički i ekonomski značaj. Značaj udruženja je veći na lokalom nivou gdje se građani mogu organizovati za neku konkretnu akciju i aktivnost“ - **Fokus grupa 1**

„Pandemija je jako mnogo uticala na rad organizacija. U vrijeme pandemije smo morali da prekinemo sve projektne aktivnosti I da se usmjerimo ka prikupljanju pomoći I osnovnih sredstava potrebnih za borbu protiv pandemije. Tada smo dobili određen pakete koje smo morali podijeliti u romskoj zajednici, nabavljali smo određena sredstva, dizinfekciju, maske, rukavice. Iako se nikada direktno nismo bavili zdravstvom morali smo da budemo aktivni I na tom području“ - **Fokus grupa 1**

„Organizacije radile isto ako ne i u većem obimu u vrijeme pandemije COVID-19, a da pri tome nisu dobile nikakva sredstva kao poticaj za njihov rad, a bile su , većina njih, u službi građanki I građana, koji su bili u potrebi“ - **Fokus grupa 2**

„Nekoliko je konkretnih primjera koje je pandemija urokovala u civilnom sektoru. Prvi primjer da smo kao udruženje koje ima javnu kuhinju morali da pojačamo broj obroka za osobe koje su bile u izolaciji, a nisu imale nekog ko će im kuhati, ali I zbog ljudi koji su ostali bez posla. Drugi primjer da su nam povukli sredstva za finansiranje jednog odobrenog projekata I usmjerili za borbu protiv korone. Također, sve aktivnosti smo morali odgoditi, pomjeriti i prilagoditi se novonastaloj situaciji. Prilagodba je bila jako teška, ali smo uspjeli I sada skoro uvijek pravimo dodatni plan za aktivnosti kojim se osiguravamo da ćemo aktivnosti uspjati provesti bez obzira na pandemiju.“ - **Fokus grupa 1**

„Društvene mreže su dobar alat za promovisanje značaja civilnog društva“ - **Fokus grupa 8**

„Bilo je samo pojedinaca koji su se između sebe organizirali na neformalnoj razini putem društvenih mreža a koji su u vrijeme prvog ali i drugog lock downa pomagali starijim i bolesnim“ - **Fokus grupa 6**

„Pandemija je samo pokazala koliko je važno civilno društvo. Želim da naglaim da su tokom pandemije prve na front izašle organizacije civilnog društva koje su organizovale volontere, organizovale humanitarne akcije I druge konkretne aktivnosti. U JLS je Udruženje Mladi volonteri dostavljalo obroke za osobe u izolaciji, nabaljalo maske i vizire.“ - **Fokus grupa 1**

„Tokom pandemije je veoma povećan stepen korupcije“ - **Fokus grupa 6**

Koje prakse (ne)odgovornosti i (ne)transparentnosti javnih institucija u BiH (JLS, kantonalni, entitetski i državni nivo BiH) u oblasti pružanja podrške za razvoj OCD su uočene tokom 2020. godine (pandemije COVID-19)?

„Dobra strana određenih programa koja se u posljednje vrijeme dešava je organizacija info sesija i umrežavanje organizacija. Na tim događajima, predstavnici OCD mogu da se raspitaju o pozivima i dobiju odgovore iz prve ruke“ - **Fokus grupa 7**

„Po mom mišljenju, više je negativnih nego pozitivnih primjera. Prije svega, smatram da isključivo međunarodni donatori finansiraju veće projekte. Lokalni donatori I lokalni budžeti finansiraju samo dijelove projekata ili jednu budžetsku stavku. Tako imamo situaciju da smo aplicirali projekat Gradu I dobili 500 KM za projekat vrijedan 5000 KM. Šta mi možemo od toga? S druge strane, vidim primjer da određena udruženja bliska strukturama vlasti dobijaju više novca. Samim tim, proces dodjele I finansiranja organizacija nije transparentan“ - **Fokus grupa 1**

„U principu, imamo poprilično efikasnu administraciju i prije par godina je bilo ispitivanje jedne nevladine organizacije zadovoljstvom usluga, čini mi se, gradske uprave i javnih preduzeća, građani su bili anketirani, gdje su oni tada izjavili poprilično veliko zadovoljstvo uslugama koje pruža javna uprava i naša javna preduzeća“ - **Fokus grupa 10**

„Grad na budžetu vrlo rijetko odvaja sredstva za grantove OCD, a kada to uradi, ti iznosi su jako mali, procedure dodjele netransparentne, implementacije i izvještavanja također“ - **Fokus grupa 4**

„Rad i finansiranje organizacija civilnog društva nije transparentan. Mi u JLS imamo mnogo organizacija koje su osnovane sa ciljem sticanja samo lične koristi. Imamo čak situaciju da je jedna porodica osnovala udruženje koje radi I provodi neke aktivnosti. Ne znam da li zakon obavezuje udruženja da objavljuju svoje izvještaje, ali svakako bi trebali da to rade. S druge strane, imamo situaciju da pojedina udruženja iz oblasti sporta dobiju sredstva za projekte iz ekologije I slično. Lično smatram da transparentnost procesa zavisi od dostupnih informacija koje su provjerene. Nisam siguran da postoji inspekcija koja provjerava udruženja“ - **Fokus grupa 1**

„Problem što postoji nepotizam pri aplikacijama za grantove Ministarstava i postoji netransparentnost u procesu dodjela sredstava. Često rubrika za ocjenjivanje i kriterijumi nisu javno dostupni, niti dostupni na upit“ - **Fokus grupa 7**

„Organizacije koje žele da rade kvalitetno I koje žele da budu jake moraju biti transparentne. Zato što ih donatori obavezuju na to. Dakle, sve više donatori vrše određene provjere i prošlo je vrijeme lahkog dobijanja novca I sredstava. Međutim, znog pojedinih organizacija građani i građanke smatraju da sva udruženja I sve fondacije služe isključivo za pranje novca“ - **Fokus grupa 1**

„Nema mnogo pozitivnih primjera saradnje vladinog I nevladinog sektora. Ja lično znam samo za primjer gdje je osnovana organizacija I udruženje za razvoj - Razvojni centar. To udruženje je mnogo doprinijelo razvoju I obezbjeđivanju sredstava za projekte u JLS“ - **Fokus grupa 1**

„Jedan od svijetlih primjera je primjer u kojem je općina dodijelila prostor za rad udruženja I organizacija, a bez naknade. Mislim da je to jako važno, ali je problem što za takve prostore vrlo često treba uložiti mnogo novca u adaptaciju“ - **Fokus grupa 1**

„Mi smo društvo koje obožava da zadovolji forme, ali praktična primjena nam nije jača strana“
- Fokus grupa 2

„Evo ako pogledamo - edukacija, zdravstveni sistem, zagađenje. Sve je povezano. Bez dobrog obrazovog sistema nemamo dobrog zdravstvenog sistema i doktora. Bez dobrih doktora ne možemo očekivati dobar tretman. Međutim, unatoč dobrom tretmanu, ja kao plućni bolesnik, i da je ispunjeno dvoje prethodno nabrojano, ne mogu izaći na ovakav zrak da hodam i ovo udišem. A ne znam šta bih prije krenula rješavati“ -- Fokus grupa 3

Koji su iznosi planirani za organizacije civilnog društva u budžetima svih nivoa vlasti u BiH u budžetima za 2020. godinu (JLS, kantonalni, entitetski i državni nivo BiH)?

„Preobimna je dokumentacija i ja smatram da treba jedna NVO da dokumentuje sve svoje resurse i da to bude ozbiljno, ali i da iznosi se ne dodjeljuju tako niski koji ne mogu dati određene rezultate i ono što bi bilo dobro je da pokušaju da se udružuju nevladine organizacije koje djeluju na općini i da zajednički apliciraju i projekte prema lokalnoj zajednici. U tom pogledu bi bili daleko iskorišteniji resursi, jer obično te nevladine organizacije ne raspolažu baš s dovoljnim resursima da mogu se iznijeti s nekim aktivnostima koje su i sami planirali i da općina radi monitoring,“
- Fokus grupa 10

„Glavna kočnica napretka civilnog društva u cijeloj zemlji, jeste što je uglavnom najviše toga skoncentrisano u Sarajevu“ - Fokus grupa 8

„Lokalni budžeti su mali i dodjeljuju skroman novac za rad udruženja. Međutim, zakonska obaveza je da jedan dio novca bude vraćen građanima putem usluga koji se pružaju građanima kroz rad civilnog sektora. S druge strane, istina je da međunarodne organizacije dodjeljuju najveći novac, ali da biste dobili takav novac potrebno je da organizacija bude jaka, da imate sufinansiranje, da imate dovoljno uposlenih ljudi“ - Fokus grupa 1

„Učesnici fokus grupe su istakli da je transparentost u javnom finansiranju jako loša, te da generalno finansiranje iz budžeta Grada nije niti transparentno niti dovoljno, kao i sa ostalih nivoa vlasti. Posebno je bio težak period pandemije COVID-19, kada su ostali potpunio sami, bez ikakve podrške od institucija. Grad je ima jedan javni poziv putem kojeg je dodijelio manji iznos novcanih sredstava kojim su organizacije mogle pokriti troškove poreza i doprinosa, ali je ovo ocijenjeno kao izuzetno malo i nedovoljno i nikako primjereno težini stanja. Projekat RELOAD je nedavno potpisan od strane Grada te se očekuje da će kroz ovaj projekat i Grad usvojiti mehanizme transparentnog finansiranja organizacija civilnog društva“ - Fokus grupa 4

Iznosi dodijeljeni organizacijama civilnog društva u budžetima svih nivoa vlasti u BiH tokom 2020. godine (JLS, kantonalni, entitetski i državni nivo BiH)?

„Udruženja i fondacije su efikasne onoliko koliko imaju podršku lokalne zajednice. Ta podrška ne mora biti nužno u novcu, ali svakako da mora da bude u prepoznatosti određenog udruženja ili fondacije od strane institucija, građana i kompletne lokalne zajednice.“ - Fokus grupa 1

„Gdje su odlazila sredstva namijenjena gradjankama i gradjanima od strane vlasti (gradske uprave) nikada nećemo saznati jer niko nikada građanima nije opravdao te budžetske stavke.

Kod nas ne postoji transparentnost javnog finansiranja i građani su se pomirili s tim, ne pitaju i ne propitiju iako su oni ti koji pune "javne kase" - Fokus grupa 2

„Zbog zloupotreba pojedinaca ili pojedinih organizacija cijela oblast, kompletan civilni sektor imaju negativan imidž te da zbog toga mnogi smatraju da je NVO sektor samo „legalan način pranja para“. Posebno je to vidljivo kroz projekte koje finansiraju državne ustanove, a naročito lokalne zajednice, jer nisu u potpunosti transparentni, lokalne vlasti nemaju dobre kriteriume raspodjele novca, jer je njihov princip da izdvoje određeni iznos za neku oblast (npr. 50.000 KM) i onda nastoje da te pare podijele na što veći broj aplikanata kako bi svi bili zadovoljni. Drugim riječima akcent je na kvantitetu, a ne na kvalitetu samih projektnih ideja. Zbog toga i kvalitetne projektne ideje trpe, jer se često dešava da neki projekat koji je kvalitetan iziskuje sredstva od npr. 5000 KM, a lokalne vlasti odobre samo iznos od 1000 KM te realizacija takvog projekta u principu postane nemoguća.“ - Fokus grupa 10

Koji su osnovni razlozi i pristupi (prvenstveno normativni pristupi) realokacije sredstava namijenjenih organizacijama civilnog društva od strane svih nivoa vlasti?

„Mislim da je najveći problem što lokalne zajednice smatraju uvijek nevaldine organizacije kao, dobro, evo imate vi neka druga sredstva finansiranja, posebno ako nisu udruženja nevladine organizacije koje imaju neku brojnost koja je hajmo reći možda u političkom smislu zanimljiva, nije biračko tijelo, da se nešto dobilo, mislim da je tu veoma bitno da se mijenja svijest.“
- Fokus grupa 12

„Ono što se najčešće dešava je da zbog raslojenosti države i državnih organa, prebacuju odgovornost s jednog na drugog, i samim tim problem ostaje neriješen ili se rješava jako dugo. Međutim, ukazali su na važnost lobiranja na ličnom nivou te da u svim primjerima organa javne uprave može se naći neko ko ima empatiju sa nekim problemom, spreman je uložiti i dodatni napor da pomogne, posavjetovati, uputiti, tako da je potrebna upornost, poznavanje vlastitih prava, zakona i pozivanja na te zakone. Mada, ono što obeshrabruje je da veliki broj građana odustane upravo zbog komplikovanosti sistema. Iskustva ispitanika pokazuju i da, ukoliko je u pitanju finansijska podrška u manjim iznosima, da se često odobri i to iskoristi kao marketing.“
- Fokus grupa 3

„Ponajveća boljka nam je obrazovanje i zdravstvo, te je neophodno primarno razmišljati u kojem smjeru se kreće naš obrazovni sistem i kako mehanizmi neformalnog obrazovanja tu mogu doskočiti sa rješenjima, jer je to jedan od načina kako civilno društvo najdirektnije može da djeluje. Kod obrazovanja, tu se najviše ističe momenat relevantnih vještina za tržište rada i plaćene prakse kako bi se stekle i aktuelne vještine. Dosta velikom broju problema prethodi problem mita i korupcije, za koji se čini da se još uvijek ne nazire rješenje te da je dok se to ne riješi, sve na neki način, tapkanje u mjestu“ - Fokus grupa 3

„Institucije nisu imale nikakav plan za djelovanje u ovakvim kriznim situacijama, civilno društvo je ostavljeno samo i bez ozbiljn epodrške od strane institucija.“ - Fokus grupa 4

„Najveći problem donatora u BiH jeste što se od organizacija traži da se prilagođavaju ciljevima donatorskih organizacija. Ako organizacija želi finansiranje, to implicira da mora da prati strateške ciljeve donatora i da zanemari vlastite.“ - Fokus grupa 7

Povjerenje OCD prema vlasti, građanima i vice versa

„Građani ne vjeruju organizacija civilnog društva. Smatram da civilno društvo je na lošem glasu upravo zbog brojnih pronevjerama. Također, mislim da građani nisu dovoljno upoznati sa samim poslom koji se obavlja u OCD I šta to rade organizacije.“ - Fokus grupa 1

“Pandemija je doprinijela dodatnom nepovjerenju od strane građana i prema vlastima i prema CD, što je dodatno otežalo rad. Svaki dan se borimo protiv tog nepovjerenja, i stvaranju boljeg povjerenja i komunikacije sa građanstvom, a pandemija je to vratila puno koraka nazad” - Fokus grupa 8

„Smatram da jake organizacije imaju povjerenje građana. Čak imamo primjere da su pojedini aktivisti neka vrsta zvijezda među građanima I prepoznatljivi su u svojim lokalnim zajednicama. Ali malo je takvih organizacija. Razlog je taj što organizacije usljed nedostatka finansija ne mogu da pruže jednaku uslugu svakom ko im se obrazi, a onda to stvara neki vid frustracije kod građana.“ - Fokus grupa 2

„Saradnja vladinog i nevladinog sektora nije baš na zavidnom nivou , jer vlada u OCD ne vidi partnere nego vrlo često suparnike koji po njima “čakaju” gdje ne treba.“ - Fokus grupa 2

“Civilno društvo u pandemiji je više prepoznat od strane institucija kao smetnja na budžetu za vrijeme pandemije, a ne kao potencijalni partner u zajedničkom suzbijanju nastalih posljedica” - Fokus grupa 8

„Član sam jednog udruženja, njihov rad se možda i ne vidi toliko, ali u pozadini jako puno zagovaraju i organiziraju sastanke sa predstavnicima vlasti, možda rezultati nisu kakve priželjkuju, ali opcija je ili da odustanu - pa da od toga ništa ne bude ili da ustraju i možda uspiju.“ - Fokus grupa 3

„Podrška vlasti nevladinom sektoru je varijabilna, ako se nađe neko ko razumije u nekom ministarstvu, ko ima empatiju sa nekim problemom možda se i riješi. Ima pojedinaca koji su spremni. Stoga je neophodna upornost i pozivati se na obaveze.“ - Fokus grupa 3

“Ne postoji dovoljno dobra i jaka saradnja i među udruženjima civilnog društva i dokle se tu ne napravi dobra zajednička saradnja, neće doći ni do jake saradnje sa vladinim sektorom.” - Fokus grupa 8

Koje preporuke se mogu definisati na osnovu prethodno utvrđenih činjenica

„Za komunikaciju između jedinica, gradova, općina sa organizacijama civilnog društva, zaista postojanje te baze s kontaktima, znači, općina je jedna, sve nevladine organizacije koje djeluju na području znaju kontakte, međutim, uspostava možda kontakt osobe za nevladin sektor i tog nekog mini servisa unutar općinske uprave svakako da može pomoći...” - Fokus grupa 11

„Najbolje rješenje za unapređenje odnosa između vladinog I nevladinog sektora je povezivanje nevladinih organizacija odnosno organizacija civilnog društva. Ukolikose organizacije udruže, I

prestanu se dijeliti, imat će veliki uticaj na vlast jer će biti dovoljno jake. Također, smatram da vlast I nevladine organizacije moraju imati partnerski odnos.“ - Fokus grupa 1

„Jedno od rješenja je I korištenje ekspertize koju posjeduju nevladine organizacije od strane vlasti. Na primjer, vlast može da koristi stručnost nevladinih organizacija pri izradi projekata I da koristi njihov potencijal I njihova znanja u ovoj oblasti. Tako će se možda doprinijeti razvoju zajednice. Također, nevladine organizacije moraju da budu ponekad korektiv vlastima, odnosno lošim odlukama koje vlast donsi I da ukaže na te greške.“ - Fokus grupa 1

„Rješenje je formiranje I održavanje zajedničkih sastanaka između predstavnika nevladinih organizacije I vlasti u okviru nekih foruma, fokus grupa, panel diskusija I slično na neku temu. Na taj način, svi učesnici će moći izraziti svoje mišljenje I možda će se međusobno uspjeti razumijeti. Ovako dok vlast razgovara isključivo sa vlatima, a predstavnici civilnog sektora samo sa civilnim sektorom javlja se određene praznine I niko ne razumije nikoga.“ - Fokus grupa 1

„Ojačati kapacitete OCD u dijelovima koje one procijene da su im potrebni, prvenstveno mislim na organizacije koje su aktivne i koje doprinose boljitku građana u lokalnoj zajednici. Takve organizacije trebaju biti podržane kroz projekte, kroz edukaciju, obezbjeđenje prostora sve kako bi smo im omogućili da rade još bolje.“ - Fokus grupa 2

„Ne mogu se organizacije jednog grada iako djeluju na području drugog prijaviti na konkurse namjenjene za taj grad. Rasparčavanje sredstava geografski a ne programski i u skladu sa potrebama.“ - Fokus grupa 7

“Nerijetko, borbe organizacija civilnog društva izgledaju kao borba sa vjetrenjačama, iako na mikro nivou, zaista pomažu pojedincima i mijenjaju živote i status pojedinaca.” - Fokus grupa 3

„Pozitivno je to što ipak postoje građanske inicijative koje su poslednjih godina u porastu i sve veći broj građana postaje svjestan svoje uloge i moći da mogu svojim djelovanje doprinijeti pozitivnim rješenjima.“ - Fokus grupa 4

„Postoji prostor pogotovo u kontekstu programskih finansiranja. Na primjer, da se finansiraju aktivnosti u nekom konkretnom mjestu (npr. Dom omladin), pa sve organizacije koje žele da učestvuju mogu da se prijave. Potreban je sistematizovan monitoring aktivnosti nevladinih organizacija od strane gradskih i državnih vlasti. Daje se novac bez kontrole kako se troši. To je kod međunarodnih organizacija riješeno.“ - Fokus grupa 7

Endnotes

- ¹ „Utjecaj COVID-19 na civilno društvo u BiH“ je naziv jednogodišnjeg projekata kojeg implementira Centar za promociju civilnog društva uz finansijsku podršku The Balkan Trust for Democracy i USAID.
- ² S obzirom da veliki broj OCD u praksi dobivaju sredstava i transfere za razne vrste djelovanja, kao što su investicije u prostore, redovan rad I slično tome, postoji validna pretpostavka da je procenat od 30% anketiranih organa vlasti znatno viši nego je to prikazano pokazateljima rezultata istraživanja.
- ³ Ovakav podatak treba uzeti s rezervom s obzirom da veliki broj OCD uopće nema strategiju namicanja sredstava niti strateški pristupa razvoju organizacije.
- ⁴ Prema publikaciji ECNL-a: “Standards and Good Practices for Public Funding of Civil Society Organisations”, European Center for Not-for-Profit Law Stichting, MONITORING AND ENHANCING THE ENABLING ENVIRONMENT FOR CIVIL SOCIETY PROJECT, juni 2020 godine, str. 16-19
- ⁵ Prema publikaciji “Public Financing Of Civil Society Organizations In European Countries, ECNL, na raspolaganju na <http://www.icnl.org/research/resources/ngogovcoop/engb54.pdf>.
- ⁶ U Zajedničkim smjernicama o slobodi udruživanja između Venecijanske komisije i OESC-a/ODIHR-ove države (tačka 208) navodi se da bi neke elemente sistema javnog finansiranja OCD -a trebalo regulirati: „Kriteriji za određivanje razine javnih sredstava dostupnih za svaku udругu moraju biti objektivni i nediskriminatorni i jasno navedeni u zakonima i/ili propisima koji su javno dostupni i dostupni. “
- ⁷ Prema informacijama iz “Brza procjenu situacija uzrokovane pandemijom COVID-19 u BiH”, UN Women, BiH, strana 12.
- ⁸ Više o rezultatima istraživanja na web stranici <https://www.worldbank.org/bs/news/press-release/2021/04/27/subdued-recovery-expected-in-bosnia-and-herzegovina-following-historic-recession-says-new-world-bank-report>
- ⁹ Zakon o udruženjima i fondacijama BiH (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, broj: 31/01, 42/03, 63/08 i 94/16).
- ¹⁰ Zakon o udruženjima i fondacijama Republike Srpske (“Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 52/01, 42/05)
- ¹¹ Zakon o udruženjima i fondacijama Federacije BiH (“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj: 45/02)
- ¹² <http://zborniregistri.gov.ba/Home>, posjećeno 09.10.2021 godine

- ¹³ Aktivnim OCD se smatraju one organizacije koje dostave finansijski godišnji izvještaj prema FIA i APIF.
- ¹⁴ Tokom 2020 godine, Institut za razvoj mladih KULT u suradnji s Ministarstvom pravde BiH proveo je istraživanje koje je imalo za cilj utvrditi određene parametre stanja nevladinih organizacija/fondacija/udruga u BiH, odnos NVO prema postojećim mehanizmima suradnje s institucijama BiH te međunarodnim organizacijama i programima koje nude.
- ¹⁵ na raspolaganju na <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mf/Documents/Методологија%20управљања%20грантовима.pdf>
- ¹⁶ Više o metodologiji na https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/library/razvoj/lod-methodology-for-allocation-of-funds-to-civil-society-organiz.html
- ¹⁷ Analiza stanja nevladinih organizacija i korištenja postojećih mehanizama suradnje s institucijama BiH i međunarodnim organizacijama jer rezultata istraživanja ukupno 199 nevladinih organizacija iz Baze nevladinih organizacija, sprovedeno tokom 2020 godine.
- ¹⁸ Više o tome na www.mpr.gov.ba/NVO
- ¹⁹ Gotovo ¾ OCD organizacija koje su sudjelovale u upitniku nisu sudjelovale u procesu konzultacija za neki pravni propis ili javnu politiku, odnosno njih 74,87%. Dakle, Sporazum koji je potpisan između VM BiH i NVO u BiH polovini organizacija je nepoznat, dok je četvrtina organizacija upoznata sa sadržajem.
- ²⁰ U predstavljenim podacima nisu uvedeni iznosi koji su planirani I izvršeni tokom 2020 godine za političke stranke a koje se unutar budžeta institucija vode kao “Grantovi neprofitnim organizacijama”, a u suštini su po namjeni, posvećene političkim strankama. Tako naprimjer, u budžetu HNK je registrovano 355,922 KM u 2020 te planirano 410,680 KM za 8 političkih stranaka, na kontu 614300 budžeta HNK.
- ²¹ 73,19% intervjuisanih/anketiranih su predstavnici OCD muškog spola a 26,9% ženskog spola.
- ²² Prema informacijama iz Izvještaja o finansijskog reviziji Ureda za reviziju institucija u FBiH za 2020 godinu.
- ²³ Prema informacijama iz Izvještaja o finansijskog reviziji Ureda za reviziju institucija u FBiH za 2020 godinu.
- ²⁴ SOCIETIES 2 - Podrška organizacijama civilnog društva u jačanju tehničkih vještina, inkluzije osoba sa invaliditetom i standarda EU u jugoistočnoj Evropi, druga faza”, www.projectsocieties.org posjećeno 06.09.2021 godine, str. 17
- ²⁵ World bank: “Zapadni Balkan Redovni ekonomski izvještaj br.17 | proljeće 2020. Izgled za Zapadni Balkan”, www.worldbank.org/eca/wbbr

- ²⁶ „SOCIETIES 2 - Podrška organizacijama civilnog društva u jačanju tehničkih vještina, inkluzije osoba sa invaliditetom i standarda EU u jugoistočnoj Evropi, druga faza”, www.projectsocieties.org posjećeno 06.09.2021 godine.
- ²⁷ Još jedno pitanje vezano za upravljanje organizacijama civilnog društva je potreba za definisanjem tačnog plana za nepredviđene slučajeve (34,5%) kako bi se pravilno suočilo sa vanrednim okolnostima, kao što je pandemija COVID-19
- ²⁸ Procjena posljedica COVID-19 na društvo u BiH, Na raspolaganju na <https://www.unicef.org/bih/media/5786/file/Procjena%20posljedica%20COVID-19%20na%20dru%C5%A1tvo%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf>
- ²⁹ Prema podacima Zbirnog registra udruženja i fondacija Ministarstva pravde BiH,
- ³⁰ To znači da bespovratna sredstva iz budžeta koja su dio grant ugovora smiju pokriti samo troškove nastale nakon potpisivanja grant ugovora.
- ³¹ SOCIETIES 2 - Podrška organizacijama civilnog društva u jačanju tehničkih vještina, inkluzije osoba sa invaliditetom i standarda EU u jugoistočnoj Evropi, druga faza”, www.projectsocieties.org posjećeno 06.09.2021 godine, str. 17

